LIVIA CIUPERCĂ

GRAMATICA LIMBII ROMÂNE
NOȚIUNI DE PROZODIE
ȘI TEORIE LITERARĂ

Editura EUROCART
Iași – România

Scanned with OKEN Scanner

LIVIA CIUPERCĂ

GRAMATICA LIMBII ROMÂNE
NOȚIUNI DE PROZODIE ŞI TEORIE LITERARĂ

Editura EUROCART
Iaşi – România

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL I

ELEMENTE DE FONETICĂ

Fonetica este disciplina care studiază producerea, transmiterea şi receptarea sunetelor limbajului articulat. În scris, sunetele sunt reproduse prin litere. Totalitatea literelor aşezate într-o anumită ordine, formează **alfabetul** unei limbi. Alfabetul limbii române este alcătuit din 31 de litere: a, A (a), ă, Ă (ă), â, Â (î din a), b, B (be), c, C, (ce), d, D (de), e, E, (e), f, F, (fe), g, G., (ghe), h, H, (ha), i, I, (i), î, Î (î), j, J, (je), k, K, (ca), l. L (le), m, M (me), n, N (ne), o, O (o), p, P (pe), q, Q (chiu), r, R (re), s, S (se), ş, Ş (şe), t, T (te), ţ, Ţ (ţe), u, U (u), v, V (ve), w, W (dublu ve), x, X (ics), y, Y (i grec), z, Z (ze).

În general, scrierea noastră notează fiecare sunet printr-o literă. Uneori însă acelaşi sunet este redat prin litere diferite şi aceeaşi literă redă sunete diferite; un grup de litere poate reda un singur sunet, o singură literă poate reda un grup de sunete. De exemplu:

1. **corespondenţa între sunet şi literă:** masă (4 sunete – 4 litere); car (3 sunete – 3 litere);
2. **ce, ci, ge, gi:**

a) *notează câte un sunet fiecare*: **ce**r (3 sunete – 3 litere); **ge**r (3 sunete – 3 litere); **ci**ne (4 sunete – 4 litere); **gi**rafă (6 sunete – 6 litere);

b) *au valoarea unui singur sunet, atunci când sunt folosite ca litere ajutătoare*: de**ci** (3 sunete – 4 litere); fra**gi** (4 sunete – 5 litere); **ci**orbă (5 sunete – 6 litere); **ge**am (3 sunete – 4 litere);

3. **che, chi, ghe, ghi:**

a) *notează câte un singur sunet fiecare*: **che**nar (ch-e-n-a-r) (5 sunete – 6 litere) – **e** şi **i** au valoare de sine stătătoare, iar **h** este literă ajutătoare; **chi**tanţă (7 sunete – 8 litere); **ghe**ţar (5 sunete – 6 litere); **ghi**mpe (5 sunete – 6 litere);

b) *au valoarea unui singur sunet, atunci când sunt litere ajutătoare:* **che**amă (che-a-m-ă) (4 sunete – 6 litere); un**chi** (u-n-chi) (3 sunete – 5 litere); **ghe**aţă (ghe-a-ţ-ă) (4 sunete – 6 litere);

4. **x** *reprezintă două sunete:*

a) **cs**: fix-ficşi, complex-complecşi; fix (f-i-cs) (4 sunete – 3 litere);

b) **gz**: examen, exemplu, exerciţiu; exact (6 sunete – 5 litere); exil (5 sunete – 4 litere).

Sistemul vocalic al limbii române este format din *şapte vocale*: **a, e, i, o, u, ă, î (â).** Vocalele sunt silabice. Ele constituie centrul de sonoritate al silabei (baci, beci, bici) sau formează singure silaba (a-pă), cu excepţia vocalei **î,** care nu formează singură silabe (în), excepţie făcând **î-na-in-te.**

Scanned with OKEN Scanner

Semivocalele (e,i,o,u) se definesc drept vocale nesilabice (apar în structura **diftongilor** şi a **triftongilor**).

a e i o u ă î (â)

sv

Diftongul = v + sv (sv + v). Diftongii pot fi: **ascendenți** (sv+v): **seară, deodată, iarbă, iepure, iolă, iubi, soare, steaua, rouă** sau **descendenți** (v+sv): **tei, mai, cutii, căi, căpătâi, noroi, pui, august, meu, fiu, tău, râu,** tablou.

Triftongul = v + sv + v (sv + sv + v). v + sv + v: **vreau, vuiau,** lupoaică, **biruiai, iei;** sv + sv + v: **leoarcă,** inimioară.

Hiatul este grupul de două vocale alăturate care fac parte din silabe diferite: **re-al, lă-u-da, po-et.**

Sistemul consonantic al limbii române este alcătuit din 22 de consoane: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, ş, t, ţ, v, w, x, z.

Silaba este o vocală sau o grupare de sunete cuprinzând o vocală pronunțată cu un singur efort expirator.

Cuvintele pot fi: a) *monosilabice*: ac, tac, lui, ies, vas; b) *plurisilabice* (mun-că, pa-tri-e).

Silaba poate fi formată din: a) un sunet (o vocală): **o** ca-să; b) mai multe sunete: **fla-că-ră;** c) două cuvinte rostite împreună:

Nu-ți place. Să-mi cânți.

d) un cuvânt împreună cu sfârşitul sau cu începutul altui cuvânt:

Pa-lo-şu-mi se frânge; Mi-a-run-că mingea;

e) sfârşitul unui cuvânt împreună cu începutul altui cuvânt: floa-re-al-bas-tră.

Accentul este pronunțarea mai intensă sau pe un ton mai înalt, fie a unei silabe dintr-un cuvânt, fie a unui cuvânt dintr-o propoziție sau o frază. Accentul românesc este liber, adică poate ocupa locuri diferite: a) pe ultima silabă (oxiton): **popór, vapór, croitór, şofér, basmá, salteá;** b) pe silaba penultimă (paroxiton): **cásă, másă,** (el) **víne, alúnă;** c) pe silaba antepenultimă (proparoxiton): **vízită, férfeniță, dóuăsprezece.**

Reguli de despărțire a cuvintelor în silabe

1) v – cv: a-les, a-pă;
2) vc – cv: ac-tiv, os-ci-la (*excepție*: ta-blă, a-fla, su-plu, li-tru, de-vre-me);
3) vc – ccv (vc – cccv): con-tra, mon-stru (*excepții*: jert-fă; consoanele **ct, cț, gv, pt, pț** nu formează silabă: punc-taj, func-ți-e, somp-tu-os, pre-emp-ți-u-ne, ling-vist);
4) v – v (hiat): po-et, do-uă, lu-at, ba-ia;
5) cuvintele compuse şi cele derivate cu prefixe sau cu sufixe formează silabe diferite: de-spre, drept-unghi; in-egal, ne-stabil, sub-linia, pre-vedea, vârst-nic.

De reținut!

Nu se despart la sfârşitul rândului:

Scanned with OKEN Scanner

1) cuvintele compuse prin abrevieri literale: UNESCO, ONU, ONT, USA;
2) abrevierile unor cuvinte curente: a.c., î.H, ş,a.m.d.;
3) numele proprii: I.L. Caragiale;
4) cuvintele compuse: du-te, bun-gust;
5) notaţiile abreviate: 10 km, art. 2.

Reguli pentru scrierea literei „î”

Literele **â, î** corespund aceluiaşi sunet. **î** se scrie:

a) întotdeauna la începutul şi la sfârşitul cuvântului: înnora, coborî;
b) în cazul cuvintelor compuse sau derivate: într-însul, neîndurat, preaînălţat, reîntoarcere.

Semnele de ortografie

1. cratima:

a) *marchează rostirea împreună a două sau mai multor cuvinte*: l-am (pron. pers. + vb. aux) văzut; să-mi (conj. subord + pron. pers) spui; dusu-s-a (part. vb. + pron. refl. + vb. aux); n-o-mprumut (adv. + pron. pers + vb. pred.);
b) *marchează scrierea unor cuvinte compuse:* câine-lup (subst. N. + subst. N.); floarea-soarelui (subst. N. + subst. G.); drum-de-fier (subst. N + subst. Ac); untdelemn (subst. + prep. + subst.); argint-viu (subst. + adj.); gură-cască (subst. + vb.); galben-deschis (adj. + adj.); de-a binelea (loc. compusă de + a); astă-vară (adj. pron. dem. + subst.); după-amiază (prep. + subst.);
c) *marchează despărţirea cuvintelor în silabe*;
d) *marchează folosirea a două numerale*: 1-2 km, orele 14-16;

2. **apostroful** marchează absenţa accidentală în rostire a unor sunete: Las'pe mine! Scoal'! Dom'le! Sal'tare! „Înşir-te (înşir'te), mărgărite”;

3. semnele diacritice:

a) ***sedila*** (¸) – semn diacritic în formă de virgulă, care se pune sub unele consoane pentru a le da valoarea altui sunet: ş, ţ;
b) ***trema*** – semn diacritic sub formă de punct sau accent: in, în, mână, ö, ü, ä, é, è, ê (élève, forêt).

Semnele de punctuaţie

1. **punctul** marchează pauza care se face în vorbire între propoziţii sau fraze independente ca înţeles;
2. **semnul întrebării** marchează intonaţia propoziţiei sau a frazei interogative;
3. **semnul exclamării** marchează grafic intonaţia frazelor şi a propoziţiilor exclamative sau imperative;
4. **punctul şi virgula** marchează o pauză mai mare decât cea redată prin virgulă şi mai mică decât cea redată prin punct;
5. **două puncte** anunţă vorbirea directă sau o enumerare, o exclamaţie, o

Scanned with OKEN Scanner

concluzie şi marchează totodată o pauză mică;

6. **ghilimelele** marchează reproducerea unui text literar;
7. **linia de dialog** indică începutul vorbirii fiecărei persoane care ia parte la o convorbire;
8. **linia de pauză** se foloseşte în interiorul propoziţiei sau a frazei, pentru a delimita cuvintele şi construcţiile incidente sau apoziţiile dezvoltate (explicative);
9. **parantezele** (rotunde sau drepte) cuprind o explicaţie, o precizare, un amănunt;
10. **punctele de suspensie** marchează sfârşitul unei propoziţii sau fraze, indică o întrerupere a şirului vorbirii;
11. **cratima** (liniuţa de unire şi de despărţire) se foloseşte:
    a) *în repetiţii*: „Flori de tei deasupra noastră/ Or să cadă rânduri-rânduri." (M. Eminescu);
    b) *în interiorul unor expresii*: câine – câineşti (subst + adv); târâş – grăpiş (adv +adv); trosc – pleosc (interj + interj);
    c) *între două numerale*. Avea 18-19 ani.;
    d) între cuvinte care arată limitele unei distanţe, ale unui interval de timp: Şoseaua Bucureşti-Târgovişte. E deschis între orele 8-16.;
12. **virgula** marchează anumite pauze foarte scurte făcute în cursul rostirii unei propoziţii sau fraze.

*În **propoziţie** se foloseşte:*

a) *între părţile de propoziţie aflate în raport de coordonate prin juxtapunere:* „Vâna cerbi, căprioare, urşi, tapi sălbatici, mistreţi, iepuri, potârnichi, fazani, dropii." (Fr. Rabelais);
b) *după complementele circ. care preced verbul pe care-l determină*: „Înainte de a se stinge, Euridice, în faţa gardienilor, o blestemă pe tirana regină..." (D. Tudor);
c) *înainte şi după cuvintele şi expresiile incidente:* Ştiu, bineînţeles, că ai dreptate.;
d) *după adverbe*, când acestea sunt echivalente ale unei propoziţii: Desigur, are dreptate.; Da, mărturisesc adevărul.;
e) *înainte şi după substantivele în cazul vocativ:* Copile, culcă-te!;
f) *înainte şi după interjecţii*: Du-te, măi băiete, du-te!;
g) *înainte şi după conjuncţiile* aşadar şi prin urmare, aşezate în interiorul unei propoziţii: „Sâmbătă, aşadar, de la amiazi, amândouă acestea doamne încep să se pregătească de plecare." (I.L. Caragiale).

*În **frază** se foloseşte*:

1) *între propoziţii în raport de coordonare:* „Noi suntem seminţe şi pământul e al nostru,/ ştim cel mai bine locul şi patina şi rostul,/ ştim cel mai bine legea şi mersul înainte,/ suntem, după nevoie, şi lacrimă şi dinte." (N. Stănescu); „Nu-şi ridică privirea, dar se vedea că urechea stă la pândă..." (M. Preda);
2) *între propoziţii aflate în raport de subordonare, despărţind de regentă:*
   a) *atributiva explicativă:* „La romani exista un curent important în gramatică numit ala analogiştilor, care susţineau că, în toate cazurile

Scanned with OKEN Scanner

litigioase, soluția trebuie s-o dea analogia…" (Al. Graur);

b) *CD și CI, când preced regenta:* Că nu accepți, mai înțeleg…; De ce ți-e teamă, nu scapi;

c) *toate propozițiile subordonate ciscumstanțiale, când preced regenta:* „Cum îți vei așterne, așa vei dormi";

3) *ca să marcheze propozițiile intercalate:* Directorul, care mă primi și mă ascultă din nou, zise că și el a auzit ce se spune despre nevastă-mea…" (M. Preda);

4) *ca să delimiteze propoziția incidentă:* Închide fereastra, zise el.

Temă

1. Definiți alfabetul; numiți alfabetul limbii române.
2. Ce se înțelege prin vocală, consoană, semivocală? Care sunt vocalele, consoanele și semivocalele limbii române?
3. În cuvântul **explica** sunt: a) 4 consoane și 3 vocale; b) 5 consoane și 3 vocale.
4. Se scriu cu q cuvintele: a) Quintilian, Qatar, Quintus; b) Banqnotă, ruqsac, New-Yorq.
5. Sunt corect ordonate alfabetic cuvintele: a) apă, har, fi, cioc, baie, inimă, dar, gară, în, in, joc; b) fabrică, făclie, februarie, fiasco, fiică, fiu, fizică, in, joc; c) acru, atlet, afla, Africa, abroga, avanpost, analfabet, autopsie.
6. Notați diftongii cuvintelor: oameni, râu, iaurt, trebuie, fluviu, duioasă.
7. În cuvântul (a) **toasta** sunt: a) o silabă: toasta; b) 2 silabe: toas-ta; c) 3 silabe: to-as-ta.
8. Notați care litere formează hiat în cuvintele date: puiet, neam, real, ziar, creol, pleosc, leul.
9. Având în vedere că semivocala **e** este o literă ajutătoare, scrieți câte sunete și câte litere recunoașteți în cuvintele date: ceară, geantă, gheară, ceaşcă, chem.
10. Subliniați silaba accentuată a următoarelor cuvinte: batem, nu face, ianuarie, podgorie, agora, antic.
11. Expresia latinească **alter ego** are sensul: a) egocentrist; b) un alt „eu" al unui om; c) mitoman.
12. Subliniați formele corecte scrise cu **w**: Woltaire, kiwi, watt, wągon, Waterloo, wolt, erbiwor, Wagner.
13. Precizați care cuvinte conțin triftongi: curioasă, credeau, creației, croiam, ocheai, miei, pustiau, turcoaică, aripioară, taioare.
14. Cuvintele date au la origine același cuvânt de bază. Recunoașteți-l!
    a) patricid, patru, patronim, patrimoniu; b) septenal, septet, septuagenar, septembrie.
15. Despărțiți în silabe cuvintele: zavistnic, pruncșor, dezafecta, excentric, niciodată.

Soluții

3. 5 consoane (c, s, p, l, c) și 3 vocale (e, i, a); **4.** Quintilian, Qatar, Quintus. **5.** fabrică, făclie, februarie, fiasco, fiică, fiu, fizică, foc, frig; **7.** două silabe: toas-ta; **8.** Pu - iet, re - al,

Scanned with OKEN Scanner

cre - ol, le – ul; **9.** ceară: 4 sunete (ce-a-r-ă) + 5 litere; geantă: 5 sunete (ge-a-n-t-ă) + 6 litere; gheară: 4 sunete (gh-e-a-r-ă) + 6 litere; ceaşcă: 5 sunete (ce-a-ş-c-ă) + 6 litere; chem: 2 sunete (che-m) + 4 litere; **10.** batem, nu face, ianuarie, podgorie, agora, antic; **11.** Alter ego = un al „eu" al unui om; **14.** a) pater = tată; b) septem = şapte; **15.** za-vist-nic, prunc-şor, dez-a-fec-ta, ex-cen-tric, nici-o-da-tă.

Bibliografie

– *Limba română* de Mihail Andrei şi Iulian Ghiţă, E. D. P, Bucureşti, 1983;
– *Limba română. Grile. Teste. Rezolvări*, El. Şoşa, Al. Marinescu, E. Petre, Ed. Sarmis, Craiova, 1997;
– *Îndreptar ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1983;
– *Predarea ortografiei în gimnaziu*, E.D.P., Bucureşti, 1980.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL II

VOCABULARUL

Totalitatea cuvintelor care există şi care au existat cândva într-o limbă oarecare formează **lexicul** sau **vocabularul** acesteia. Disciplina care studiază componenţa lexicală a unei limbi se numeşte **lexicologie**. Unitatea de bază a lexicului este **cuvântul**. Cuvântul este o structură fonică la care se asociază un sens, fiind apt să îndeplinească o funcţie în comunicare. S-a observat că vocabularul românesc este foarte variat ca origine şi aceasta din cauză că la formarea lui au contribuit multe limbi, în frunte cu latina, care stă la baza limbii române.

Din punctul de vedere al frecvenţei cuvintelor şi al valorii lor în întrebuinţare, lexicul limbii române se împarte în:

1. ***fondul principal lexical (vocabularul fundamental)*** alcătuit din cuvintele care denumesc noţiunile cele mai importante (obiecte de strictă necesitate, părţi ale corpului omenesc, diferite alimente, păsări şi animale domestice, unii arbori şi fructele lor, culori, zilele săptămânii, grade de rudenie, unele părţi de vorbire, numerale, vb. aux. etc.); au o mare vechime în limbă şi stabilitate; au o mare capacitate de derivare şi valori polisemantice;
2. ***masa vocabularului***, care cuprinde: a) **arhaisme** (cuvinte, expresii, fonetisme, forme gramaticale, construcţii sintactice care au dispărut definitiv din limba comună); b) **regionalisme** (se întâlnesc pe anumite teritorii lingvistice, care variază ca întindere şi care, uneori, pot cuprinde două sau mai multe provincii ori porţiuni din acestea), ex.: mai – ficat (Crişana, Maramureş, N. Transilvaniei, Centrul şi N. Moldovei); c) **neologisme** (gr. „neos" - „logos") (cuvinte noi apărute într-o limbă); d) **termeni de specialitate**; e) **termeni de argou** (limbaj convenţional, folosit de anumite categorii sociale; exemplu: „Să nu te amesteci în bucătăria noastră. Nu vrem să fim luaţi în colimator pentru că am dat gol la mate"); **elemente de jargon** (limbaj pretenţios).

Din punctul de vedere al originii cuvintelor, lexicul limbii române e constituit din:

1. **fondul originar** (cuvinte latine şi preromane moştenite). În lucrarea **Vocabularul autohton al limbii române**, Grigore Brâncuş susţine existenţa a 88 de cuvinte autohtone sigure, printre care notează: abur, argea, baci, balaur, balegă, baltă, barză, bască, brad, brânză, a bucura, bucurie, căciulă, cătun, copac, copil, druete, fluier, gard, gata, ghimpe, ghionoaie, ghiuj, grapă, gresie, groapă, grumaz, guşă, jumătate, mal, mare, mazăre, măgar, măgură, mărar, mânz, moş, mugur, murg, năpârcă, noian, pârâu, pupăză, raţă, rânză, sarbăd, a scăpăra, scrum, sâmbure, strugure, strungă, şopârlă, ţap, vatră, viezure, zară, zgardă. La acestea, cercetătorul român mai adaugă şi alte 44 de cuvinte autohtone „probabile". Avem certitudinea că s-au păstrat un număr mult mai mare de cuvinte autohtone.

Scanned with OKEN Scanner

2. **împrumuturi** din alte limbi:
   - din slavă: babă, boier, ceas, ceată, coajă, colţ, dar, glas etc.;
   - din maghiară: belşug, chin, chip, dijmă, fel, gazdă, gând etc.;
   - din turcă: acadea, baclava, cafea, caşcaval, ciorbă, ciulama etc.;
   - din greacă: acatist, arhiepiscop, idol, liturghie, psalm etc.;
   - din italiană: adagio, allegro, arpegiu, bariton, chitară, duet etc.;
   - din germană: bliţ, boiler, cocs, diesel, duză, fasung, rolă etc.;
   - din franceză: artist liric, critic literar, dans macabru etc.;
   - din engleză: picup, smoching, spicher, bifteac, aut, baschet, fault etc.;
   - din rusă: activist, combinat, dezinformare, exponat, meteorologie etc.;

3. **formaţii româneşti**, pe baza cuvintelor moştenite sau împrumutate. De exemplu, cuvântul **floare** a fost împrumutat din latinescul **flor, floris**. În interiorul limbii noastre s-au format derivate ca: florar, florăreasă, florărie, înflori, inflorescenţă, floricică, floricea etc.

Îmbogăţirea vocabularului se face prin:

1. **mijloace externe** (împrumuturile din alte limbi);
2. **mijloace interne**: a. derivare cu prefixe; b. derivare cu sufixe (peste 3000);
c. compunere prin alăturare: cu cratimă (Cluj-Napoca), fără cratimă (Delta Dunării) sau prin contopire: bunăvoinţă, untdelemn ori abreviere: C. F. R.; C. E. C.;
d. schimbarea valorii gramaticale.

Din punct de vedere semantic, vocabularul cuprinde:

1. **sinonime** (cuvinte cu formă sonoră diferită, dar cu acelaşi sens);
2. **antonime** (cuvinte cu sens opus);
3. **paronime** (cuvinte aproximativ identice ca formă, deosebite prin conţinut);
4. **omonime** (cuvinte cu aceeaşi formă, dar cu sens diferit);
5. **cuvinte monosemantice** (cu un singur sens);
6. **cuvinte polisemantice** (cu mai multe sensuri).

Temă

1. Definiţi următoarele tipuri de lucrări lexicografice: **dicţionar, lexicon, glosar, enciclopedie.**
2. Precizaţi care sunt deosebirile dintre „lexicul limbii române" şi „lexicul lui Eminescu".
3. Daţi exemple de cuvinte care denumesc fiinţe, lucruri, fenomene ale naturii; cuvinte care exprimă însuşiri, caracteristici, acţiuni sau care se referă la numărul şi ordinea prin numărare.
4. Precizaţi instrumentele gramaticale cunoscute. Exemple de propoziţii.
5. Extrageţi din DEX cel puţin zece cuvinte de origine latină.
6. Identificaţi neologismele din ultimele strofe ale poeziei *Rapsodii de toamnă* de G. Topârceanu.
7. Subliniaţi cinci regionalisme folosite de Ion Creangă în *Amintiri din copilărie*.
8. Extrageţi cinci arhaisme din textul literar *Sobieski şi românii* de C. Negruzzi.
9. Se dau arhaismele: **sâneaţă, flintă, ienicer, ispravnic, răboj**. Explicaţi sensul lor şi stabiliţi domeniile în care erau folosite.

Scanned with OKEN Scanner

10. Găsiți în enunțurile următoare cuvinte sau grupuri de cuvinte care au același sens și pot fi înlocuite cu: **acut, carieră, implacabil, veteran**: a. Locomotivele cu aburi și-au încheiat menirea. b. Un destin necruțător l-a urmărit toată viața. c. Bolnavul acuză dureri violente în braț. d. La adunare a vorbit un bătrân soldat al armatei române.
11. Precizați valoarea gramaticală a cuvintelor subliniate: Câțiva au votat **contra**. S-a luptat **contra** dușmanilor. **Al meu** e ascultător. Copilul **meu** e ascultător. Pe masă erau **patru** creioane. A luat **un patru** la fizică. **Ziua** stătea la umbră. A venit și **ziua** mult așteptată. Ai făcut un gest **frumos**. Vedea **frumosul** în viață. Surorile cântau **frumos.**
12. Explicați ortografia cuvintelor: **fiii, codrii, studiile.**
13. Formulați propoziții care să cuprindă substantive derivate cu sufixele: **-rie, -ean, -ământ, -ete, -ism.**
14. Alcătuiți propoziții care să cuprindă substantive derivate cu prefixele: **con-, co-, des-, dis-, in-, pre-, răs-, re-.**
15. Precizați elementele care intră în structura următoarelor cuvinte: **al șaselea, cântam, muncirăm, vorbisem, muncitorii, cadourile.**
16. Alcătuiți propoziții în care articolul hotărât **-lui** să aibă față de substantiv poziție enclitică și apoi poziție proclitică.
17. Explicați ce reprezintă formulările următoare: *rodnic și fructuos, a coexista alături, firesc și natural, a rezuma pe scurt.*
18. Alcătuiți o propoziție în care **lui** să aibă valoare morfologică de pronume personal și una în care să aibă valoare de articol hotărât.
19. Rugăciunea **Tatăl nostru** cuprinde 60 de cuvinte, dintre care 54 sunt de origine latină, iar 6 de altă origine. Descoperiți-le.
20. Alcătuiți câte un catren cu următoarele perechi paronimice: **solidar-solitar, galant-garant, a eluda-a elucida-a elida.**

Soluții

1. dicționar = operă lexicografică cuprinzând cuvintele unei limbi; lexicon = dicționar enciclopedic; glosar = listă de cuvinte regionale sau învechite însoțite de explicații; enciclopedie = tip de lucrare lexicografică de mare întindere, care cuprinde cunoștințe amănunțite dintr-un singur domeniu sau din toate domeniile. Exemplu, **Marea Enciclopedie franceză** (17 vol., 1751 - 1772, vast dicționar enciclopedic, operă colectivă a filosofilor și oamenilor de știință din veacul al XVIII-lea).

11. contra = adverb, prepoziție care cere G; al meu = pronume posesiv, adj. pron. posesiv; patru = numeral cardinal propriu-zis simplu; un patru = numeral substantivizat; ziua = adverb de timp, substantiv; frumos = adjectiv, adj. substantivizat, adverb.

12. fi- (rădăcina) + -i- (marcă a pluralului) + -i (art. hotărât); codr- (rădăcină) + -i (marcă a pluralului) + -i (art. hot.); studi- (rădăcină) + -i- (marcă a pl.) + -le (art. hot.).

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL III

MORFOLOGIA

Se ocupă de aspectul formal al cuvintelor, adică de gruparea lor în clase de cuvinte cu trăsături caracteristice asemănătoare (părți de vorbire), de modificările formale ale cuvintelor, adică de categoriile morfologice (gen, nr., caz, determinare prin articol, grad de comparație, persoană, diateză, mod, timp).

PĂRȚI DE VORBIRE

flexibile:	1. substantivul	**neflexibile:**	7. adverbul
	2. articolul		8. prepoziția
	3. adjectivul		9. conjuncția
	4. pronumele		10. interjecția
	5. numeralul		
	6. verbul		

SUBSTANTIVUL

Denumește:
- ființe, lucruri, însușiri (frumusețe, urâțenie...);
- fenomene ale naturii, acțiuni (mers, alergare, citire...);
- stări sufletești (veselie, tristețe, bucurie, prietenie).

Este caracterizat prin categorii morfologice de **gen, nr., caz** și **determinare**. Substantivul poate fi determinat de un adjectiv și substituit printr-un pronume. În relațiile cu alte cuvinte, substantivul poate fi: subiect, nume predicativ, atribut, complement.

Clasificare

1. **După formă:**
   a. ***substantive simple;***
   b. ***substantive compuse:*** (câine-lup, Cluj-Napoca, pomicultura, Câmpulung);
   c. ***locuțiuni:*** aprindere de plămâni – pneumonie; crai de curte veche – haimana; coșul pieptului – torace; corp ceresc – astru; copil din flori – bastard; focar seismic – hipocentru; frate de cruce – fârtat; gurile rele – bârfitorii; părere de rău – regrete.
2. **După conținut:**
   a. ***substantive comune*** (denumesc toate obiectele de același fel);
   b. ***substantive proprii*** (denumesc un singur obiect pentru a-l deosebi de celelalte obiecte de același fel).

Scanned with OKEN Scanner

De reținut! Substantivele compuse se formează:

1. prin **juxtapunere** (alăturarea cuvintelor), putând fi alcătuite din: a) două subst. în N: câine-lup, maşină-unealtă, meşter-lăcătuş; b) un subst. în N + un subst. în G.: floarea-soarelui, gura-leului; c) două subst. legate prin prep.: drum-de-fier, cal-de-mare; d) un subst. şi un adj.: bună-cuviinţă, bun-simţ, apă-tare, gură-spartă; e) adj. „prim" şi un subst.: prim-ministru, prim-secretar; f) un verb şi un subst. (pron.): pierde-vară. zgârie-brânză, nu-mă-uita; g) un subst. şi un verb: gură-cască; h) un adv. şi un subst. (adj.): liber-cugetător, rău-sfătuitor, rău-mirositor, repede-crescător; i) prep. şi un subst.: după-amiază, după-masă, spre-seară; j) două (trei) interj. onomatopeice: scârţa-scârţa!, ga-ga-ga!, tic-tac!;
2. prin **contopirea** cuvintelor care intră în componenţa lor: *bunăvoinţă, bunăvoie, bunăstare, radiojurnal, telecinematecă, untdelemn.*

Ortografia substantivelor proprii compuse

1. Se scriu într-un cuvânt atunci când părţile componente nu-şi păstrează individualitatea morfologică: Câmpulung, Delavrancea, Poalelungi etc.
2. Se scriu fără liniuţă de unire şi cu iniţială majusculă substantivele proprii compuse prin alăturare, dacă sunt formate dintr-un substantiv şi unul sau mai multe adjective: Mihai Viteazul sau două subst. şi un adj.: Capul Bunei Speranţe şi denumesc evenimente istorice: Unirea Principatelor, locuri geografice: Delta Dunării etc.
3. Se scriu fără liniuţă de unire şi cu iniţială majusculă toate cuvintele componente, cu excepţia cuvintelor de legătură: Ştefan cel Mare (subst., art., adj.); Proclamaţia de la Islaz (subst., prep., subst.);
4. Se scriu cu iniţiale majuscule numai la primul cuvânt: „Tribuna învăţământului";
5. Se scriu cu liniuţă de unire: două subst. la acelaşi caz: Tg.-Mureş, Piatra-Olt; subst. la N, subst. la G.: Vatra-Dornei, Cetatea-Neamţului; subst. şi adj.: Tg.-Frumos, Satu-Mare; subst., prep., subst.: Curtea-de-Argeş; subst., adj.: Crăciunelul-de-Sus, Ţara-de Jos; numele de persoane: Octav Pancu-Iaşi, Lucia Sturza-Bulandra, Făt-Frumos din Lacrimă, Păsări-Lăţi-Lungilă; nume proprii de persoane urmate de un nume comun: Ginghis-han, Hassan-paşa, Mihai-vodă, Chiajna-doamna.

Substantivele care denumesc o totalitate de obiecte de acelaşi fel (batalion, brădet, boierime, burghezie, clasă, detaşament, cârd, grup, grămadă, cuib, muncitorime, nobilime, oaste, nucet, porumbişte, popor, roi, regiment, stejăriş, stol, studenţime) se numesc *substantive colective*.

Unele substantive au forme duble de singular (călăuz-ă, flutur-e, şoarec-e, berbec-e) sau de plural (cap-capi-capuri, corn-corni-coarne, cot-coti-coate, curent-curenţi-curente).

Substantivele care au numai forme de singular (nume de persoane: Ion, Vasile; toponime: Bacău, Timişoara; materii: fier, aur, unt, mazăre, sânge, lapte, lână, mătase, vată; sporturi: fotbal, baschet, box, oină, şah; noţiuni abstracte:

Scanned with OKEN Scanner

foame, sete, cinste, bunătate, curaj) sau numai forme de plural (obiecte: foale, iţari, ochelari; materii: câlţi, măruntaie, zori, mendre; toponime: Iaşi, Bucureşti, Bucegi, Carpaţi) se numesc ***substantive defective de număr***.

Substantivele care au o formă pentru feminin şi alta pentru masculin: elev-elevă, şcoală-şcolăriţă se numesc ***substantive mobile***.

Substantivele care au o formă pentru ambele sexe: greier, vultur, elefant, crocodil, dihor, veveriţă, fluture se numesc ***substantive epicene***.

Categoriile gramaticale ale substantivului

Categoriile gramaticale sunt concepte logico-gramaticale, deosebite de sensurile lexicale, exprimate prin modificările formale suferite de părţile de vorbire sau prin mijloace fonetice şi lexicale gramaticalizate. Substantivul are următoarele categorii gramaticale: genul, numărul şi cazul.

Genul exprimă, prin forma pe care o iau cuvintele, diferenţele de sex dintre fiinţe. Genul se întâlneşte la toate părţile de vorbire flexibile. La substantiv, genul include trei valori fundamentale: masculin, feminin, neutru.

Numărul exprimă o idee cantitativă: un singur obiect (singular) sau mai multe obiecte (plural).

Cazul exprimă raporturi sintactice dintre cuvinte prin modificările formale ale acestora. Au cazuri: substantivul, adjectivul, numeralul, articolul, pronumele. Substantivul are cinci cazuri: nominativ, genitiv, dativ, acuzativ, vocativ.

Cazurile şi funcţiile sintactice ale substantivului

Nominativul (lat. „nominativus", forma de bază a subst.)
Subiect: **Ana** este colega mea.
A.s. în N.: Colega mea, **Ana**, este o elevă conştiincioasă.
N.P. în N.: Colega mea se numeşte **Ana**.

Acuzativul (fr. „accusatif", lat. „accusativus")
N.P. în Ac.: Cadoul este **pentru Ana.**
A.s. în Ac.: Cadoul **pentru Ana** este pregătit.
C.dr.: Iubesc **pe Ana**.
C.ind.: **Despre Ana** se spun numai lucruri bune.
C.c.m.: Sunt curajoasă **ca şi Ana**.
Subiect (rar): Au venit **la oameni!**

Genitivul (fr. „genitif", lat. „genitivus", indică dependenţa, apartenenţa, posesiunea)
N.P. în G.: Cărţile sunt **ale Anei**.
A.S. în G.: Cărţile **Anei** sunt pe masă.
C.ind.: Să dăm **Anei** un premiu. Să acţionăm **împotriva Anei**.
C.c.l.: Să ne aşezăm **în faţa Anei**.
Cz.: **Din cauza Anei**, am răcit.
C.c.t.: **În timpul verii** este foarte cald.
C.c. scop: Ne pregătim **în vederea concursului**.
Subiect (rar): **Ai casei** sunt plecaţi.

Scanned with OKEN Scanner

Dativul (fr. „datif", lat. „dativus", exprimă destinația acțiunii unui verb)
C.c. mod: Lucrarea a fost executată **conform proiectului.**
C.ind.: **Grație** (datorită, mulțumită, contrar, conform, aidoma) **Anei**, am reușit.
N.P.: Accidentul este **datorită Anei**.

Vocativul (fr. „vocatif", lat. „vocativus")

Exprimă o chemare sau o invocare adresată cuiva, nu are funcție sintactică. Se folosesc la vocativ:

a. subst. care denumesc persoane sau animale domestice: — Ce vezi, Mărie?; „— Lasă-l, măi Marine!"; „— Înapoi, Nero!"; „— Iartă-mă, Tric!"; „—Vulpe, surioară, ajută-mă!"

b.subst. care denumesc elemente ale naturii personificate: „Dunăre, Dunăre,/ Drum fără pulbere"/ Codrule, codrușule,/ Mult mă-nchin, drăguțule".

Substantivele în vocativ se despart prin virgulă de cuvântul învecinat.

Declinarea substantivelor

Formele pe care le ia un substantiv la cele cinci cazuri se numesc forme cazuale. Totalitatea formelor cazuale ale unui substantiv, la singular și plural, reprezintă declinarea acelui substantiv.

Declinarea cu articol hotărât	**masculin**	**feminin**	**neutru**
N.A.c. singular	băiatul	fetița	stiloul
G.D. singular	băiatului	fetiței	stiloului
N.A.c. plural	băieții	fetițele	stilourile
G.D. plural	băieților	fetițelor	stilourilor

Declinarea cu articol nehotărât	**masculin**	**feminin**	**neutru**
N.A.c. singular	un băiat	o fetiță	un stilou
G.D. singular	unui băiat	unei fetițe	unui stilou
N.A.c. plural	niște băieți	niște fetițe	niște stilouri
G.D. plural	unor băieți	unor fetițe	unor stilouri

Declinarea locuțiunii substantivale

N.A.c. sg.: aducerea – aminte; G.D. sg.: aducerii – aminte; N.A.c. pl.: aducerile – aminte; D.G. pl.: aducerilor – aminte.

Scanned with OKEN Scanner

ARTICOLUL

Este partea de vorbire care determină substantive, individualizând sau determinând (arătând în ce măsură obiectele sunt cunoscute vorbitorilor).

Articolul este o clasă morfologică restrânsă, nu are autonomie semantică, se declină (suferă modificări după gen, nr., caz), nu contractează funcţii sintactice; serveşte ca mijloc de determinare a substantivelor, de marcare a cazurilor, ca format morfologic, ca mijloc de trecere a unor cuvinte dintr-o clasă morfologică în alta.

Clasificare

1. *Nehotărât* – prezintă individualizat obiectul denumit de subst., fără a-l defini precis; este proclitic (se aşează în faţa substantivului).

sing. N.A.c.	un (masc., n.)	o (fem.)	pl. nişte
G.D.	unui	unei	unor

De reţinut!

Un, o au valoarea de adj. pron. nehot: Un copil citeşte, altul se joacă.; O fetiţă cântă, alta dansează. **Nişte** are valoarea de adj. pron. nehot. când însoţeşte nume de materie: Am cumpărat **nişte** ouă (peşte, mazăre). Numele de materie apar uneori fără articol: Am cumpărat peşte. Beau apă. Cern făină.

2. a. *Hotărât propriu-zis*

- prezintă individualizat obiectul denumit, arătând că acesta este cunoscut de vorbitori;
- este enclitic (se ataşează rădăcinii substantivului).

sing. N.A.c.	-l, -le (masc., n.)	-a (fem.)	pl. -i (masc. N.)	- le (fem.)
G.D.	-lui, (e) i	-i		- lor
V.	-le			- lor

2.b. *Posesiv (genitival)* - este proclitic

N.A.c. sing. masc. = al	sing. fem. = a	pl. masc. = ai pl. fem. = ale
G.D.		pl. masc., fem., n. = alor

De reţinut!

Alte valori morfologice ale cuvântului „a”:

- subst.: A este simbolul pentru arie.;
- pron. dem.: Ia-o pe a (aceea) de acolo (forma populară);
- vb. aux. al perf. compus: El a învăţat bine.;
- vb. aux. al viitorului popular: C-a veni vara ca mâine.;
- prep. cu A.c.: Miroase a busuioc. A învăţa este bine.;
- interjecţie: A, tu erai?.

Alte valori ale cuvântului „ai”:

- vb. pred.: Tu ai de toate.;
- vb. aux.: Tu ai învăţa mai bine. Tu ai învăţat.;
- interjecţie populară: (H)ai! Te faci că nu înţelegi, ai?;
- subst. regionalism „usturoi”.

2.c. *Demonstrativ (adjectival)* - distinge opoziţii de gen, nr., caz:

N.A.c.	cel, cei (masc., n.)	cea, cele (fem.)
G.D.	celui, celor	celei, celor

Scanned with OKEN Scanner

De reținut! Formele **cel, cea, cei, cele** au următoarele valori gramaticale:

a. art. dem.:
- mijloc de marcare a unui raport de subordonare: Ştefan **cel** Mare traversează marea **cea** agitată.;
- mijloc de substantivare a unor părți de vorbire: **Cel** călare nu crede **celui** de jos. (art. + adj. = cel harnic; art. + num. = cei doi);
- mijloc de exprimare a unui grad de comparație: **cel** mai mare; **cea** mai mică;

b. pron. dem.:

S., C. dr.: **Cei** din casă nu cred pe **cei** de afară.

N.P.: Colega mea este **cea** din stânga.

A.p.g.: Acestea sunt cărțile **celor** de acolo. Imaginea hanului se oglindeşte în ochii hangiței **celei** tinere.

C.ind.: **Celei** de calculat îi lipseşte ceva.

C.c.l.: Şi câți au ajuns la **cel** de dincolo?

C.c.m.: ...o pădure mai minunată decât **cea** de argint...

c. adj. pron. dem.:

A.adj.: „Pe-**cel** deal, pe **cel** colin,/Trece mândru un voinic".

A nu se confunda art. dem. cu: **ce-l** (pron. + pron.); **ce-a** (pron. + vb. aux.) **ce-i** (pron. + pron. sau verb).

ADJECTIVUL

Este partea de vorbire flexibilă, cu înțeles lexical deplin; însoțeşte şi determină un subst. şi are forme diferite după genul şi nr. subst. pe care îl însoțeşte; are forme deosebite pentru a exprima grade de comparație.

Adjectivul se poate referi la:
- proprietățile obiectelor care decurg din structura lor (greu, uşor, mare, mic, gros, galben, acru, dulce...);
- materia din care e făcut un obiect (bară **metalică**, material **lemnos**, teren **nisipos**);
- elementele constitutive ale unei colectivități (cerc **studențesc**, corp **profesional**, grup **şcolar**);
- posesie, origine, acțiune (inițiativă **muncitorească**, casă **țărănească**, peisaj **urban**, floare **mirositoare**, carte **scrisă**, apă **curgătoare**, putere **crescândă**).

Clasificare

1. *după formă adjectivele sunt*:
   a. simple;
   b. compuse: galben-auriu, binefăcător;
   c. locuțiuni: om de geniu (de frunte, de treabă, cu sânge rece, în toată firea, o dată şi jumătate), cal cu nărav, om cu scaun la cap, bătaie în lege, adus la îndeplinire, ieşit la iveală, situație ca aceea, bătător la ochi, o sută şi ceva, peste o sută, treizeci şi mai bine;
2. *după criteriul flexionar, adjectivele sunt:*

Scanned with OKEN Scanner

a. variabile (îşi modifică forma după gen, nr., caz):
- cu 4 forme: alb – albă – albi - albe;
- cu 3 forme: adânc – adâncă - adânci;
- cu 2 forme: limpede – limpezi;

b. invariabile (au o singură formă pentru toate genurile, numerele şi cazurile). Intră în această categorie adjectivele terminate în vocală accentuată (bordo, bleu, grena, gri, maro) sau în consoană (bej, crem, mov, vernil), toate numele de culori, adjectivele terminate în **-ce** (motrice, vivace, eficace, perspicace, sagace), majoritatea neologismelor neadaptate încă, precum şi cuvinte vechi (coşcogea-coşcogeamite, ditamai, otova, sadea, ferice, gata, asemenea).

Forme cazuale

N.A.c. cămaşă albă, cămăşi albe	albă cămaşă, albele cămăşi
G.D. cămăşii albe, cămăşilor albe	albei cămăşi, albelor cămăşi

V. scumpe prieten, inimosule vecin, frumoaselor câmpii.

Grade de comparaţie

1. pozitiv (caracteristica obiectului nu este comparată): om bun;
2. comparativ:
   - *de superioritate*: om mai frumos;
   - *de egalitate*: om tot aşa de corect;
   - *de inferioritate*: om mai puţin frumos.
3. superlativ:
   - relativ: omul cel mai bun;
   - absolut: omul foarte bun.

Unele adjective nu au grad de comparaţie pentru că:

a. exprimă o însuşire necomparabilă: mort, viu, întreg, plin;
b. exprimă o însuşire necomparabilă cu sens de superlativ: veşnic, uriaş, infinit, gigantic, incomensurabil;
c. sunt forme latineşti de comparativ: superior, inferior, major, exterior, interior sau de superlativ: optim, proxim, ultim, minim, maxim, suprem.

De reţinut! Adjectivul poate dobândi următoarele valori expresive:
- *epitet:* dubla stea, lumina lină, floare mândră, dulce linişte, fluture uşor, cântări tânguitoare;
- *antiteză*: „Iedul cel mare şi cu cel mijlociu dau prin băţ de obraznici ce erau, iară cel mic era harnic şi cuminte." (I. Creangă);
- *personificare*: „...iară vântul *sperios* vo creangă fărmă." (M. Eminescu).

Adjectivul poate proveni dintr-o altă parte de vorbire prin schimbarea valorii gramaticale:

a. dintr-un verb la participiu: frunza *îngălbenită*;
b. dintr-un verb la gerunziu: rană *sângerândă*, mână *tremurândă*, persoană *suferindă*, măşti *râzânde*, sărutare *arzândă*, lumină *fumegândă*;
c. dintr-un pronume: *aceste* afirmaţii, *unii* oameni, *nici un* copil, casa *mea*, el *însuşi*;
d. dintr-un adverb: rezolvare *imediată*, haine *gata*.

Funcţii sintactice

atr. adj.: *Ultimele* ştiri au creat *mari* emoţii.

Scanned with OKEN Scanner

nume pred.: Răspunsul tău este *ambiguu*.
c.c.t.: O cunosc *de mică*. *De tânără* se dovedise inventivă.
c.c.m.: Mai mult mort *decât viu*. Ea merge *veselă*. Ei se duc *trişti*.
c.ind.: *Din galbenă* s-a făcut roşie.; *Din leneş* şi neastâmpărat a ajuns harnic (n.p.)
c.c.cz.: Lupului îi scăpărau ochii… de *flămând*.; *De nedreaptă* ce e, dă în gropi.
c.c.rel.: *De bună*, e bună. *De frumoasă*, eşti frumoasă.
apoziţie: Era un bărbat adevărat, adică *omenos*, *viteaz* şi *cinstit*.

NUMERALUL

Este partea de vorbire flexibilă, cu înţeles lexical deplin, care exprimă un număr abstract (*doi* oameni) şi ordinea numerică a obiectelor (*al treilea* copac).

Clasificare

1. *după structura morfematică*: a) simple; b) compuse; c) locuţiuni: o sută şi ceva; peste o sută; treizeci şi mai bine;
2. *după sens*: a) ordinale; b) cardinale.

Numeralele ordinale cunosc opoziţii de gen, nr., caz; opoziţiile de nr. şi caz sunt marcate prin variabilitatea lui „cel", numeralul fiind precedat de prep. „de":

sing. N.A.c. cel de-a doilea,	cea de-a doua
G.D. celui	celei;
pl. N.A.c. cei	cele;
G.D. celor	celor.

De reţinut!
- al doilea (secund); al treilea (terţ); ultimul (cel din urmă)
- primul = val. subst.: primul din clasă;
  = val. adj.: primul copil;
  = elem. de compunere: prim-ministru;
- întâiul = val. subst.: întâiul la învăţătură;
  = val. adj.: întâiul copil;
  = val. adv.: au venit întâi.

Numeralele cardinale sunt:
- ***numerale cardinale propriu-zise***, care exprimă o noţiune numerică abstractă; sunt simple şi compuse; au forme proprii de gen; se pot substantiva: *Optul* e mai mare decât *şaptele*;
- ***numerale cardinale colective,*** care exprimă ideea de grupare a obiectelor; sunt simple (amândoi, ambii) şi compuse (toţitrei, câteştrei, câteşpatru); pot avea val. subst.: *Amândoi* sunt curajoşi.
- ***numerale cardinale fracţionare***, care exprimă ideea de parte sau fracţiune dintr-un întreg: jumătate, sfert; se formează prin derivare cu suf. „-ime": doime, zecime;
- ***numerale cardinale multiplicative***, care exprimă creşterea cantitativă, proporţională şi precisă a unui obiect sau a unei acţiuni; se formează din pref. + num. + suf. „it": încincit, înzecit, înmiit, dublu, triplu, cvadruplu; pot avea val. adj.:

Scanned with OKEN Scanner

putere îndoită sau val. adv.: a câştigat înzecit;

- ***numerale cardinale distributive*** care exprimă repartiţia precisă a obiectelor în timp şi spaţiu; se formează cu ajutorul adv. „*câte*"; pot avea val. adv.: Merg *câte doi*, val. adj.: *Câte două* mere la fiecare... sau val. subst.: *Câte trei* se scu-lau...; au flexiunea identică cu a num. card. pr.: *câte una / câte unuia* (uneia);
- ***numerale cardinale adverbiale***, care arată de câte ori se repetă sau de câte ori o caracteristică e superioară sau inferioară faţă de alta: o dată, de două ori, de trei ori etc.; pot avea val. adv.: Am citit *de două ori.*

Funcţii sintactice

S.: Au sosit *amândoi.*
N.P.: Meritele sunt *ale celui de al doilea.*
A.adj.: Aceasta este clasa *a şasea.*
A.s.apoz.: Ion şi Vasile, *amândoi*, sunt colegii mei.
A.s.g.: În cortul *celor doi* ploua.
A.s.g.: Se dă decizia *împotriva celor cinci.*
A.s.D.: Sunt prieten *celor trei.*
A.s.p.: Asist la discuţia *cu doi* dintre ei.
C dr: Prefer *pe cei doi* de acolo.
C.ind.: Fă parte *celor şapte.*
C.c.cz: *Din cauza celor doi*, am greşit.
C.de agent: E felicitat *de cel de-al doilea* din grup.
C.c.l.: Plec *spre cel de-al doilea...*

PRONUMELE

Este partea de vorbire flexibilă care ţine locul unui substantiv, de la care preia genul, numărul, cazul. Pe lângă gen, număr, caz, pronumele exprimă şi persoana, categorie gramaticală pe care o are şi verbul. Din punctul de vedere al categoriei persoanei, pronumele se împarte în două clase:

a. *pronume care au flexiune de persoană*: pronumele personal, reflexiv, posesiv, de întărire;
b. *pronume fără flexiune de persoană*: pronumele demonstrativ, interogativ - relativ, nehotărât, negativ.

Pe lângă funcţia de substitut al numelui când apare independent, pronume-le poate însoţi un substantiv cu care se acordă în gen, număr, caz, devenind adjectiv.

Având în vedere valoarea adjectivală cu care poate apărea în propoziţie, pronumele se împarte în două clase:

a. *pronumele care pot deveni adjective pronominale*: pronumele posesiv, demonstrativ, de întărire, interogativ - relativ, nehotărât, negativ;
b. *pronume care nu pot fi adjective*: pronumele personal şi pronumele reflexiv.

Scanned with OKEN Scanner

Pronumele personal

Desemnează diferite persoane: *persoana I* - persoana care vorbeşte, *persoana a II-a* - persoana căreia i se adresează vorbitorul, *persoana a III-a* - persoana despre care se vorbeşte.

		Persoana I			*Persoana II*			
N	sing.	eu	pl.	noi	sing.	tu	pl.	voi
Ac		pe mine, mă m-		pe noi, ne		pe tine, te		pe voi, va, v-
D		mie, îmi, mi		noua, ne, ni		ţie, îţi, ţi		vouă, va, vi, v-
G		—						
V		—				tu		voi

		Persoana III						
		(M)				(F)		
N	sing.	el	pl.	ei	sing.	ea	pl.	ele
Ac		pe el, îl l-		pe ei, îi, i		pe ea, o		pe ele, le
D		lui, îi, i-		lor, le, li		ei, îi, i		lor, le, li
G		(al,a,ai,ale) lui		lor,		ei,		lor

Funcţii sintactice

S: **Noi** suntem silitori

NP: Tu eşti **tu**. Premiul este **al lui (pentru el)**.

A.p.g.: Meritele **lui** sunt deosebite.

A.p.p.: Mi-a făcut plăcere cadoul **de la tine**.

C.dr.: **Pe ea** o laudă toţi.

C.ind.: **Lui i** s-a acordat un premiu.

Despre tine am aflat lucruri triste.

Alte pronume personale

La persoana a III-a se foloseşte şi **dânsa** conservat în construcţiile: **într-însul, dintr-însul, printr-însul**.

La persoana a II-a apar distincţii cazuale numai la sing.: N. Ac.: **d-ta**; G.D.: **d-tale** (în limbajul familiar: **mata, matale**).

Pronumele de întărire

Are rolul de a întări, de a pune în evidenţă persoana la care se referă. Se foloseşte numai ca adj. pron. Însoţeşte un subst. sau un pron. cu scopul de a preciza obiectul determinat: „Cea dintâi şcoliriţă a fost **însăşi** Smărăndiţa popii".; Cu ei **înşişi** au vorbit.

Formele pronumelui de întărire: pers. I: însumi, însămi; înşine, însene; pers. a II-a: însuţi, însăţi; înşivă, însevă; pers. a III-a: însuşi, însăşi; înşişi, înseşi (însele).

Formele adj. pron. de întărire:

pers. I: eu însumi, eu însămi; noi înşine, noi însene;
pers. a II-a: tu însuţi, tu însăţi; voi înşivă, voi însevă;
pers. a III-a: el însuşi, ea însăşi; ei înşişi, ele înseşi – însele.

Scanned with OKEN Scanner

Pronumele şi adjectivul pronominal posesiv

Înlocuieşte atât numele obiectului posedat, cât şi numele posesorului. Este însoţit întotdeauna de articol posesiv (a, al, ai, ale). Are forme diferite pentru cele trei persoane gramaticale, după genul şi numărul obiectului posedat şi după nr. posesorilor.

un obiect posedat, un singur posesor	masc. al meu, al tău, al său fem. a mea, a ta, a sa
mai multe obiecte posedate, un singur posesor	masc. ai mei, ai tăi, ai săi fem. ale mele, ale tale, ale sale
un obiect posedat, mai mulţi posesori	masc. al nostru, al vostru fem. a noastră, a voastră
mai multe obiecte posedate, mai mulţi posesori	masc. ai noştri, ai voştri fem. ale noastre, ale voastre

Funcţii sintactice

S.: **Ai mei** sunt bine.
N.P.: Pământul e **al nostru**. Scrisoare este **de la ai noştri**.
A.p.p.: Se vede un sat **de-ale noastre**.
A.p.g.: A asculta sfatul **alor săi**.
A. adj.: Televizorul **tău** s-a defectat.
C.dr.: Să-i accepte **pe ai noştri**.
C.ind.: Le-a spus **alor săi**. A năvălit **asupra alor noştri**. S-a dus la **ai săi**.

Pronumele reflexiv

Are numai cazurile acuzativ şi dativ. Se acordă în persoană şi număr cu pronumele subiect. Are forme proprii numai pentru persoana a III-a. Devine marcă a verbelor la diateza reflexivă, ca în exemplele următoare:

pron. refl. în Ac.	pron. refl. în D.
eu **mă** spăl	eu **îmi** amintesc
tu **te** speli	tu **îţi** aminteşti
el (ea) **se** spală (s-)	al (ea) **îşi** aminteşte (şi-)
noi **ne** spălăm	noi **ne** amintim
voi **vă** spălaţi	voi **vă** amintiţi
ei (ele) **se** spală (s-)	ei (ele) **îşi** amintesc (şi-)

Forme accentuate: **pe sine** Forme neaccentuate **sie, sieşi**

Scanned with OKEN Scanner

Funcţii sintactice

C.ind.: Vorbeşte **despre sine**. Luptă **cu sine**.
C.c.l.: L-a aşezat **lângă sine**.
A.p.p.: Doreşte iubirea **de sine**. Încrederea **în sine** e mare.

Funcţii sintactice pentru formele neaccentuate

A.p. în D.: El **îşi** înjugă boii. (boii săi, arată posesia, dativ posesiv)
Cerul stelele-**şi** arată. (sale)
Acolo **şi**-a legat calul de un stejar. (său)
„Să incinerez propriile-**mi** opere literare".
C.ind.: „După aceea începe a-**şi** arunca ţărna după cap..." (sieşi, lui)

Pronumele şi adjectivul pronominal demonstrativ

Arată: - apropierea: **acesta, aceasta, cestălalt, ceastălaltă;**
- depărtarea: **acela, aceea, celălalt, cealaltă;**
- identitatea: **acelaşi, aceeaşi.**

Forme cazuale

N.Ac. sing.: acesta, aceasta; acela; aceea; cestălalt, ceastălaltă; celălalt, cealaltă; acelaşi, aceeaşi;
G.D.: acestuia, acesteia; aceluia, aceleia; cestuilalt, cesteilalte; celuilalt, celeilalte; aceluiaşi, aceleiaşi;
N.Ac. pl.: aceştia, acestea; aceia, acelea; ceştilalţi, cestelalte; celorlalţi, celorlalte; aceiaşi, aceleaşi;
G.D.: acestora, acelora; cestorlalţi, cestorlalte; celorlalţi, celorlalte; aceloraşi.

Din forma dem. „acela" au rezultat următoarele forme:

N.Ac.: cela, ceea, ceia, celea; cel, cea, cei, cele;
G.D.: celuia, celeia, celora; celui, celei, celor.

Funcţii sintactice

S.: **Acesta** scrie corect. **Cel** de acolo pare interesant.
N.P.: Misterul suprem al cosmosului este **cel** al luminii.
C.dr.: Îl prefer **pe acesta**.
C.ind. în D.: Daţi **acestuia** scrisoarea!
C.ind. în Ac.: **Despre aceştia**, numai de bine!
C.ind. în G.: Să acţionăm **contra acelora** de acolo.
C.c.l.: Mă duc **la acela**. Mă aşez **în faţa acestuia**.
C.c.cz: **Din cauza aceluia** am greşit.
A. pron. în N.: Andreea, **aceea** de acolo, e prietena mea.
A. pron. în G.: Cărţile **acelora** sunt îngrijite.
A. pron. în Ac.: Cărţi ca **acestea** n-am mai văzut.
A. pron. în D.: Glorie **acestora**!
A. adj. (se acordă în gen, nr. şi caz cu substantivul pe care îl determină): **Acest** copil e cuminte.; Casa **aceasta** este bine îngrijită.; **Cel** copil este supărat.; Omul **celălalt** este mai interesant decât omul acesta.

Scanned with OKEN Scanner

Pronumele şi adjectivul pronominal nehotărât

Ţine locul unui substantiv, fără să dea vreo indicaţie precisă asupra obiectului. Pot fi:

1. *simple:* unul, una, unii, unele; unuia, uneia, unora; altul, alta, alţii, altele; altuia, alteia, altora; puţin, puţină, puţini, puţine; puţinor(a); atât, atâta, atâţi; atâtor(a); tot, toată, toţi, toate; tuturor(a); mult, multă, mulţi, multe; multor(a); cutare, cutărui, (a), cutăror, (a), cutărei(a).
2. *compuse*: (element de compunere „fie" + pron. relativ „care"): fiecare, fiecine, fiece, fiecărui (a), fiecărei (a), fiecăror (a); (element de compunere „ori" + pron. relativ): ori(oare)care, ori(oare) cine, ori (oare) ce, oricui, oricărui(a), oricărei(a), oricăror(a); (element de compunere „vre" + pron. nehot. simplu „unul, una"): vreunul, vreuna, vreunora, vreuneia, vreunuia, vreunii, vreunele; (pron. relativ „cât" + element de compunere „-va"): câtva, câtăva, câteva, câţiva, câtorva; (element de compunere „ori" + pron. „cât"(ă): oricât, oricâtă, oricâţi, oricâte, oricâtor(a); (pron. rel. „cine, care, ce" + elem. de comp. „va"): careva, cineva, ceva, căruiva, cuiva; (ori + şi + care, cine, ce): orişicare, orişicine, orişice, fieştecare, fieştecine, fieştece.

Funcţii sintactice

S: **Unii** se joacă, alţii învaţă.;

N.p.: Cadoul este numai **pentru unul** dintre ei.;

A. pron.: în N.: Ei **unii** de acolo, par interesaţi.; în G.: Casa **fiecăruia** este frumoasă.; în D.: Lauda **multora**!

A. adj. (se acordă în gen, nr. şi caz cu substantivul pe care îl determină): **Un** copil citeşte, **altul** scrie. **Unii** copii învaţă; alţii se joacă.; **Fiecare** om are un scop în viaţă.; Au **niscaiva** interese. **Cutare** om m-a interesat. Am **ceva** timp.

C.dr.: Preţuiesc **pe unul** dintre ei.

De reţinut! Cu valoare de pron. nehot. se foloseşte şi pron. „**care**" (cu sensul de: **fiecare**): „S-a aşezat care unde a găsit".; „Au venit care călare, care pe jos".

Valorile morfologice ale cuvântului „un"

4. art. nehot. proclitic: Pare **un** elev sârguincios.
5. numeral cardinal pr.: **Un** copil se joacă, **doi** cântă.
6. adj. pron. nehot.: **Un** copil se joacă, **altul** priveşte.

Valorile morfologice ale cuvântului „o"

1. substantiv: **O** este simbolul oxigenului.
2. art. nehot. proclitic: Am citit **o** carte interesantă.
3. numeral cardinal pr.: Am citit **o** carte, nu două.
4. pron. pers.: **O** iubesc mult.
5. adj. pron. nehot.: **O** fată citeşte, **alta** desenează.
6. vb. aux. al viit. pop.: **O** veni când o putea.
7. interjecţie: **O**, ce frumoasă eşti!

Scanned with OKEN Scanner

Pronumele şi adjectivul pronominal interogativ

Pronumele interogativ ţine locul (în propoziţiile interogative) cuvântului aşteptat ca răspuns la întrebare. Răspuns la pronumele **care**, **cine**, **ce** este, de obicei, un substantiv sau un pronume:

— **Cine** (**care**) s-a lovit? — Maria (ea, aceasta)

— **Ce** doreşti? — O carte (ceva)

La pronumele **cât (ă)**, **câţi**, **câte** răspunsul poate fi un numeral cardinal sau un pronume nehotărât cu sens cantitativ:

— **Câţi** au plecat? — Douăzeci (mulţi, puţini)

Însoţind un substantiv cu care se acordă în gen, număr, caz, pronumele interogativ devine adjectiv pronominal cu funcţie sintactică de atribut adjectival:

„**Care** floare înflorea / Noaptea pe răcoare". (Folclor)

Forme cazuale

Cazul	variabile (după gen, nr., caz)				variabil (după caz)	invariabil
	masc. sg	fem. sg	masc. pl	fem. pl		
N. – Ac.	care				cine	ce
G.-D.	căruia	căreia	cărora	cărora	cui	ce fel de (locuţiune adjectivală pronominală)
N. – Ac.	cât	câtă	câţi	câte		
G. –D.	—	—	câtor (a)	câtor (a)		

Funcţii sintactice

S.: **Cine** strigă? **Care** plânge? **Câţi** au mai venit? **Ce** s-a întâmplat?

N.P.: **A cui** este cartea? **Ce** sunteţi dv.?

A.adj.: **Care** persoană nu s-a prezentat?

Cărui coleg te adresezi? **Câte** flori ai plantat?

A.p.g.: De-**ale cui** sfaturi ascultăm?

C.dr.: **Ce** spune? **Pe cine** (**care**) iubim? **Pe câţi** dojenim?

C.ind.: **Cui** să telefonăm? **La ce** te referi? **La care** dintre ei să apelăm?

C. de agent: **De cine** a fost ajutat?

C.c.loc.: **Spre cine** (**care, ce**) te îndrepţi?

C.c.cz.: **De ce** ai întârziat? **Din cauza cui** ai lipsit de la întâlnire?

C.c.scop: **De ce** pleci în excursie?

Pronumele şi adjectivul pronominal relativ

Apare numai în frază şi are rolul de a face legătura între o propoziţie subordonată şi regenta ei. La nivelul frazei, are valoare de conjuncţie subordonatoare. Are categorii gramaticale de gen, număr, caz şi îndeplineşte simultan şi funcţia sintactică potrivit cazului în care se află.

Pronumele şi adjectivele pronominale relative recunoscute sunt: **cine** - cu valoare exclusiv pronominală; **care, ce, cât** - cu valoare atât pronominală, cât şi adjectivală; pronumele relativ compus – **cel (a) ce**.

Scanned with OKEN Scanner

Forme cazuale

Cazul	variabile (după gen, nr., caz)				variabil (după caz)
	masc. sg	fem. sg	masc. pl.	fem. pl.	
N. –Ac.	cel ce	cei ce	ceea ce	cele ce	cine
G.-D.	celui ce	celor ce	celei ce	celora ce	cui
N.-Ac.	care				
G.-D	căruia	cărora	căreia	cărora	
N.-Ac.	cât	câți	câtă	câte	
G.-D.	—	câtora	—	câtora	

Funcții sintactice

S.: Nu știu[1]**/care** a venit[2]/.
N.P.: Nu știu[1]**/cine** este persoana[2]/.
A.p.g.: Nu știu[1]/cu **al cărui** stilou să scriu[2]/.
A.adj.: Nu știu[1]**/care** elev a întârziat[2]/.
C.dr.: Nu știu[1]**/pe cine (care, ce)** iubește.
C.ind.: Nu știu[1]**/ despre care (cine, ce)** vorbește.
C.c. loc.: Orașul[1]**/pe deasupra căruia** zburăm este Iașul[2]/.
C.c. timp: Nu uita ziua[1]**/ în care** ne-am cunoscut[2]/.
C.c. cz.: Boala[1]**/de care** a murit[2]/era incurabilă[1]/.
C de agent: Gândiți-vă la persoanele[1]**/de care** ați fost ajutați la nevoie[2]/.

De reținut! Acordul adjectivului interogativ **care** în genitiv

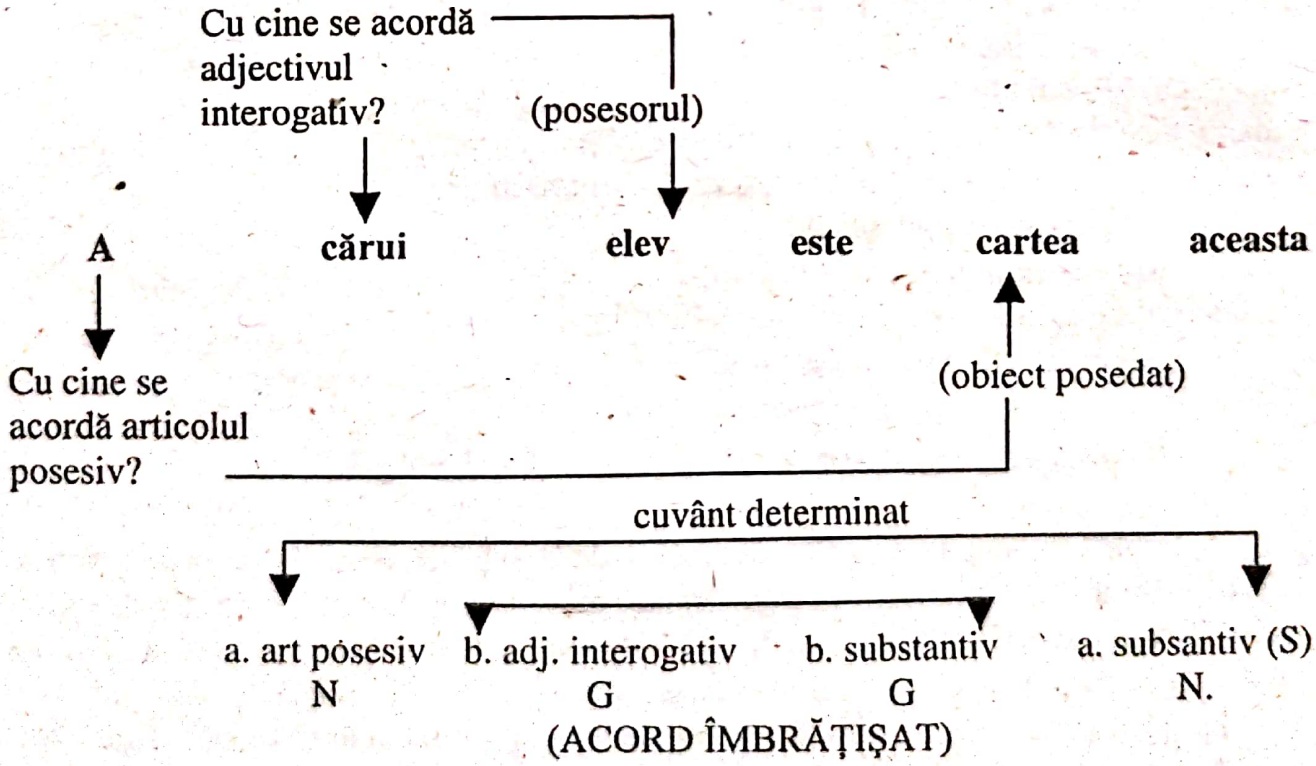

Scanned with OKEN Scanner

Acordul adjectivului relativ **care** în genitiv

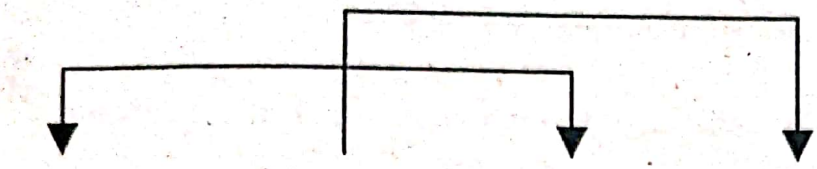

Am o colegă (fem. sing) al (masc. sing) cărei (fem. sing.) frate (masc. sing) este artist.

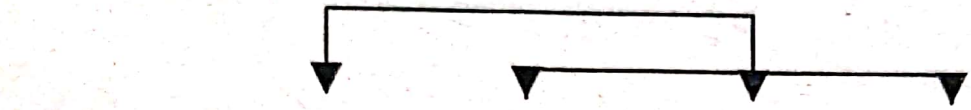

Am tăiat pomul (masc. sing) ale (fem. pl.) **cărui** (masc. sing) ramuri (fem. pl.) se uscaseră.

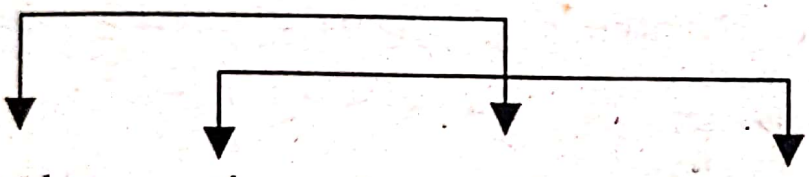

Am colege (fem. pl.) ai (masc. pl.) **căror** (fem. pl.) fraţi (masc. pl.) sunt artişti.

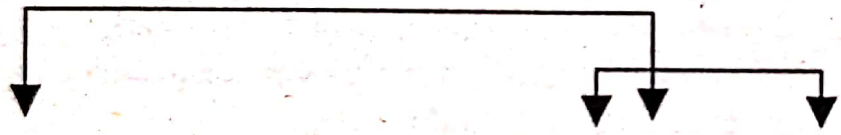

...un munte/ de pe **a cărui** culme coboară un râu.
(ACORD ÎNCRUCIŞAT)

Pronumele negativ şi adjectivul pronominal negativ

Neagă numele şi impune prezenţa unui termen negativ: **Nimeni** nu ştie **nimic despre nici unul** din cei prezenţi aici.

Nimeni substituie nume de persoane; are două forme cazuale:

N.Ac.: nimeni, nimenea; G.D.: nimănui(a)

Nimic substituie nume de lucruri; e invariabil; poate dobândi valoare:

a) **substantivală**: Acesta a devenit **un nimic**. Acestea par **nişte nimicuri**.

b) **adjectivală**: Este un lucru **de nimic** (neînsemnat). Pare un om **de nimic** (josnic, netrebnic).

Nici unul substituie atât nume de persoane, cât şi de lucruri; variază după gen, număr, caz:

– pronume negativ: N.Ac. (masc., fem.) nici unul, nici una; G.D. nici unuia, nici uneia;

– adjectiv pronominal negativ: N.Ac. nici un, nici o; G.D. nici unui, nici unei, nici unor.

Scanned with OKEN Scanner

Funcţii sintactice

S.: **Nimeni** nu m-a supărat. **Nici unul** nu a fost punctual.
N.P.: Ţara pare **a nimănui(a)**. Acestea nu sunt **pentru nimeni**.
A.p.g.: Felia **nici unuia** nu este egală.
A. adj.: **Nici un** om nu-şi va pierde credinţa. Nu se mai auzi **nici o** adiere de vânt.
C.dr.: Nu văd **pe nimeni (pe nici unul)**. Nu accept **nimic.**
C.ind.: Să nu spui **nimănui/ nici unuia/.**
Apoziţie: „Îşi luă într-o basma lucruşoarele, **mai nimic**, şi ieşi." (I. Creangă)

VERBUL

„Înger al mişcării" (Charles Baudelaire), verbul este o parte de vorbire flexibilă.

Din punct de vedere sintactic, verbul predicativ constituie predicatul verbal al unei propoziţii; semantic, el denumeşte acţiuni (**a scrie**), stări (**a se odihni**), calităţi (**a se înroşi**) privite ca procese.

După structură, verbele sunt:

a. simple: a ara, a bea, a cerne, a fugi;
b. compuse (prin derivare): a aduce, a desprinde, a descânta, a culege, a împuşca, a întreprinde, a conduce, a dispune, a parcurge, a reproduce;
c. locuţiuni verbale (grupuri stabile de cuvinte cu sens unitar): verb + substantiv (a avea loc), verb reflexiv + substantiv (a-şi arunca ochii), verb reflexiv + prepoziţie + substantiv (a-şi face de cap), structuri diverse (a-şi aduce aminte, a avea de-a face, a-şi lua lumea-n cap, a da pe din două).

După criteriul exprimării predicatului verbele sunt: **predicative** sau **nepredicative.**

Verbele predicative pot fi **tranzitive** (acceptă complementul direct: Ştiu poezia.) sau **intranzitive** (nu acceptă complementul direct, ele admiţând numai relaţia verb - complement indirect sau circumstanţial: Mă bucur de reuşită. Doarme acasă.). După criteriul admiterii unui subiect verbele se împart în **personale** (admit un subiect - nume de persoană: cânt, cânţi, cântă) şi **impersonale** (nu admit subiectul: trebuie, plouă, ninge).

Verbe nepredicative

Verbele auxiliare (ajutătoare) sunt nepredicative şi ajută la formarea altor moduri şi timpuri compuse sau a diatezei pasive:
a fi: *viitorul anterior:* va fi mers; *conj. perf.:* să fi plecat; *cond. opt. - perf.:* aş fi plecat; *inf. perf. diateza pasivă:* a fi plecat;
a avea: *perf. compus:* am citit; *viitor popular:* are să plece; *cond. opt. prez.:* eu aş citi; *cond. opt. perf.:* eu aş fi citit;
a voi: *viitor:* voi pleca.

Scanned with OKEN Scanner

Verbele copulative intră în structura predicatului nominal: **a fi**: Copiii sunt inteligenți și sensibili.; **a deveni**: Mihai va deveni aviator.; **a ajunge**: El a ajuns medic.; **a rămâne**: El rămâne repetent.; **a însemna**: Munca înseamnă satisfacție.; **a părea**: Ionel pare trist.; **a se simți**: Eu mă simt vinovată.; **a ieși**: Radu a ieșit tehnician.; **a se face**: El se face răspunzător de nereușita ta.; **a se naște**: M-am născut inteligent.; **a se chema**: Pe mine mă cheamă Maria.; **a se numi**: Țara mea se numește România.; **a arăta**: El arată trist.

Verbe reflexive personale

Exprimă:

a. acțiuni ce se îndeplinesc cu mintea: a se gândi, a se dumiri, a-și închipui;
b. acțiuni care exprimă stări sufletești sau anumite atitudini ale subiectului: a se bucura, a se înveseli, a se mira, a se rușina, a se căi, a se teme, a se făli, a se mândri.

Cele mai multe verbe reflexive personale corespund verbului la diateza activă, dar verbul reflexiv are alt sens decât cel activ corespunzător:

a alege ceva	-	a se alege cu ceva;
a apuca ceva	-	a se apuca de treabă;
a ruga pe cineva	-	a se ruga de cineva.

La diateza reflexivă sunt și unele locuțiuni verbale: a se ține mare, a-și da seama, a-și bate joc etc.

Verbe reflexive impersonale

Se construiesc numai cu pronume reflexiv în acuzativ: **se cuvine, se zice**.

Propozițiile cu predicatul exprimat printr-un verb reflexiv impersonal pot avea uneori subiect, dar subiectul nu este autorul acțiunii (este un substantiv ce denumește un lucru, sg., pl.). Subiectul acestor propoziții răspunde la întrebarea: ce? **Se aude** un strigăt.; **Nu se poate** spune mare lucru.; Multe **se ziceau** pe seama fetei împăratului Roș.; **Se scutură** din salcâmi o ploaie de miresme.; În oraș și prin împrejurimi, toamna **se adâncea, se înrăia, se ticăloșea.**; **Se întâmplă** ceva cu totul neobișnuit.; Agitațiile politice **se întețiseră.**; Multe **se spuneau**. Între altele, **se vorbea** și de o grevă.; Din văzduh **se aude (se auzi)** un strigăt.; Am ajuns într-o înfundătură de munți, unde **se auzea**... glasul unui pârâiaș.

Categoriile gramaticale ale verbului sunt: diateza, modul, timpul, persoana, numărul.

Diateza exprimă raportul dintre acțiune și subiect:

a. *activă*: arată că acțiunea e făcută de subiectul gramatical. În cazul verbelor tranzitive, acțiunea e suferită de complement direct.
b. *reflexivă*: acțiunea e făcută de subiectul gramatical și se răsfrânge asupra lui însuși. La diateza reflexivă verbul se conjugă la fel ca cele active, fiind însoțite de un pronume reflexiv în D. sau Ac.
c. *pasivă:* acțiunea e făcută de subiectul logic; se formează din verbul a fi (conjugat la toate modurile și timpurile) + participiul verbului de conjugat (care se acordă în gen și număr cu subiectul).

Scanned with OKEN Scanner

De reținut! Pentru a nu întâmpina dificultăți, atunci când trebuie să distingem un predicat verbal redat prin pasiv de un predicat nominal, ne va ajuta contextul. Se poate apela la criteriul posibilității de apariție, după participiu, a unui complement de agent (subiect logic - autor al acțiunii). De exemplu: Ușa **este deschisă** (PN); Ușa **este deschisă** brusc (de cineva) (PV) sau: Haina **este purtată** (PN); Corabia **este purtată** (PV) de valuri.

Modul este forma pe care o ia verbul pentru a arăta cum consideră vorbitorul acțiunea. Modurile sunt **personale** (au forme distincte pentru exprimarea persoanei) și **nepersonale** (prezintă acțiunea fără referire la persoana care o săvârșește). Verbele la moduri personale sunt **predicative**. Verbele la moduri nepersonale sunt **nepredicative**.

Modurile nepersonale (nepredicative)

Funcții sintactice:

infinitivul	S.:	E ușor **a scrie** versuri.
	N.P.:	Plăcerea mea este **de a citi**.
	A. vb.:	Simt bucuria **de a revedea** școala.
	C. dr.:	A început **a striga**.
	C. ind.:	E capabil **de a spune** lucruri inteligente.
	C. c. t.:	A plecat **înainte de a răsări** soarele.
	C. c. m.:	A mers **fără a obosi**.
	C. c. scop.:	A spus asta **fără a-l încuraja**.
	C. c. cz.:	A fost pedepsit **pentru a nu-și fi făcut datoria**.
gerunziul	A. adj.:	Zăresc coșuri **fumegânde**. Văd măști **râzânde**.
	A. vb.:	Se aud viței **mugând**.
	C. dr.:	Aud **șoptind**...
	C. ind.:	S-a mulțumit **cerându**-i iertare.
	C. c. t.:	**Ascultându**-l, mă gândesc la tine.
	C. c. cz.:	Și el, **neîndrăznind** a mai merge înainte, se întoarse rușinat.
supinul	S.:	Este ușor **de cântat**.
	N.P.:	Iarba este **de cosit**.
	A. vb.:	Am împrumutat cărți **de citit**.
	C. dr.:	Ne-a dat **de citit**.
	C. ind.:	S-a săturat **de umblat**.
	C. c. scop:	S-a pregătit **pentru arat**. Umbla **după cules** flori. Au venit **la cules** de porumb.
participiul	S.:	**Cititul** este necesar.
	N.P.:	Plăcerea mea este **cititul**.
	C. dr.:	Aștept **un întârziat**.
	C. c. m.:	A vorbit **răspicat**. (lămurit, deschis)
	A. adj.:	o potecă **bătătorită**, boala **cunoscută**, un soldat **rănit**, ton **răspicat**.

Scanned with OKEN Scanner

Modurile personale sunt: indicativul, conjunctivul, condiţional-optativul, imperativul.

Modul indicativ exprimă o acţiune considerată de vorbitor ca reală, sigură. **Modul conjunctiv** exprimă o acţiune realizabilă, posibilă în prezent. **Modul condiţional-optativ,** ca mod al acţiunii realizabile, exprimă o acţiune a cărei realizare depinde de o condiţie. **Modul imperativ** exprimă un ordin, un îndemn, un sfat, o rugăminte sau o urare.

Timpul exprimă momentul sau durata săvârşirii acţiunii. O acţiune poate avea loc în momentul vorbirii - în prezent, în trecut sau în viitor. În sfera trecutului distingem: imperfectul, perfectul simplu, perfectul compus, mai mult ca perfectul.

Prezentul indicativ exprimă o acţiune simultană cu momentul vorbirii. **Imperfectul** exprimă o acţiune trecută, dar neterminată în momentul vorbirii. **Perfectul simplu** exprimă o acţiune trecută şi terminată în momentul vorbirii. **Perfectul compus** exprimă o acţiune trecută şi terminată în momentul vorbirii. **Mai mult ca perfectul** exprimă o acţiune trecută şi neîncheiată înaintea altei acţiuni tot trecută. **Perfectul conjunctivului** exprimă o acţiune trecută prezentată ca nerealizată. **Perfectul condiţional-optativului** exprimă o acţiune trecută prezentată ca nerealizată (ipotetică, ireală).

Categoria **persoanei** la verb cuprinde trei termeni: persoana I, persoana a II-a, persoana a III-a, cu forme distincte de **număr**: singular şi plural. Persoana şi numărul se exprimă prin **desinenţe**. **Desinenţa** este un element al flexiunii care arată, în acest caz, persoana şi numărul la verbe.

Exemple:

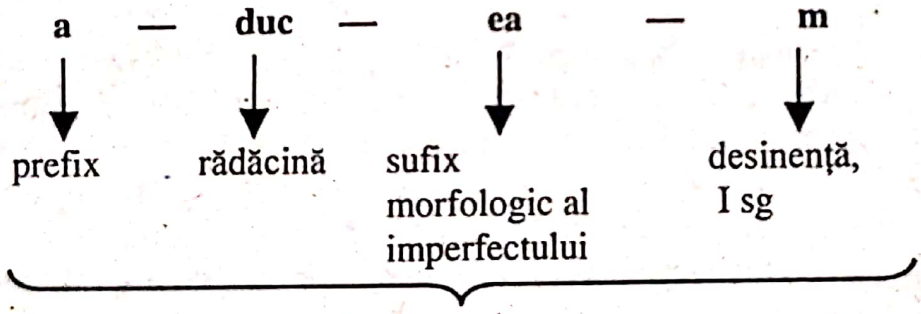

Tema imperfectului indicativ

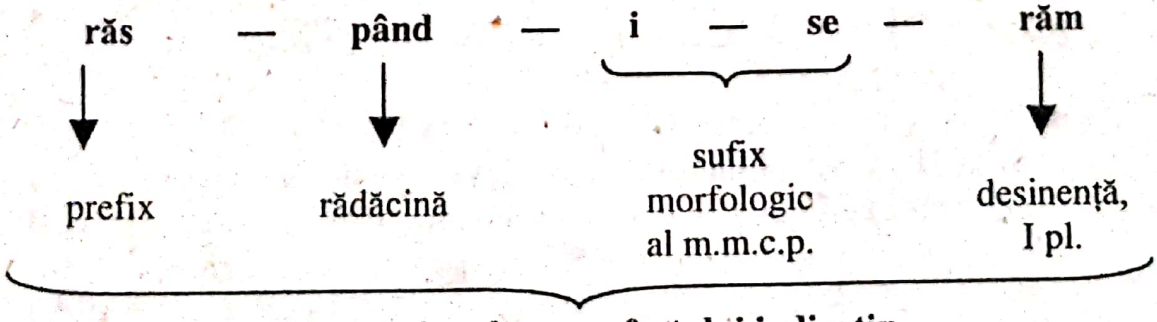

Tema mai mult ca perfectului indicativ

Scanned with OKEN Scanner

Flexiunea verbului după diateză, mod, timp, persoană şi număr se numeşte **conjugare**. Având în vedere realizarea sufixului de infinitiv scurt, verbele se grupează în patru clase (conjugări):

a. conjugarea I: verbe cu sufixul -a (a lucra);
b. conjugarea a II-a: verbe cu sufixul **-ea** (a vedea);
c. conjugarea a III-a: verbe cu sufixul **-e** (a cere);
d. conjugarea a IV-a: verbe cu sufixul **-i** (a citi); **-î** (a coborî).

Atenţie la ortografia verbelor: se înnoptează, se înnourează, se înnegurează; eu creez, tu creezi, el creează, noi creăm, voi creaţi, ei creează; eu să creez, tu să creezi, el să creeze, noi să creăm, voi să creaţi, ei să creeze; eu scriu, tu scrii, el scrie, noi scriem, voi scrieţi, ei scriu.

ADVERBUL

Este partea de vorbire neflexibilă care determină:

a. un verb: **Gândesc** altfel decât tine.
b. un adjectiv: Este o persoană destul de **interesantă**.
c. un adverb: Porneşte săltând tot **mai sus**.

Uneori:

d. un substantiv: Aşa **om** nu întâlneşti mereu.
e. o interjecţie: **Hai** acasă!

Adverbul arată:

a) caracteristica unei acţiuni (stări): Merge **repede**.
b) caracteristica unei însuşiri: Are o privire **destul de** ageră.
c) împrejurarea în care se petrece acţiunea: Va veni **aici** (locul) **mâine** (timpul).

Clasificare

1. *După formă*: a) simple: aici, acum, alene; b) compuse: alaltăieri, astă-seară; c) locuţiuni adverbiale: cu toptanul (prep. + subst. art.), de cu seară (prep. + subst. neart.), din nou (prep. + adj.), cu una, cu două (prep. + num.), din auzite (prep. + vb.), de-abia (prep. + adv.), an de an (cuvinte repetate), de jur împrejur (cuvinte rimate), de-a baba-oarba, acum un an (structuri diverse).
2. *După înţeles:* a) de loc: acasă, aici, departe, jos, pretutindeni; b) de timp: acum, aseară, deocamdată, iarna, ziua; c) de mod: alene, aşa, bine, degrabă, împreună; d) de scop: anume, înadins, expres, pentru aceea; e) de cauză: de aceea, de aia.

Adverbe provenite din alte părţi de vorbire

1. *prin schimbarea valorii morfologice*:
   - din substantive: dimineaţa, ziua, lunea, primăvara; ochi (plin ochi), puşcă (gol puşcă), turtă (beat turtă), scândură (slab scândură), lulea (îndrăgostit lulea), foc (supărat foc), cuc (singur cuc), scai (se ţine scai), strună (merge strună), bocnă, lemn (a îngheţat bocnă), cobză (legat cobză, fedeleş);
   - din adjective: frumos, greu, rar, încet, blând;

Scanned with OKEN Scanner

- din numeral (fem.): o ţinea **una** (mereu);
- din pronume: ce, cât (cu condiţia să determine un adj., vb., adv.): **Ce (cât de)** vesel este!; Ce repede trece vremea!; Plânge **ce** plânge şi apoi se linişteşte!;
- din verbe la participiu: repezit, vorbeşte (apăsat, răguşit);
- din verbul: poate;

2. *prin derivare cu sufixe*:
- din substantive: frăţeşte, tinereşte, prieteneşte;
- din verbe: târâş;
- din adverbe: repejor, încetişor.

Adverbele pot, la rândul lor, să-şi schimbe valoarea gramaticală, devenind: a) substantive: Îi vreau **binele**. Dăruieşte **aproapelui** tău un bănuţ.; b) adjective: Pare o persoană **cumsecade**. **Aşa (asemenea)** om n-am mai văzut.; c) prepoziţii (loc. prep.): Nu depune gunoiul nici **îndărătul** uşii, nici **în faţa** sobii.

Gradele de comparaţie

Au grade de comparaţie o parte dintre adverbele de loc, de timp, de mod, precum şi adverbele provenite din adjective:

Pozitiv		aproape
Comparativ	de superioritate	mai aproape
	de egalitate	tot aşa de aproape
	de inferioritate	mai puţin aproape
Superlativ	relativ	cel mai aproape
	absolut	foarte aproape.

Funcţii sintactice

S.:	Numai **aproapele** meu mă ajută.
N.P.:	E **bine**. Nu-i **rău**. **Aşa**-i. **Oricum** ar fi, vine.
P.V.:	**De bună seamă** [1]/ că ai dreptate [2]/.
	Fireşte [1]/ că voi fi punctual [2]/.
A. adv.	Tema **de acasă** este dificilă.
	Iernile **de odinioară** erau bogate în nămeţi.
Apoziţie:	Sosim târziu, **adică după miezul nopţii**.
C. c. loc:	Lasă-l **afară**! **Unde** vă duceţi! [2]/
C. c. timp:	**Când** pleci? **Dimineaţa** face gimnastică.
C. c. mod:	Se exprimă **frumos**. S-au luptat **voiniceşte**.

PREPOZIŢIA

Este o parte de vorbire neflexibilă; nu are funcţie sintactică; serveşte ca instrument gramatical sau ca element de relaţie:

1. leagă un atribut de substantivul pe care îl determină: Am băut cafeaua cu lapte.

2.a. leagă un complement de verbul pe care îl determină: Se plimbă prin parc. Stă cu ochii atintiţi asupra plutei.

b. leagă un complement de adjectivul pe care îl determină: E sigură de reuşită. E apt pentru concurs.

c. leagă un complement de adverbul pe care îl determină: Mai rău fără rău.

Scanned with OKEN Scanner

Clasificare

1. *după formă:* a) simple: cu, la, în, din, pentru, fără, sub, spre; b) compuse: de la, până la, de pe, de către, fără de; c) locuțiuni: prep. + cuvânt cu aspect articulat: de pe (din, în) urma, din (în, prin) fața, din (în, prin) jurul; prep. + cuvânt cu aspect nearticulat: alături de, cu referire la, cu tot cu, dincolo de, în caz de, referitor la;
2. *după origine:* a) propriu-zise: de, pe, la, cu, din; b) provenite din adverbe: deasupra, înaintea, înăuntrul;
3. *după cazul pe care îl impune*: a) prepoziții (loc. prep.) care cer genitivul: asupra, contra, împotriva, din (în, prin) fața, în afara, în ciuda; b) prepoziții care cer dativul: aidoma, asemenea (la origine, adverbe), conform, contrar, datorită, grație, mulțumită, potrivit.

Observație:

Unele prepoziții care cer de obicei genitivul, se construiesc în astfel de contexte cu: - dativul: „**Deasupra-mi** teiul sfânt…" (M. Eminescu);

- acuzativul: „Răsai **asupra mea**, lumină lină." (M. Eminescu).

c. prepoziții (loc. prep.) care cer acuzativul: de, cu, la, în,…, cu referire la, cu tot cu, în loc de, înainte de, referitor la.

Observație:

Cu rol de prepoziție care cere acuzativul se folosesc adverbele: **ca, cât, decât**: amar **ca** fierea, înalt **cât** casa, mai înalt **decât** un plop.

CONJUNCȚIA

Este o parte de vorbire neflexibilă; nu are funcție sintactică; stabilește raporturi de coordonare în propoziție și frază, stabilește raporturi de subordonare în frază.

Clasificare

1. *după formă:* a) simple: **că, să, dacă, de**; b) compuse: **ca… să, ci și, cum că, încât să**; c) locuțiuni: **prin urmare, din cauză că, așa încât, înainte ca să, pentru ca să, din moment ce, pe măsură ce, după cum**.
2. *după natura raporturilor sintactice pe care le exprimă*: a) coordonatoare: copulative, adversative, disjunctive, conclusive; b) subordonatoare: universale: **că, să, ca… să, dacă, de**; specifice pentru: CZ (**căci, fiindcă, din cauză că, deoarece**), CS (**pentru ca să**), CV (**deși, cu toate că, chiar dacă**), CNS (**încât**).

De reținut! Cu rol de conjuncții subordonatoare sunt: pronumele relative: **care, cine, ce, ceea ce, cât**; adverbele relative: **unde, când, cum, cât**; adverbele nehotărâte: **oriunde, oricând, oricât**.

Ortografia unor conjuncții

Conjuncția coordonatoare adversativă **ci** provine din pronumele **ce**; conjuncția coordonatoare disjunctivă **fie** provine din conjunctivul **fie** (a fi); conjuncția coordonatoare conclusivă **deci** provine din prepoziția **de** + pronumele **aci** (forma veche **deaci**); conjuncția subordonatoare **fiindcă** provine din gerunziul

Scanned with OKEN Scanner

verbului **a fi** (fiind) + conj. **că**; conjuncția subordonatoare **dacă** (cu formă veche **deacă**, **deaci**) provine din prep. **de** + **ca**; conjuncția subordonatoare deoarece provine din prepoziția **de** + substantivul **oară** (< lat. hora).

INTERJECȚIA

Este o parte de vorbire neflexibilă care sugerează stări fizice și psihice (**bravo! uf! văi!**) sau evocă, prin imitare, sunete și zgomote din realitate (**poc! scârț! sfâr!**).

Clasificare

1. *după formă:*
   a. simple: ah! aho! aș! bâr! bâz! cea! cioc! clanț! dang! ehe! pâș! ho! huștiuluc! huța! lipa! măi! măre! pac! pâș! pleosc! poc! trosc! vâj! zdup!
   b. compuse: cioc-boc! hei-rup! pit-palac! cioc-cioc! ha-ha! tic-tac!
   c. locuțiuni: ei bine! nu zău?! ia te uită! da de unde! auzi colo! na-ți-o frântă! Doamne iartă-mă! fugi de-acolo!
2. *după sens:*
   a. sugerează stări fizice și emoționale: durere: a! au! ah! oh! vai!; teamă: aoleu! hait!; nemulțumire: dec! of!; dispreț: ptiu! halal!; deznădejde: vai!; ciudă: ptiu! uf!; îndoială: de! hm!; mirare: aa! bree! măăă!; admirație: a! o! ehe!; entuziasm: ura!
   b. redau manifestarea unei voințe, dorințe: îndemn: hai!; chemare: pui-pui! **cuțu-cuțu!**
   c. imită sunete și zgomote din natură; aceste interjecții sunt cunoscute sub numele de **onomatopee** și reproduc: zgomote din lumea înconjurătoare: bang! dang! cioc! fâș! oac! poc! scârț! teleap! trosc! zvârr!; sunete care însoțesc acte fiziologice ale omului: gogâlț! hapciu! hâc! sfor!; sunete emise de animale, păsări, insecte: bâz! chiau! cîr! cotcodac! cucurigû! ga! ham! mac-mac! mor! pu-pu!
3. *după criteriul sintactic*:
   a. independente (nepropoziționale): Ia! O! Vai!
   b. dependente (depind sintactic de un alt termen): „Ș-odată pornesc ei, **teleap-teleap-teleap**...” (I. Creangă); „Îl auzi într-un târziu venind: **tip-tip**”. (M. Sadoveanu);
   c. regente (care cer o complinire sintactică): „...**Hai**, nepoate, gata ești?” (I. Creangă); „Și nici una, nici două, **haț**! pe ied de gât.” (I. Creangă).

Funcții sintactice

S.:	Se aude **cioc-cioc**!
P. vb.:	Hai! Haidem! Na! Ho! Hăis! Iată! Iacă! Țuști! **Stranc** capacul!
N.P.:	E **vai** de mine. E vai și-amar!
A. interj.:	**Halal** om! La a patra măsură, șeful strigă chemarea: **hăp-șa!**” (M. Preda)
C. dr.:	Nu zice hop! Aud: **hi-hăi**!
C. c. m.:	Treaba merge **ceac-pac**!

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL IV

SINTAXA

Partea gramaticii care stabileşte regulile îmbinării cuvintelor în propoziţii şi a propoziţiilor în fraze se numeşte **sintaxă**.

Propoziţia este o comunicare în care există un singur predicat. **Fraza** este o îmbinare de două sau mai multe propoziţii legate între ele prin înţeles. **Propoziţia principală** are înţeles de sine stătător. **Propoziţia regentă** (principală sau secundară) explică şi întregeşte înţelesul propoziţiei ce se leagă de aceasta printr-un element de relaţie. **Propoziţia subordonată** (secundară) depinde din punct de vedere gramatical de altă propoziţie, îndeplinind funcţia unei părţi de propoziţie a regentei sale.

Raporturi sintactice

Raporturi de coordonare la nivelul propoziţiei

Se stabilesc între părţi de propoziţie de acelaşi fel şi se exprimă prin:

1. **joncţiune** (unire) cu conj. (loc. conj.) coordonatoare:
   a. ***copulative:*** subiect multiplu: „**Sprâncenele** subţiri şi **ochii** codaţi, negri, nu spuneau nimic." (Petre Dumitriu); nume predicativ multiplu: „Cel mic era **harnic** şi **cuminte**." (I. Creangă); atribut adjectival multiplu: „Copilul **cel sfios şi palid** a biruit." (G. Galaction); complement (de agent) multiplu: „Stăpâne, eu cântam necontenit/ La râul fulgerat **de somn** şi **mreană**." (St. A. Doinaş);
   b. ***adversative:*** atribut adjectival multiplu: „Era un om **îndesat, dar sprinten**." (P. Dumitriu);
   c. ***disjunctive:*** complement circumstanţial de timp multiplu: Vom pleca **diseară** sau **mâine**.;
   d. ***conclusive:*** complement circumstanţial de timp multiplu: **Peste două zile**, deci **duminică**, plecăm la mare.
2. **juxtapunere** (prin virgulă): subiect multiplu: „**O adiere** cu miros de faguri, **un freamăt** spumos îl făcură să tresară." (I. Teodoreanu).

Raporturi de coordonare la nivelul frazei

Se stabilesc între propoziţii de acelaşi fel şi se exprimă prin:

1. **joncţiune**, cu conj. (loc. conj.) coordonatoare:
   a. *copulative* (**şi, nici, precum şi, şi cu**): „Părul tău ţi se desface [1]/ **Şi** frumos ţi se mai şede" [2]/ (M. Eminescu);
   b. *adversative* (**dar, iar, însă, ci, ba, în schimb**): „Multe flori sunt, [1]/ **dar** puţine/ Rod în lume o să poarte." [2]/ (M. Eminescu);

Scanned with OKEN Scanner

c. *disjunctive* (**sau, ori, fie**): „**Ori** e albă [1]/ **ori** e neagră." [2]/
d. conclusive (**deci, aşadar, prin urmare, în concluzie, ca atare, în consecinţă**): „Cunoaşte bine drumul, [1]/ **deci** nu se rătăceşte." [2]/;

2. **juxtapunere**: „O **rămâi**, [1]/ **rămâi** la mine..." [2]/ (M. Eminescu).

Raporturi de subordonare (determinare) la nivelul propoziţiei

Se realizează prin:

a. *flexiune* (gen, nr., caz/pers.)

Tăcere **apăsătoare** **stăpânea** **pământul...**" (L. Blaga)

fem., sg, N fem., sg, N III, sg (el) III, sg

Orice parte de vorbire care determină un substantiv (numeral, pronume) va avea funcţia sintactică de atribut.

Orice parte de vorbire care determină un verb (adjectiv, adverb, interjecţie) va avea funcţia sintactică de complement.

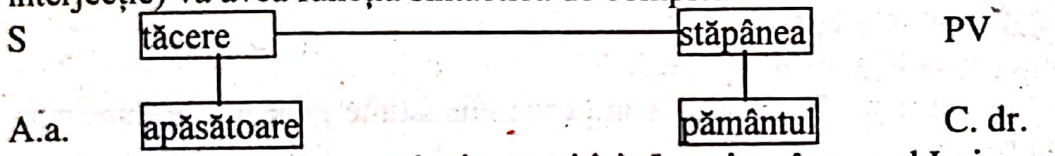

b. *nonflexiune* (raport de tip apozitiv): Locuiesc în oraşul Iaşi.

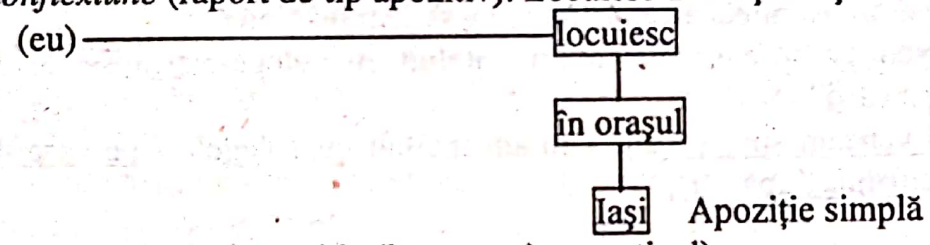

c. *joncţiune* (prin prepoziţie (loc. prep.) sau articol)

A privit întrebător **pe** copilul **cel** lăudăros **din faţa** lui.
(prep.) (art. dem.) (loc. prep.)

Raporturi de subordonare la nivelul frazei

Se realizează prin elementele joncţiunii:

a. conjuncţii (loc. conj.): „Vreau [1]/ să-mi fac băiatul popă... [2]/"
b. pronume relative cu rol de conjuncţie subordonatoare (care, cine, ce, ceea ce, cât): „Ce ţi-i scris, [1]/ în frunte ţi-i pus [2]/...";
c. adverbe relative cu rol de conjuncţie subordonatoare (unde, când, cum, cât): „Noi [1]/ cum a plecat bunicul, [2]/ ne-am dus la şcoală...".

Contragerea

Conform principiului corespondenţei dintre sintaxa frazei şi sintaxa propoziţiei, o propoziţie subordonată poate fi transformată în parte de propoziţiei corespunzătoare.

Scanned with OKEN Scanner

Ştiu / să cânt /.
(a cânta)
Are un prieten / care se laudă /.
(lăudăros)
A venit / fără să fie poftit /.
(pe nepoftite)
Se teme / că va întârzia /.
(de întârziere)
Se bucură / că va veni vacanţa /.
(de venirea vacanţei)
Ţi-am adus o carte / care a apărut recent /. (nouă)

A contrage înseamnă a transforma verbul predicat din propoziţia subordonată în: substantiv, adjectiv, adverb, verb la mod nepersonal.

Expansiunea

Conform principiului corespondenţei dintre sintaxa propoziţiei şi sintaxa frazei, o parte de propoziţie subordonată poate fi transformată în propoziţie subordonată corespunzătoare. Exemple:

„Satul Humuleşti este locul de naştere şi al copilăriei lui I. Creangă".

Satul Humuleşti este locul / unde s-a născut / şi (unde) a copilărit I. Creangă /.

„Nefiind atent, a greşit".

Deoarece nu a fost atent, / a greşit /.

„Toţi sunt altruişti. Profesorul asimilează cunoştinţe pentru a le transmite altora..." (C-tin Noica)

Profesorul asimilează cunoştinţe / ca să le transmită /.

„La venirea spre şcoală, m-am întâlnit cu colegele trimise de doamna profesoară după cărţi".

Când veneam spre şcoală, / m-am întâlnit cu colegele / pe care doamna profesoară le-a trimis după cărţi".

Temă

1. Contrageţi propoziţiile subordonate: Eu doresc să mă asculţi. Era convins că va reuşi. De cum a ajuns acasă, toate s-au schimbat. Îţi dau nota 10, fiindcă ai răspuns foarte bine.
2. Dezvoltaţi în propoziţii echivalente: Sunt mulţumită de venirea ta. A regretat ajutorul dat. Aud foşnind o holdă nevăzută. Înainte de a vorbi, gândeşte.
3. Alcătuiţi un monostih (distih, terţet, catren) pentru a defini sensurile omonimice ale cuvintelor: cap, pastel, somn.

Cuvinte, construcţii, propoziţii, fraze incidente

Se numesc incidente cuvintele şi construcţiile care aduc o comunicare suplimentară în interiorul unei comunicări de bază. Ele nu fac parte din structura comunicării în care sunt introduse. Sunt nelegate sintactic de propoziţia sau fraza în care apar şi constituie propoziţie sau frază de sine stătătoare. Scoase din această comunicare, ele pot forma altă comunicare, neincidentă. Ele sunt rostite cu o intonaţie deosebită, izolate prin pauze, redate, grafic, prin: virgule, linie de pauză, paranteze.

Scanned with OKEN Scanner

Cuvinte incidente:

1. substantivele în cazul vocativ: „— Copile, ascultă!"
2. unele adverbe sau loc. adv.: **firește, poate, probabil, bineînțeles, sigur, desigur, dimpotrivă, pasămite, cică, fără îndoială** etc.: „Voi trece, **fără îndoială**, și pe la tine"."Mi-a împrumutat, **chipurile**, culegerea".
3. interjecții: „— Asta, **zău**, nu știu..."

Construcții incidente

Sunt alcătuite dintr-o sintagmă sau chiar o propoziție sau frază, având unitate gramaticală: **din păcate, din fericire, pe drept cuvânt, cu părere de rău, într-adevăr, în definitiv, la urma urmei, mă rog, Doamne ferește, știu eu** etc.: „— Era și drăgălaș - **bată-l crucea** - puiul de împărat!"

Propoziții incidente

Nu sunt legate sintactic de textul în care apar, aduc o precizare, o comunicare a autorului: „Na! Dănilă - **zise el la rândul său** - așa-i c-ai sfeclit-o?"; „Poporul tău are altă fire... **răspunse Șoimaru**".

Fraze incidente:

„Îmi pare rău - zise el aruncând o privire despre care nu știai ce să mai crezi - că nu m-ați ascultat la timp!"

Intercalarea

Intercalarea nu trebuie confundată cu fenomenul de incidență. Dacă forma incidentă aduce o comunicare suplimentară în interiorul unei comunicări de bază, **cuvântul, sintagma, propoziția intercalată** se integrează sintactic în ea și se explică, pentru unele situații, astfel:

1. un complement (și determinații acestuia) se interpune între subiect și predicat: „Eu, **fiind ascuns** în cămară,... mă sui în pod..."
2. introducerea unui **și** narativ, pentru a da amplitudinea acțiunii: „**Și** [1]/ **când ajung acasă**, [2]/ aflu [1]/ că..." [3]/
3. o CT introdusă (de obicei) prin intermediul adverbului relativ **cum**, precedă întotdeauna verbul pe care îl determină, producând și acest fenomen de ruptură a regentei sale: „Babornița, [1]/ **cum aude aceasta**, [2]/ pe loc trimite [1]/ s-o cheme... [3]/

Temă: Test de evaluare din lucrarea *Teste de limba română* de Eleonora Zamșa, Ed. Coresi, București, 1993, pp. 244 - 245.

SUBIECTUL

Este partea principală a propoziției care arată cine face acțiunea exprimată de predicatul verbal sau cine are caracteristica exprimată de numele predicativ.

Clasificare:

1. subiect exprimat (prin substantiv, adjectiv, pronume, numeral, verb la mod nepersonal, adverb subst., interj. subst.): simplu și multiplu;
2. subiect neexprimat: a) inclus: „Am venit (eu)/ să mi te-nchini" (tu); subînțeles: „Se înalță (el) în tăcere dintre rarișteа de brazi"; nedeterminat (prop. fără subiect): Trebuie. Plouă. Se înnourează. „Se pare / cum că-i altă toamnă".

Scanned with OKEN Scanner

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ SUBIECTIVĂ

Îndeplinește funcția de subiect pentru o formă impersonală din regentă. Simbolul: SB. Întrebări: **cine**? **ce**? SB stă înainte sau după regenta ei și nu se desparte niciodată de aceasta prin virgulă.

Termeni regenți:

1. *verbele impersonale*: **a trebui**: „Trebuie / să învăț". (contragerea: a învăța); **a fi**: „Ceea ce mă îngrijorează / este nesupunerea ta". (contragerea: îngrijorarea mea); **a însemna**: „Dacă înveți / înseamnă reușită". (contragerea: învățătura);
2. *verb personal cu valoare impersonală:* „Cine nu muncește / nu mănâncă". (contragerea: leneșul);
3. a) *verb cu subiect logic în dativ:* „Îmi place să muncesc". (contragerea: a munci); „Nu-i venea / să plece". (contragerea: a pleca);
   b) *verb cu subiect logic în acuzativ*: „Ne doare / c-a fost așa";
4. *verb reflexiv impersonal*: „Se cuvine / să asculți";
5. *expresii verbale impersonale*: e bine, e rău, nu e bine (nu va fi rău), e ușor, e adevărat, e totuna, nu-i totuna, e limpede, nu-i drept, nu-i așa, e necesar etc.: „E bine / să taci". (contragerea: tăcerea);
6. *verb la diateza pasivă (cu val. impers.)*: este știut, este îngăduit, i-a fost scris, a fost hotărât etc.: „Mi-a fost dat / să mă bucur de viață"; „E admis / să întârzii"; „Nu este îngăduit / să mințim";
7. *adverbe predicative*: „Fireşte / că te vom aştepta". „Cu siguranță / că e vinovat". „Fără îndoială / că spun adevărul". „Poate / că este educat". „Negreşit / că e bine". „Desigur / că ne-am plictisit". „Sigur / că vom sosi la timp". „Adevărat / că pământul e rotund".

De reținut! SB poate fi introdusă prin: a) *pronume relativ-interogative*: care, cine, ce, cât; b) *adverbe relative*: unde, când, cum; c) *conjuncții*: că, să, ca... să, dacă, de.

Temă

1. Se dă fraza: „Se zice că din neamul nostru a fost demult un oștean vestit, Mârza, înaintea căruia și vodă se închina...". Cerințe: recunoașteți opera și autorul; analizați fraza; realizați schema.
2. Recunoașteți regenții următoarelor SB: „Îmi pare rău că s-a împlinit prea peste măsură." „Incontestabil că e simplu." „Ceea ce închipui e adevărat, ceea ce închipui se va realiza." „Pare-se că dorința e prea frumoasă."
3. Transformați în vorbire indirectă: „— Drept este, răspunse domnul. Mai întâi se cuvine să ți se întoarcă hotarul pe care ți l-am dat noi..." (M. Sadoveanu). Cerințe: analiza sintactică a frazei; valorile morfologice ale cuvintelor: **drept, întâi, noi.**
4. Alcătuiți câte două fraze, în care SB să fie introdusă prin pronume relative și adverbe relative.

Scanned with OKEN Scanner

5. Alcătuiți propoziții cu următoarele perechi paronimice: **floral - florar, a releva - a revela, a scruta - a scurta, bard - brad, barou - birou, limb - nimb.**
6. Analizați frazele: „Trebuie să simțești și tu că omul nu poate trăi singuratic pe pământ." „Este adevărat ce spun ei." „Tot ceea ce spun răzeșii e curat adevărat." „Să se știe că am să dau o pildă grozavă." „— Aici trebuie să fie o luncă de tamarix."
7. Se dă fraza: „Doamna Ieremia-Vodă e mare aspidă. Ea ar trebui întâi zdrobită în picioare." Cerințe: analiza sintactică a frazei; explicarea cuvântului **aspidă**, originea și sensul său de bază.
8. Se dă fraza: „După lumina ce se strecura printre crăpăturile pereților de lemn, înțelese că soarele trebuie să fie sus pe cer." (M. Sadoveanu). Cerințe: analiza sintactică a frazei; familia lexicală a cuvântului **lumină**; alcătuiți loc. vb., având în componență substantivul **lemn**; precizarea sensurilor omonimului **lemnărie**; alcătuiți subst. compuse cu subst. **lemn**.
9. Atenție la analiza frazelor următoare în ceea ce privește valoarea impersonală a verbului **a trebui**:
   a. „Pentru înfăptuirea gândului, unul **va trebui** să sângereze." (Lucian Blaga);
   b. „Omul la tinerețe **trebuie** să se ferească de desfrâu." (Anton Pann);
   c. „Soția unuia din noi **va trebui** să fie jertfă, soră sau fiică." (Lucian Blaga);
   d. „El le-a spus că triburile Gros Ventre **trebuie** să dea ascultare Tatălui cel Mare..." (Legende).
10. Analiza sintactică și morfologică a predicatelor și subiectelor din ex. nr. 9.
11. Precizați sinonimele și genul cuvintelor: **nord, sud, est, vest.**
12. Cum e corect? tren (petrolier, petrolifer); vas (petrolifer, petrolier); tanc (petrolier, petrolifer); regiune (petrolieră, petroliferă).

Soluții

1. Fraza: 1 - PP, 2 - SB, 3 - AT; **7.** Fraza: 1 - PP, 2 - PP.; **8.** Fraza: 1 (după lumina... înțelese) - PP, 2 - AT, 3 (că trebuie) - CD, 4 (să fie soarele sus pe cer) - SB.; **9.** Frazele: a. PP (va trebui), b. PP (trebuie), c. PP (va trebui), d. PP (trebuie), e. PP (trebuie); **11.** nord (s. n.) - miazănoapte (s. f.); sud (s. n.) - miazăzi (s. f.); est (s. n.) - răsărit, orient (s. n.); vest (s. n.) - apus (s. n.); **12.** tren petrolier, vas petrolier, tanc petrolier, (petrolier = servește la transportat petrol); regiune petroliferă (petrolifer = care conține petrol).

COMPLEMENTUL DIRECT

Are ca regent un verb tranzitiv. Simbolul: C. dr. Poate fi exprimat prin: a) substantiv în Ac (pron., adj., subst., numeral) cu sau fără prep.; b) verb la infinitiv, gerunziu, supin; c) interjecții.

Scanned with OKEN Scanner

Temă

1. Recunoaşteţi prin ce părţi de vorbire sunt exprimate complementele directe:
   a. Câştigă **opt** şi mănâncă **zece**.
   b. Nu faci bine **ceea ce** faci.
   c. Nu spune lucruri **pe care** nu le ştii.
   d. Nemaiputând **struni** calul, mă oprii.
   e. „De treci codri de aramă de departe vezi **albind**...” (M. Eminescu)
   f. Nu simţisem niciodată **întrerupându-se** acest sentiment.
   g. El a auzit un **pleosc** dur.
2. Din propoziţiile prezentate alegeţi forma corectă a cuvintelor din paranteză:
   a. Intervenţia la discuţii a colegului meu a fost (**originală** = personală, nouă, obişnuită / **originară** = de origine).
   b. George Călinescu este un mare critic (**literal** = textual, literă cu literă / **literar** = referitor la literatură).

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ DIRECTĂ

Are funcţia de complement direct pentru un verb tranzitiv din regentă, o locuţiune verbală tranzitivă sau o interjecţie verbală. Simbolul: CD. Răspunde la întrebările: **pe cine? ce?** Stă în general după regentă, nedespărţindu-se prin virgulă de aceasta. Când, rareori, stă înaintea regentei, după ea se pune virgulă. Poate fi introdusă prin:

- *conjuncţii*: „N-ai vrea / ca nime-n uşa ta să bată.” (M. Eminescu)
  „Turcul porunci... / să-i ţie calul.” (G. Galaction)
- *pron. relative sau nehot.*: „Să ştim / cine este mai tare.”
- *adverbe relative*: „Nu ştim / când veniţi.” / „Te întreb / unde pleci.”

Temă

1. Alcătuiţi diferite fraze, înlocuind punctele cu prop. subord. CD potrivite:
   Am auzit că .....
   Tata mi-a spus că .....
   Povesteşte-mi ce .....
   Spune-mi care .....
   Mi-a povestit cum .....
   Mi-a amintit unde .....
   Am stabilit când .....
2. Se dă fraza: „Gherei **al meu îmi** spune că a trimis olac în privirea **lui Constantin-Vodă, feciorul Irimiei**, că pleanul şi robii trec **în linişte** spre Buceag.” Cerinţe: a) analiza sintactică a frazei; b) analiza sintactică şi morfologică a cuvintelor subliniate; c) explicaţi sensul cuvintelor: **olac, plean, rob.**
3. Se dă fraza: „— Aş vrea să beau puţintică apă... îngână ea cu trudnic glas.”

Scanned with OKEN Scanner

Cerințe: a) precizați numele personajului care vorbește; b) analizați fraza; c) scrieți care este sensul cuvântului **trudnic**; d) construiți propoziții cu ortogramele: va / v-a, voi / v-oi.

4. Transformați SB din frazele de mai jos în CD: Nu se știe când va termina exercițiul. S-a aflat unde s-a ascuns iepurașul. Se spune că pământul e rotund. A fost hotărât să fim pedepsiți.
5. Transformați CD din frazele de mai jos în SB: Am auzit că s-a amânat excursia. El spune că pescuitul relaxează. Mirela anunță că va începe spectacolul. El vrea să se spună adevărul.
6. Notați câte două argouri și câte două jargoane recunoscute în vorbirea curentă.
7. Alcătuiți un scurt text, în care să recunoaștem cel puțin cinci locuțiuni substantivale. Evidențiați-le prin subliniere.
8. Alcătuiți propoziții care să cuprindă complemente directe exprimate prin: pronume personal propriu-zis, de politețe, posesiv, reflexiv, demonstrativ, relativ, interogativ, nehotărât, negativ.
9. Transformați în vorbirea indirectă: „— Lasă-l jos, mă Marine, că e păcat de el, moare. Nu-l vezi că de-abia e cât luleaua?!"
10. Se dă textul: „— Deh, zmeule, vino să ne batem, în săbii să ne tăiem, în suliți să ne lovim, ori în luptă să ne luptăm." Cerințe: a) recunoașteți în ce moment al subiectului operei literare se încadrează textul dictat; b) transformați fraza din vorbire directă în vorbire indirectă; c) explicați folosirea virgulelor și precizați ce figuri artistice recunoașteți; d) alcătuiți câte cinci propoziții cu substantive epicene și câte cinci propoziții cu substantive mobile.

Soluții

2.b. feciorul Irimiei = apoziție dezvoltată, alcătuită din două atribute: **feciorul** = atribut substantival în nominativ (...); **Irimiei** = atribut substantival genitival (...); **3.** Fraza: 1 PP, 2 CD, 3. PP incidentă („îngână ea cu trudnic glas"). **4.** nu se știe = (el) știe; s-a aflat = (el) a aflat; se spune = (el) spune; a fost hotărât = (el, ea) hotărăște; **5.** am auzit = s-a auzit; (el) spune = se spune; (ea) anunță = se anunță; (el) vrea = se vrea (se dorește).

COMPLEMENTUL INDIRECT

Indică obiectul căruia i se atribuie o acțiune, o însușire sau o caracteristică. Simbolul: C. ind. Poate fi exprimat prin: a) substantiv (pronume, numeral) în genitiv cu prepozițiile **asupra, împotriva, contra, în contra**; b) substantiv (pronume) în dativ fără prepoziție; c) substantiv (pronume) în acuzativ cu prepoziție sau cu locuțiunea prepozițională **față de**; d) adjectiv precedat de prepoziția **din**; e) adjectiv pronominal posesiv în acuzativ; f) verbe la infinitiv, gerunziu, supin.

Scanned with OKEN Scanner

Temă

1. Explicaţi prin ce părţi de vorbire sunt exprimate complementele indirecte date: a) „Da, vom lupta contra guvernului.” (I.L. Caragiale); b) N-am luptat împotriva nimănui.; c) Veţi da seamă înaintea lui Dumnezeu.; d) Te asemăn unui prinţ; e) Am fost devotat cuvântului dat.; f) Vai de noi şi de noi!; g) S-a supărat pe mine.; h) Nu pot renunţa la aceasta; i) Toate de la dânsa au purces; î) Imn patriei; j) Vieţii, o rugă.; k) Bravo vouă!; l) Sufletu-mi e sângerat.; m) Să consimtă a da o declaraţie.; n) S-a săturat mâncând mereu numai pâine.; o) S-a plictisit de aşteptat.
2. Care e forma corectă?

a) Roata s-a oprit (de mult, demult). b) Lucrez (demult, de mult) aici.

de mult = de vreme îndelungată

demult = odată, altădată.

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ INDIRECTĂ

Îndeplineşte funcţia de complement indirect pentru următoarele forme din regentă: **verb intranzitiv**: „Mă gândesc / să plec”; **loc. vb.**: „Şi-a dat seama / că a greşit”; **adjectiv**: „Curios / să afle aceasta, / a plecat repede”; **adverb**: „Trăiesc prea departe / de cine mi-e dor”; **interjecţie**: „Vai / de cine minte”.

Simbolul: CI. Răspunde la întrebările specifice complementului indirect. CI poate fi introdusă prin: **conjuncţii, pron. rel., adv. rel.**: „Mă gândesc / cum să rezolv problema”. „Ea se frământă / cât de nefericit este”. „Ea nu-şi dădea seama / unde să se îndrepte”.

În topica normală, CI stă după termenul regent.

Temă

1. Alcătuiţi fraze ale căror CI să aibă regent locuţiunile verbale: *a lua seama, a-şi da seama, a avea habar, a-şi bate joc, a avea voie, a părea rău, a părea bine, a prinde de veste, a da de ştire, a da seama;* precum şi construcţiile: *a-i fi teamă, a-i fi frică, a-i fi lene, a-i fi bine.*
2. Analizaţi frazele: „Ea deodată se ridică, parcă atuncea îşi dădea seama unde se află, cu cine este şi ce-o aşteaptă.” (M. Sadoveanu).; „Vedeţi de voi, aveţi grijă să nu vă fie foame, frică şi frig şi să nu vă tulbure nimeni somnul.” (Ion Caraion); „Pentru mine numai două merţe de grâu a dat tata cui se cuvine.”
3. Construiţi CI, care să determine verbele următoare: a se uita (la ce?), a se mira (de ce?), a se lăuda (la cine?), a se plimba (cu cine?).
4. Cum e corect? Participanţii la discuţii au fost puţini (puţin) numeroşi. La deschidere au venit destui (destul) de mulţi. Să mergem cu toţii sau cât (câţi) mai mulţi. Suntem ferm (fermi) convinşi că acţiunea noastră va reuşi. Ne-am dus prea groşi (gros) îmbrăcaţi. Am fost fericiţi (fericit) inspiraţi că ne-am luat

Scanned with OKEN Scanner

umbrelele. Au sentimente adânc (adânci) umane.

5. Recunoaşteţi CD şi CI din frazele următoare: „S-a supărat pe cine nu era cazul." „A sancţionat pe cine nu era cazul." „Constat că aţi întârziat." „Vă asigur că aţi întârziat."
6. Alcătuiţi propoziţii care să cuprindă complemente indirecte exprimate prin: substantiv în genitiv cu prepoziţie, substantiv în dativ fără prepoziţie, substantiv în acuzativ cu prepoziţie, adjectiv precedat de prepoziţia **din**, pronume în genitiv, dativ, acuzativ, adjectiv pronominal posesiv în acuzativ.
7. Omonimia şi polisemia cuvintelor sunt folosite, cu efecte stilistice şi umoristice, în epigrame sau în jocul de cuvinte numit calambur. Semnalaţi omonimele din textul dat şi precizaţi autorul: „Maică-ta de-i vie,/ Bine-ar fi să vie/ Pân'la noi în vie."
8. Recunoaşteţi complementele indirecte din propoziţiile date; analizaţi-le sintactic şi morfologic: Şi-a amintit de sine. Sieşi îşi face rău. Îmi doresc mie numai bine. Îţi crezi doar ţie pe cuvânt. Sieşi îşi face rău. Ne aducem aminte numai despre fapte bune. Îşi stabilesc termene de rezolvare a treburilor lor înşişi, nu altora.
9. Precizaţi abrevierile următoarelor nume de judeţe: Alba, Arad, Argeş, Galaţi, Giurgiu, Teleorman, Timiş, Tulcea.
10. Alcătuiţi enunţuri cu următoarele forme: **de mâncare, demâncare, demâncat, de mâncat**. Analizaţi-le.
11. Se dau versurile: „Şi, lovind în faţă,-n spate, ca şi crivăţul şi gerul,/ Pe pământ lor li se pare că se năruie tot cerul...". Cerinţe: a) recunoaşteţi din ce operă şi din ce tablou au fost extrase versurile; b) precizaţi măsura, ritmul şi mijloacele artistice; c) analizaţi morfologic şi sintactic pronumele.
12. Ce puteţi construi? O CD sau o CI care să aibă ca termen regent verbele: a convinge – folosit la diateza pasivă; a hotărî - folosit la diateza reflexivă; a convinge – folosit la diateza reflexivă; a hotărî - folosit la diateza pasivă. Construiţi frazele posibile şi motivaţi răspunsul dat.

Soluţii

5. s-a supărat (vb. intranzitiv), a sancţionat (vb. tranzitiv), constat (vb. tranzitiv), vă asigur (vb. intranzitiv); **9.** AB, AR, AG, GL, GJ, GR, TR, TM, TL; **12.** CI.

ATRIBUTUL

Tipuri de atribute

1. *atribut adjectival* (A. a.); poate fi exprimat prin: a) adjectiv propriu-zis; b) locuţiune adjectivală; c) verb la participiu; d) numeral; e) adjective pronominale;
2. *atributul substantival*: a) în nominativ (apoziţie) (A. s. N); b) în genitiv (A. s. g.); c) în acuzativ (A. s. p.);
3. *atribut pronominal* (A. p.): a) în nominativ; b) în genitiv; c) în acuzativ.
4. *atributul verbal;* se exprimă prin verb la infinitiv, gerunziu, supin (A.vb.);
5. *atributul adverbial;* se exprimă prin adverb sau locuţiune adverbială (a. adv.);

Scanned with OKEN Scanner

6. *atributul interjecțional* (A. interj.); se exprimă prin interjecție sau locuțiune interjecțională;
7. *apoziția dezvoltată,* care poate fi alcătuită din două sau mai multe atribute.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ ATRIBUTIVĂ

Are funcția de atribut pe lângă un substantiv din regentă sau un înlocuitor al acestuia (pron., numeral). Simbolul: AT. Răspunde la întrebările: **care? ce fel de?** AT stă după cuvântul determinat sau se intercalează între cuvintele regentei sale. AT sunt de două feluri:

a. *atributive determinative*: „ Avem motive **ca să** fim veseli".
b. *atributive explicative:* „Orice ideal, **care** nu se contopește cu absolutul, este pseudoideal." (Petre Țuțea)

elemente de relație	cuvânt determinat	exemple	contragere
pronume relative	substantiv	Vremea / care a trecut nu se mai întoarce.	trecută participiu
	pronume	Pe dumneavoastră, / care îmi sunteți rude, / vă iubesc.	fiindu-mi gerunziu
	numeral	În frunte mergeau cei doi / care cunoșteau drumul.	
adverbe relative		E un om / cum n-ai mai întâlnit.	deosebit adjectiv
conjuncții (că, să, ca să, dacă, de)		A sosit momentul / să plecăm.	de a pleca infinitiv

Temă

1. Transformați atributele subliniate în propoziții subordonate atributive: A sosit momentul **plecării**. Orice ideal **necontopit** cu absolutul, este pseudoideal. Am avut bucuria de a revedea locuri **dragi**. Zăresc coșuri **fumegânde**. Am luat cărți **de citit**.
2. Recunoașteți și explicați sensul neologismelor din textul dat: „Imaginația este o sinteză apriori, o apercepție pură, globală, dincolo de cauzalitate, depășind suma impresiilor și a senzațiilor."
3. Alcătuiți fraze cu AT având ca element de relație adverbele relative: **unde, când, cum.**
4. Analizați următoarele apoziții dezvoltate: a) „Frumoasa sfânta Teodora, **legendara anahoretă a locurilor acestora**, se înfățișă închipuirii mele ca o a doua Marie din Egipt..." (C. Hogaș); b) „Marea – **vasta enciclopedie a nimicirii** – e mai cuprinzătoare decât cerul - biet manual de Absolut." (Emil Cioran); c) „Nasul – **ciot de brad uscat**,/ Nici nu vede, nici n-aude." (G. Topârceanu).

Scanned with OKEN Scanner

5. Analizați frazele: „Istoric este tot ceea ce este supraomenesc." (Emil Cioran); „Dragostea e o închidere ce rămâne închisă, iubirea, una ce se deschide." (C-tin Noica); „Profesor nu e decât cel care te învață să înveți." (C-tin Noica).
6. Alcătuiți propoziții cu fiecare tip de pronume studiat, astfel încât să îndeplinească funcția sintactică de atribut adjectival.
7. Analizați regenții AT următoare:
   a. „Limba română are virtuți complete, adică poate fi vehicul a tot ce se întâmplă spiritual în specia om." (Petre Țuțea);
   b. „Într-o societate democratică cei ce au puterea depind de cei ce au libertatea." (Ana Blandiana);
   c. „Acesta (naiul) este un instrument mitologic, singurul care poate transmite vibrația cosmică." (Gh. Zamfir);
   d. „Dragostea e o închidere ce rămâne închisă; iubirea, una ce se deschide." (C-tin Noica);
   e. „Să răspundem cu dragoste la ceva ce ne exasperează și ne terorizează." (Mircea Eliade).
8. Precizați ce reprezintă formele subliniate: „Cu fel de fel de viclenii, izbutisem, **nu-i vorbă**, să nu țin tocmai întreg șirul paralelor..." (C. Hogaș); „Ia, **mă rog**, slăbește-mă cu graba ta." (C. Hogaș); „C-apoi asta-i curat pajură, **bre**, nu-i iapă ca toate iepele..." (C. Hogaș).
9. Precizați valorile morfologice ale cuvântului **cât** din exemplele date:
   Cât de mult ai lucrat? Cât porumb ți-a revenit? Cât din câștig îți aparține? N-a priceput cât timp a durat întrevederea.

Soluții

1. plecării = (pentru ca) să plecăm; **necontopit** = care nu este contopit; **dragi** = care-mi sunt dragi; **fumegânde** = care fumegă; **de citit** = care sunt de citit; **8.** propoziție incidentă, expresie incidentă, cuvânt incident.

PREDICATUL

1. **verbal** (P. vb.) arată ce face subiectul și răspunde la întrebarea **ce face?** Se exprimă prin: a) verb predicativ la mod predicativ (personal, impersonal, unipersonal); b) locuțiune verbală; c) adverb predicativ; d) interjecție predicativă;
2. nominal (P. n.) arată, prin numele predicativ ce este, cum este, cine este (devine, pare, se face...) subiectul și răspunde la întrebările **ce este? cum este? cine este?** Este alcătuit dintr-un verb copulativ și unul sau mai multe nume predicative. Valoare de nume predicativ poate dobândi un substantiv, un adjectiv, un pronume, un numeral, un verb la mod nepersonal (infinitiv, supin), un adverb, o interjecție.

P. vb. se acordă cu subiectul în persoană și număr. În cazul predicatului nominal verbul copulativ se acordă cu subiectul în persoană și număr, iar numele predicativ în gen, număr și caz.

Scanned with OKEN Scanner

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ PREDICATIVĂ

Îndeplinește rolul de nume predicativ pentru un verb copulativ din regentă. Simbolul: PR. PR stă întotdeauna după verbul copulativ și nu se desparte niciodată prin virgulă sau alt semn de acesta.

Elemente de relație	cuvânt determinat vb. copulative	exemple	contragere
conjuncții (că, să, ca... să, dacă, de)	a fi	Întrebarea este / dacă va veni. Dorința lui este / ca fiecare să fie mulțumit.	de a fi
pronume relative (care, cine, ce, ceea ce, cât)		Problema este / care va reuși. Nu-i / pentru cine se pregătește, / ci pentru cine se nimerește.	
	a se face	S-a făcut / ceea ce l-au sfătuit părinții. Drumul e / cât mi l-am închipuit.	
Adverbe relative (unde, când, cum, cât)		Luna / este cum mi-am închipuit-o.	neschimbată
	a însemna	A învăța însemnă / să știi.	a ști
	a deveni	Vei deveni / ceea ce dorești.	
	a ajunge	Vei ajunge / ce dorești.	
	a ieși	Voi ieși / ce doresc.	
	a rămâne	A rămas / cum l-am cunoscut.	neschimbat
	a părea	Arta pare / să fie ca o funcție permanentă.	

De reținut!

1. Verbele **a fi** și **a însemna** pot fi impersonale și copulative în același timp: „Ceea ce mă îngrijorează (îngrijorarea mea) / este / că tu ai întârziat (întârzierea ta) /." (SB-PP-PR); „Dacă vei învăța (învățătura) / înseamnă / că vei reuși (reușită) /".
2. Toate subordonatele studiate până în prezent au ca element de relație un pronume relativ, un adverb relativ sau o conjuncție.

   În topica normală, subordonatele studiate stau după regentul lor. Excepție fac:

   CI: **De ce ți-e frică,** / nu scapi.

   SB: **Să reușești** / înseamnă muncă.

   CD: **Că nu accepți,** / înțeleg...

   AT (Poate fi intercalată în regenta ei): Gândul / că vei pleca / mă doare.

De reținut!

Regent	Subordonată
substantiv, pronume, numeral	AT
verb tranzitiv	CD
formă intranzitivă	CI
formă impersonală	SB
verb copulativ	PR

Scanned with OKEN Scanner

Temă

1. Alcătuiți propoziții cu predicate verbale exprimate prin verbe la cele patru moduri personale.
2. Alcătuiți propoziții cu următoarele verbe copulative: *a se face, a fi, a însemna, a deveni, a ajunge, a ieși, a constitui, a rămâne, a părea, a se chema, a se naște, a se numi, a arăta.*
3. Construiți fraze ale căror propoziții predicative să fie introduse prin pronumele și adjectivele pronominale relative nedefinite: *oricare, oricine, orice, oricât.*
4. Realizați expansiunea formelor subliniate: **A-ți trăi** ideile înseamnă să le dai un sens, să-ți dai sens existenței. **A vorbi** de poet este ca și cum ai striga într-o peșteră vastă. Când reciteşti trebuie **a-ți înfrâna** regretele. Să spațializezi devine **a elibera** spațiul de învelișul său sălbatic, **a găsi** sau **a deschide** un spațiu liber.
5. Notați felul subordonatelor de mai jos: Se pare că este bucuros. El pare că este bucuros. Este adevărat că are simțul umorului. Adevărul este că are simțul umorului. Este recomandabil să facem mult sport. Recomandarea medicului este să facă mult sport.
6. Se dă propoziția subordonată: **că vom reuși**. Schimbați propoziția principală regentă, astfel încât secundara să dobândească, pe rând, valorile: SB, PR, CD, CI, AT.
7. Precizați felul subordonatelor. Motivați afirmația: Am aflat că vii la mine. Sunt mulțumit că vii la mine. Am primit veste că vii la mine. E mai bine că vii la mine. Bucuria mea este că vii la mine. Lui îi place să citească poezii. Dorința lui este să citească poezii. El are dorința să citească poezii. El dorește să citească poezii. Se întreabă care va participa la concurs. Întrebarea este care va participa la concurs. Eu pun întrebarea care va participa la concurs.
8. Verbele *a părea, a ajunge, a rămâne* pot avea valoare impersonală și copulativă. Alcătuiți câte două fraze cu fiecare dintre ele, mai întâi regenți pentru o SB și apoi o PR.
9. Se dă fraza: „Obiectivitatea înseamnă să fii în acord cu propria subiectivitate, adică să nu minți, adică să nu te minți." (Eugen Ionescu).
   Cerințe: a) analizați fraza; precizați felul predicatelor; b) explicați sensul cuvântului subliniat din situațiile date: mină de aur, aurul negru, păr de aur.
10. Precizați ce valoare are verbul *a ajunge* în exemplele date: A ajuns la stână. El a ajuns îndrumătorul celorlalți. Ne ajunge cât am lucrat. Ajunge, că mă doare capul. Ajunge cât ai vorbit.
11. Se dă fraza: „Își plecă obrazul cu barba bălaie spre copila pe care o ducea dinaintea lui în curmezișul șelei, învăluită într-o blăniță subțire și scumpă."
    Cerințe: a) analizați fraza; precizați felul predicatelor; b) realizați expansiunea cuvântului *învăluită*; c) notați seria sinonimică a cuvintelor: *lapidar, flamură*; explicați și originea acestora.

Scanned with OKEN Scanner

12. Explicați funcționalitatea formelor verbale subliniate, în fiecare situație dată:
    a. Eu *sunt* invitat aici, nu-s de-ai casei. / Eu *sunt* invitat aici de ai casei.
    b. El *a ieşit* primul pe teren. / El *a ieşit* primul la concurs.
    c. El şi-*a ieşit* primul din pepeni. / *Poate* veni când doreşte.
    d. *Poate* vine când doreşte. / *Poate* că vine când doreşte.
13. Se dă fraza: „Fusese departe şi se trezea în pământul prunciei, fusese străin şi-acum deodată privea cu ochi îmblânziți la uncheşul Mihu, pe care-l cunoştea." (M. Sadoveanu).
    Cerințe: a) analiza sintactică a frazei; analiza verbelor şi a pronumelor; b) numiți antonimele cuvintelor: *străin, departe, a trezi, pruncie, acum, a îmblânzi, cunoscut*; c) precizați sensurile omonimului *ochi*.
14. Se dau textele: „Stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalță capul lor spre cer."; „Un brâu de munți ocoleşte, precum zidul o cetate..."; „Ea seamănă a fi un măreț şi întins palat, cap'd-operă de arhitectură."
    Cerințe: a) notați figurile artistice; b) analizați morfologic şi sintactic toate substantivele.
15. Se dă textul: „Eu, fiii mei, am o grădină, şi această grădină, cu darul şi cu ajutorul lui Dumnezeu, între multele mele osteninţe şi nevoinţe, o am făcut şi o am crescut frumos şi bine". (Învățăturile lui Neagoe Basarab).
    Cerințe: a) analizați atributele din text; b) recunoaşteți şi argumentați metafora care domină fraza; c) explicați folosirea virgulelor, precum şi felul cuvintelor din punct de vedere al frecvenței lor în vorbire.
16. Alcătuiți propoziții cu perechile paronimice: *xenofil - xenofob, xilofag - xilofon.*
17. Care este forma corectă? a) al optelea; b) al optulea.
18. Alcătuiți propoziții cu cele trei forme ale prezumtivului prezent şi cu cele trei forme ale prezumtivului perfect.
19. Pronumele personal *dânsul* înlocuieşte: a) nume de persoane; b) nume de lucruri; c) nume de persoane sau lucruri.
20. Alcătuiți propoziții cu numeralele colective de tipul: *tustrei, câteşcinci, toți opt*, cu valoare adjectivală.

Soluții

4. să trăieşti, să vorbeşti, să eliberezi, să găseşti, să deschizi; **6.** E sigur că vom reuşi. Credința noastră este că vom reuşi. Ştim că vom reuşi. Mă gândesc că vom reuşi. Dorința că vom reuşi mă fortifică.; **7.** am aflat = vb. tranzitiv, mulțumit = adjectiv, am primit veste = loc. vb., e mai bine = expresie verbală impers., este = vb. copulativ, are dorința = loc. vb., doreşte = vb. tranzitiv.; **8.** Se pare (vb. refl. impers.) că ai dreptate. El pare (vb. copulativ) că va veni la timp. S-a ajuns (vb. refl. impers) să nu ne mai înțelegem. El a ajuns (vb. copulativ) ceea ce şi-a dorit. Nu ne rămâne (vb. impers.) decât să sperăm. El a rămas (vb. copulativ) cum îl ştii. **11. c.** lapidar (fr.) = laconic, scurt, concis; flamură (ngr.) = steag, drapel; **12.** sunt = vb. copulativ, vb. auxiliar; a ieşit (s-a dus) = vb. predicativ; a ieşit (indică pe ce loc se află subiectul) = vb. copulativ; şi-a ieşit din pepeni (s-a enervat) = loc. vb.; (el) poate = vb. predicativ; (2 - 3) poate (e posibil) = vb. impersonal; **15. c.,fiii mei,** = substantivul în vocativ (+ det. său) se desparte întotdeauna prin virgulă de restul propoziției (frazei), aici, are rol declamator;,**şi această grădină,** = repetarea cuvântului **grădină,**

Scanned with OKEN Scanner

metaforă ce simbolizează puterea („boierii mei cei mari şi cinstiţi"), domină fraza şi de aceea a fost marcată, grafic, între virgule;**„între multele mele osteneinţe şi nevoinţe,** = expresiile incidente se despart întotdeauna prin virgulă de restul propoziţiei (frazei), aducând explicaţii suplimentare; formele arhaice (exprimare de secol al XVI-lea), afectivitatea vocativului, metafora atât de sugestivă sunt dătătoare de poezie epică; **16.** xenofil = care iubeşte pe străini; xenofob = care urăşte pe străini; xilofag (despre insecte) = care se hrăneşte cu lemn; xilofon = instrument muzical de percuţie. **17.** b.

COMPLEMENTUL DE AGENT

Determină un verb cu valoare pasivă, arătând de cine este făcută acţiunea; este totdeauna autorul real al acţiunii; prin trecerea verbelor la diateza activă, complementul de agent devine subiect, iar subiectul gramatical devine complement direct.

Verbul determinat de un complement de agent poate fi:

a. *un verb la diateza pasivă*: Rezultatul muncii tale a fost apreciat **de noi.** El este lăudat **de** toată **lumea.**
b. *un verb la diateza reflexivă, cu înţeles pasiv:* Acest aspect s-a analizat **de către noi.** Plecarea în excursie s-a hotărât **de** întreaga **clasă.**
c. *un participiu*: Iată un model de apreciat **de către toţi.** Cad frunzele bătute **de vânt.** Scrisoarea trimisă **de tine** m-a bucurat mult.
d. *un supin:* Este un model de apreciat **de către toţi.** Obiectele sunt de închiriat **de către oricine.** E uşor de contestat **de oricine.**

Complementul de agent se exprimă prin: substantiv: Poemul *„Luceafărul"* a fost scris **de M. Eminescu.**; pronume: Marius a fost apostrofat **de acela.**

De reţinut!

În propoziţii interogative, precum şi atunci când se insistă asupra agentului, complementul precede verbul determinat: **De cine** a fost scrisă balada cultă „Paşa Hassan"? **De G. Coşbuc** a fost scrisă.

Complementul este precedat de prep.: **de, de către;**

Întrebarea: **de către cine?**

A nu confunda cu complementele: indirect: Profesorul a fost mulţumit **de lucrarea** mea.; circ. de cz.: El a fost (s-a) supărat **de întârzierea** mea.

Temă

1. Recunoaşteţi complementele de agent şi regenţii acestora: „Acolo, sus, e păzit şi de duşmănia lupului, şi de iscusinţa vânătorului." (Emil Gârleanu); „Individul hotărât a lua rang... se recomanda domnitorului de către ministru." (N. Filimon); „Văzându-se uitat de toţi, îşi lăsă în sfârşit valiza." (G. Călinescu); Este un model de apreciat de către toţi.
2. Traduceţi expresiile date şi introduceţi-le în diferite contexte: Magna cum laudae; De facto - de iure; „Ecce Homo!" (Pilat); „Festina lente!" (Suetoniu); „Cogito, ergo sum." (Descartes); „Labor omnia vincit improbus." (Vergilius).

Scanned with OKEN Scanner

3. Subliniaţi cu o linie complementele indirecte şi cu două linii complementele de agent: Toată valea se umple de lumină. Pomii sunt plini de flori. Cuvintele spuse despre tine de către primul vorbitor au fost primite cu bucurie de întreaga asistenţă. Vai de zilele noastre cele pustii. Mă interesez de această importantă lucrare. „Pe stânga, Ceahlăul se înalţă în aer ca un fantastic castel de aur zidit de mâna fermecată a vreunui vrăjitor din poveşti." „Bădicul Melentea are o casă de bârne înnegrită de vreme şi mâncată de cari, sus, la marginea pădurii." Ne apropiem tot mai mult de ţinta călătoriei noastre. „Aceste scrisori n-ajunseră până la Ali, fiind prinse de către ai noştri." Este apreciat de profesori, de colegi şi de prieteni. Se bucura de frumuseţea florilor. Florile au fost culese de Ana. Voi fi lăudată de amândoi.
4. Ştiţi ce este un **palindrom**. Un cuvânt cu structură fonică simetrică. Iată: **Ada** (substantiv), **minim** (adj.), **unu** (num.), **ara** (vb.), **supus** (vb.), **aşa** (adv.) Găsiţi şi voi astfel de cuvinte; grupaţi-le în părţi de vorbire; alcătuiţi un catren.
5. Stabiliţi locuţiunile verbale din textele date: „Grăit-am în mine, să mai iau aminte,/ Să-mi socotesc limba, să nu zic cuvinte." (Dosoftei); „Cere-mi cuvântul meu dentâi/ Să-ţi dau înţelepciune." (M. Eminescu).

Soluţii

1. de duşmănia, de iscusinţa, de către ministru, de toţi, de către toţi; **2.** „magna cum laudae" (loc. adv.) = apreciere foarte bună pentru obţinerea unui titlu universitar; „de facto" = de fapt; „de iure" = de drept; „Ecce Homo!" = Iată Omul (Pilat); „Festina lente!" = Grăbeşte-te încet! (Snetoniu); „Cogito, ergo sum!" = Gândesc, deci exist! (Descartes); „Labor omnia vincit improbus" = Munca stăruitoare învinge totul (Vergilius); **4.** Ana, Ene, ere, bob, coc, gag, mim, pap, rar, sa, sos, sus, tot, Ciric, tapat, tivit, ici, ele etc.

COMPLEMENTUL CIRCUMSTANŢIAL

Arată, în general, împrejurarea în care se petrece o acţiune.

Complementul circumstanţial de loc

Întrebări: **unde? de unde? până unde? încotro?** Arată locul, punctul de plecare, direcţia sau limita acţiunii. Se exprimă prin substantiv, pronume, verb la supin, adverb (loc. adv.). Topica şi punctuaţia: antepus regentului său, se desparte de acesta prin virgulă, sau când se află în raport de juxtapunere cu un alt complement.

Complementul circumstanţial de timp

Întrebări: **când? de când? până când? cât timp?** Arată timpul şi durata acţiunii. Se exprimă prin substantiv, adjectiv, numeral, verb la infinitiv sau gerunziu, adverb (loc. adv.). Topica şi punctuaţia: antepus regentului său, se desparte de acesta prin virgulă, sau când se află în raport de juxtapunere cu un alt complement.

Scanned with OKEN Scanner

Complement circumstanţial de mod

Întrebări: **cum? cât? în ce fel?** Arată cum se desfăşoară acţiunea exprimată de verbul determinat sau cum se înfăţişează însuşirea (caracteristica) exprimată de adjectivul sau adverbul determinat. Se exprimă prin substantiv, pronume, numeral, verb la infinitiv, adverb, interjecţie. Topica şi punctuaţia: antepus sau postpus regentului său, nu se desparte de acesta prin virgulă.

Complementul circumstanţial de cauză

Întrebări: **din ce cauză? din ce pricină?** Arată cauza unei acţiuni, stări, însuşiri. Se exprimă prin substantiv, adjectiv (propriu-zis sau provenit din participiu), pronume, numeral, verb la gerunziu. Topica şi punctuaţia: antepus regentului său, se desparte de acesta prin virgulă.

Complementul circumstanţial de scop

Întrebări: **cu ce scop? În ce scop?** Arată scopul acţiunii exprimate prin verbul determinat. Se exprimă prin substantiv, pronume, verb la infinitiv sau la supin. Topica şi punctuaţia: antepus sau postpus regentului său, nu se desparte de acesta prin virgulă.

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANŢIALĂ DE LOC

Îndeplineşte funcţia de complement circumstanţial de loc pe lângă un verb sau o locuţiune verbală din regentă. Simbolul: CL. Întrebări: **unde? de unde? până unde? încotro?** CL stă, în general, după regentă şi nu se desparte prin virgulă de aceasta; când se află înainte, se desparte prin virgulă.

regenţi	element de relaţie	exemple	corelativ
adverbe relative (unde, orişiunde, oriunde, încotro, oriîncotro)	verb	Du-te / pe unde vezi. Du-te / încotro vezi cu ochii. Du-te / cât vezi cu ochii. Du-te / oriunde vrei.	
	locuţiune verbală	O luară la fugă / încotro vedeau cu ochii	
pronume relative (care, cine)		M-am îndreptat / spre cine mă chema. Du-te / către care vezi.	
pronume nehotărâte (oricare, oricine)		Se ducea / la cine îl invita. Du-te / la oricare vrei. Unde-i aţa mai subţire, / Acolo se rupe.	acolo

Scanned with OKEN Scanner

Temă

1. Alcătuiți propoziții în care complementul circumstanțial de loc să fie exprimat prin: a) substantive în genitiv și acuzativ; b) pronume în genitiv și acuzativ; c) adjective pronominale posesive în acuzativ, precedate de prepoziții ori de locuțiuni prepoziționale de genitiv; d) adverbe și locuțiuni adverbiale de loc; e) verbe la supin.
2. Analizați complementele circumstanțiale de loc și recunoașteți valorile stilistice ale contextelor date: a) „**Deasupra frunții** tale e-un mândru cerc de stele." (M. Eminescu); b) „**Deasupra-mi** crengi de arbori se întind." (M. Eminescu); c) „Luna, scoțând capul **de după dealuri**, se leagănă în văzduh." (I. Creangă); d) „Satul se pierduse **undeva în depărtare**." (M. Preda).
3. Analizați frazele: a) „Unde-i unul, nu-i putere/ La nevoi și la durere./ Unde-s doi, puterea crește/ Și dușmanul nu sporește." (V. Alecsandri); b) „Acolo unde nu e lege, nu e nici slobosenie și acolo unde legea e numai pentru unii și ceilalți sunt scutiți de subt ascultarea ei, slobosenia a pierit." (Alecu Russo).
4. Se dă fraza: „Ce cauți unde bate luna/ Pe-un alb izvor tremurător/ Și unde păsările-ntruna/ Se-ntorc cu glas ciripitor." (M. Eminescu).
   Cerințe: a) analizați fraza; b) realizați epitete personificatoare pentru substantivul **lună**, având model forma: „lumina blândei luni"; c) alcătuiți familia lexicală a cuvântului **alb**; d) gândiți două enunțuri cu sensul figurat al cuvântului **izvor**; e) alcătuiți propoziții cu familia paronimică: **izvor - izvod;** f) descoperiți cuvântul format dintr-o interjecție; g) verbul **a bate**, să intre în componența unor locuțiuni verbale.
5. Construiți fraze în care subordonata **încotro mergi** să aibă, pe rând, termenii regenți următori: o expresie verbală impersonală, un verb copulativ, un verb tranzitiv, un substantiv.
6. Se dă textul:
   „Gramatica e meșteșug ce-arat-alcătuire,
   Și toți printr-însa pot afla verce povățuire,
   Ș-a scrie încă într-ales cu reguli arătate,
   Pe toți învață d-a le ști fără greșeală toate.
   Și versuri înmeșteșugite arată d-a se face:
   Siliți-vă a o-nvăța sau faceți cum vă place."
   Cerințe: analizați sintactic, morfologic și stilistic versurile lui Ienăchiță Văcărescu (1787), „tatăl gramaticii noastre" (Heliade Rădulescu)
7. Precizați care este sensul cuvântului **cnut**, din versul: „Acum se vâră cnuta în vetrele străbune".
8. Explicați formele: **ediție liliput** și **testament apocrif**.
9. Alcătuiți enunțuri cu două sinonime ale cuvântului **codru.**
10. Găsiți expresii verbale care au în componența lor substantivul **codru**.
11. Explicați sensul cuvintelor: **transhumanță, ortoman, plăviță, laie**.
12. Notați formele de dativ etic și le comparați cu forme de dativ posesiv. Remarcați diferențele.

Scanned with OKEN Scanner

13. „Tot troienind printre cuvinte şi rostiri", suntem surprinşi de bogăţia de sensuri oferite de perechea **troian - a troieni**. Reflectaţi asupra sensurilor semantice şi stilistice ale formulărilor următoare:
    a. „Din văzduh cumplita iarnă cerne norii de zăpadă,
    Lungi **troiene** călătoare adunate-n cer grămadă." (V. Alecsandri);
    b. „M-**or troieni** cu drag/ Aduceri-aminte." (M. Eminescu)
    c. „Roiuri negre de presimţiri urâte îi **troieneau** închipuirea.";
    d. „Zi de zi l-**au troienit** / Vremea şi uitarea." (G. Topârceanu).
14. Prin formaţia sa, **dor** are în el ceva de prototip, fiind în concepţia lui Constantin Noica, „alcătuire nealcătuită, un întreg fără părţi", cu înţeles adânc. Precizaţi ce stări emotive transmite poetul în versurile: a) „Mai am un singur dor"; b) Stau cu dorul singurel/ Şi mă-ngân numai cu el."
15. Construiţi cinci fraze în care CL să aibă în regentă un corelativ, exprimat printr-un adverb de loc.

Soluţii

1. a. S-a oprit **în faţa casei**. Mă duc la **teatru**. b. **Deasupra lui** se văd munţii. Mă aşez **lângă ea**. c. Înfrigurat, el tremură **în spatele meu**. d. **Într-acolo** ne îndreptăm cu toţii.; **5. E bine** încotro mergi. **Întrebarea este** încotro mergi. **Ştiu** încotro mergi. **Sunt bucuros** încotro mergi. **Întrebarea** încotro mergi mă preocupă.; **7.** cnut (rus) = bici făcut dintr-o curea de piele sau dintr-o funie, uneori cu multe sfârcuri prevăzute cu alice de plumb.; **8.** liliput = mic; apocrif = document a cărui autenticitate este îndoielnică; **12.** Forme de **dativ etic** (dativul lipsit de funcţie sintactică, care arată doar participarea afectivă a vorbitorului la relatare): „— Alei, ţolină ce-**mi** eşti! zise fata împăratului." „— Iar Setilă, dând fundurile afară la câte o bute, horp! ţ-o sugea dintr-o singură sorbitură." „— Şi **mi** ţ-o înşfăcară ei, unul de o mână şi altul de cealaltă." (Ion Creangă). Forme de **dativ posesiv** (determină un substantiv şi îndeplineşte funcţie sintactică): „Cu mine zilele-**ţi** adaugi..."; „Şi grădina-**mi** e pustie..."; „Ce frumoasă, ce nebună / E albastra-**mi** dulce floare." „Când flamura cea roşă cu umbra-**i** de dreptate/ Sfinţeşte-a ta viaţă de tină şi păcate." (M. Eminescu).

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANŢIALĂ DE TIMP

Are funcţia de complement circumstanţial de timp pentru un verb din regentă. Simbolul: CT. Întrebări: **când? de când? până când? cât timp? de câte ori?** Regenţii unei CT sunt:

- *un verb*: Plec / când pot.
- *o locuţiune verbală*: „Cum veniră, / se făcură toţi o apă şi-un pământ /."

CT are următorii corelativi:

- *atunci:* Când va înceta ploaia, / atunci voi pleca /.
- *îndată*: Cum m-a văzut, / îndată a venit la mine /.
- *pe loc*: „Cum ne-a văzut, / pe loc ne-a sărit înainte..." /

CT are următoarele elemente de relaţie:

- conjuncţii sau locuţiuni conjuncţionale: **până, până ce, până să, după ce, mai înainte ca să, în timp ce, în vreme ce, câtă vreme, cât timp, ori de câte ori, imediat ce** etc.;
- adverbe relative şi compusele lor: **când, oricând, cât, cum, oricând** etc.;

Scanned with OKEN Scanner

- adv. **cum**, cu sensul **îndată ce**:

„Cum treci Siretul, / apa-i rea / şi lemnele pe sponci". /

„Cum îl scoli, / cere de mâncare". /

- adv. **cât** cu sensul **cât timp**: „Cât îi mic/ prinde muşte cu ceaslovul...".

De reţinut! CT aşezată după regentă se desparte prin virgulă numai dacă în regentă se află un complement circumstanţial: **Atunci** să vii, / când te chem. /

„E uşor a scrie versuri / Când nimic nu ai a spune".

CT aşezată înaintea regentei se desparte prin virgulă:

Când a păşit la portiţă, / a dat glas ascuţit căţeluşa. /

CT intercalată în regentă, dacă este aşezată înaintea predicatului regentei, se pune între virgule: „Eu, fiind ascuns în cămară, / **cum aud unele ca aceste**, / iute mă sui în pod..." /

CT cumulează o serie de nuanţe circumstanţiale: CZ: Nu mă pot îmbrăca prea subţire / când afară e frig. /

Nu orice propoziţie introdusă prin **când** este CT: Se ştie / când vii. / (SB); Am aflat / când vii. / (CD); Spune-mi ziua / când vii. / (AT); Întrebarea este / când vii. / (PR); Nu m-am gândit / când să vin la tine. / (CI)

Temă

1. Alcătuiţi propoziţii în care complementul circumstanţial de timp să fie exprimat prin: a) substantiv în genitiv şi acuzativ; b) numerale în genitiv şi acuzativ; c) adjective precedate de prepoziţia **de**; d) verbe la gerunziu; e) adverbe de timp provenind din substantive.
2. Analizaţi complementele circumstanţiale de timp şi reflectaţi asupra limbajului artistic: a) „Cât praf de flori nu cerne vântul de-a lungul zilelor de vară?" (D. Anghel); b) „Întâi ciopleşte cuvântul şi apoi arată-l."; c) „O veşnicie a existat înainte de noi, iar alta va exista după noi." (proverb); d) „Şi până a nu răsări soarele, gospodăria lui s-a zvârcolit în flăcări." (G. Galaction); e) „Nu uita, tânăr fiind, că vei fi şi bătrân." (proverb)
3. Analizaţi frazele: a) „Când Tudor intră în satul strămoşilor lui, la Şoimăreşti, parcă i se luă un văl de pe frunte."; b) „Putem pleca îndată ce s-aşează Tomşa în scaun."; c) „Toate-s bune, când este voie-bună... răspunse Bârnovă cu tact."; d) „Iar Vodă a spus că atunci când vine înaintea lui o pricină între un răzeş şi-un boier de mâna întâia, dreptatea nu poate să fie decât de partea boierului."; e) „Stătu gânditor şi zâmbind către Bârnovă, până ce Lie aşeză ulciorul şi paharele mari, verzi."; f) „Cum se apropiară de Curtea Domnească, trâmbeţele, fluierele şi dobele începură a suna fără întrerupere."
4. Se dă fraza: „Cum se aşează Doamna în scaunul ei, şi cum o împresurară şleahticii cei mari, porni în odaia ei de alături o muzică lină de viori şi viole, întovărăşite de bătăile moi de strune ale harfei."

   Cerinţe: analiza sintactică şi contragerea CT; să se noteze sinonimele arhaismelor din text; să se precizeze omonimia cuvântului **vioară**; să se alcătuiască un exemplu cu sensul figurat al cuvântului **bătaie**; să se precizeze

Scanned with OKEN Scanner

şi alte valori gramaticale pentru cuvântul **cei;** cuvântul **harfă**, să devină nume predicativ în nominativ, genitiv, dativ, acuzativ; atribut substantival în nominativ, genitiv, dativ, acuzativ.

5. Analizaţi fraza şi explicaţi folosirea semnelor de ortografie şi de punctuaţie:
„Fată dragă, nici nu ştii ce-mi aduci... Tu-mi aduci ce are să fie peste patruzeci - cincizeci de ani pe plaiul dezrobit de Tudor."
6. Se dă propoziţia: „Mugurașul dezmierdat de căldura soarelui începu a se umfla de bucurie..." (S. Mehedinţi).
Cerinţe: transformaţi verbele de la moduri nepersonale la moduri personale; analizaţi fraza care se formează; notaţi cinci diminutive şi cinci augmentative substantivale; conjugaţi verbele din textul dat, la indicativ perfect simplu.
7. Construiţi două propoziţii în care construcţiile **de pe masă, de aici, de la munte**, să aibă funcţia sintactică de complement circumstanţial de loc şi apoi, de atribut.
8. Formaţi propoziţii cu complemente circumstanţiale de timp exprimate prin verbe la modul infinitiv, precedate de locuţiuni prepoziţionale.
9. De la cuvântul **trei**, formaţi numerale ordinale, multiplicative, distributive, adverbiale corespunzătoare şi construiţi cu ele propoziţii, dobândind fiecare o altă funcţie sintactică.
10. Se dă fraza: „După felul cum s-a ridicat de la locul ei Doamna Ieremiei la acest cuvânt, Bârnovă înţelese că s-a prăbuşit sabia primejdiei asupra răzăşului."
Cerinţe: analiza sintactică a frazei; analiza predicatelor; explicarea folosirii virgulelor şi a cratimei; să se explice ce se întâmplă atunci când se înlocuieşte forma „locul ei" cu „locul său".

Soluţii

1. a. **În timpul lui Neagoe Basarab** s-a înălţat biserica episcopală de la Curtea de Argeş. Adună **la tinereţe** ca să ai la bătrâneţe. b. A ajuns **înaintea celor doi**. Scrie versuri **de la paisprezece ani**. c. Pomul se îndreaptă **de mic**, nu **de mare**. d. Şi **ieşind**, se îndreaptă spre ţintă. e. Adună **vara**, ca să ai **toamna**. **4.** Fraza: 1 = CT (3), 2 = CT (3), în raport de coord. copulativă cu P_1, 3 = PP; Omonimia cuvântului **vioară**: a. limpede vioară; b. toporaş; vioară - roşie = miscandră; c. instrument muzical; **6.** dezmierdat = care este dezmierdat (AT); a se umfla = să se umfle (CD). **8.** „Nu vinde pielea vulpii **înainte de a o prinde**". **9.** al treilea (a treia), întreit, câte trei, de trei ori. **10.** Fraza: P_1 (după felul Bârnovă înţelese) = PP; P_2 (cum s-a ridicat...) = AT (1); P_3 (că s-a prăbuşit...) = CD (1); locul **ei** (A. p. g.) - **său** (A. adj.).

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANŢIALĂ DE MOD

Are funcţie de complement circumstanţial de mod pe lângă un verb, adverb, adjectiv din regentă. Simbolul: CM. Întrebări: **cum? în ce fel? cât?**

Regenţii CM:

- *un verb*: „Fuge / cum fuge o rândunică". /
- *o locuţiune verbală*: „Acesta a tras cu coada ochiului / şi a luat aminte, / fără să se tulbure". /

Scanned with OKEN Scanner

- *un adverb*: „E mai bine / să taci / decât să vorbeşti”. /
- *un adjectiv*: „La trebi-s hărnicuţ, / cât se poate”. /

Corelative: **aşa, cu cât... cu atât, pe atât, de ce, atâta**: „Cum îţi vei aşterne, / aşa vei dormi”. / „Aşa cum au pornit lucrurile, / se pare / că izbânda e apropiată”. / „Cât îl laşi pe om, / atâta se întinde”. / Elementele de relaţie ale CM sunt:

a. adv. rel.: **cum, precum, cât, precât, oricum, parcă, decât**: „Şi s-aşează toţi la masă / cum li-s anii, / cum li-i rangul”. /
b. loc. conj.: **după cum, ca şi cum, ca şi când, pe cât, fără să, aşa cum, de parcă**: „Privi în juru-i, / ca şi cum ar fi căutat pe cineva”. /; „Şoimaru îl privi / fără să clipească / şi fără să zâmbească”. /

Temă

1. Explicaţi prin ce părţi de vorbire sunt exprimate complementele circumstanţiale de mod din exemplele următoare: a) „Bate copilul când se culcă de-a curmezişul patului.”; b) „A trăi potrivit unor principii ale spiritului, fără a avea aerul că o faci necondiţionat, dă omului un plus de distincţie.”; c) „Românii sunt departe de a fi solidari între ei.”; d) „Ia câte două / şi dă câte două.”; e) „Oltul pătrunde în defileu, spumegând.”; f) „Ceva face clic şi este. Ceva face clic şi suntem fericiţi.”
2. Analizaţi complementul circumstanţial de mod: a) „Cuconu Grigoriţă plecă şi el, privind **cu luare-aminte**.” (M. Sadoveanu); b) „**Ţârâind** şi **săltând** cântăreţele duseră cu alai pe sticlete la dumbrăvioara de aproape.” (M. Sadoveanu); c) „Se opresc **câte două**.” (M. Sadoveanu); d) „Hadaragul toca regulat în teică / **tac-tac, tac-tac**”. (M. Sadoveanu).
3. Adverbul relativ **cum** să fie element de legătură pentru o: SB, PR, AT, CD, CT, CM.
4. Găsiţi cinci exemple de substantive cu valoare adverbială şi cu funcţie sintactică de complement circumstanţial de mod, care determină fie un adjectiv (de exemplu: **sănătos tun**), fie un verb (ca în cazul lui **a veni** şi **a se duce puşcă**).
5. Precizaţi sensul formelor subliniate: a) „Căpitanul Tudor ridică ochii şi văzu **într-o pânză de lumină** privirile aspre ale moşneagului.”; b) „El îmbrăcă o simplă **cămaşă de pânză**.”; c) „Dumnezeu te-a trimis la mine, ca să fii **braţul** meu.”; d) „Prinse **de braţ** pe moşneag, îl strânse...”; e) „**Într-un ochi de verdeaţă** sclipea crucea bisericii.”; f) „**Cu ochi îmblânziţi**, privea la uncheşul Mihu...”
6. Se dă fraza: „La urmă, Agripina ştia că mai erau pe acasă şi alte gospodine, care trebuie să fi fugit, cum fugise şi ea, prin pădure, şi câinii de turci negreşit că se luaseră după ele.” (G. Galaction).

   Cerinţe: analiza sintactică a frazei; analiza sintactică şi morfologică a predicatelor; explicarea folosirii semnelor de ortografie şi de punctuaţie; substantivul **Agripina** să îndeplinească funcţiile sintactice de nume predicativ în nominativ, genitiv, dativ, acuzativ, precum şi de atribut substantival în nominativ, genitiv,

Scanned with OKEN Scanner

dativ, acuzativ; să se indice cel puțin cinci derivate pentru cuvântul **pădure**.

7. Să se analizeze cuvintele subliniate și să se dezvolte apoi în subordonate corespunzătoare funcției cuvântului analizat; să se facă apoi analiza și schema frazei obținute: „**A învăța** vocabule latine pe din afară **fără a fi pătruns** de acel spirit de adevăr, de pregnanță și frumusețe a antichității clasice, a **învăța** regulile gramaticale **fără a fi pătruns** acea simetrie intelectuală a cugetării antice este o muncă zadarnică, o literă fără înțeles." (Sergiu Pavel Dan).
8. Indicați prin rescriere care sunt echivalentele lexicale (sinonimele) ale următoarelor unități frazeologice: **regele animalelor, ferestrele sufletului, astrul nopții, a șaptea artă, aurul negru.**
9. Caracterizați verbul **a (se) ajunge** în următoarele enunțuri, referindu-vă exclusiv la trăsăturile: tranzitiv, intranzitiv, predicativ, copulativ, impersonal: A făcut orice să ajungă cel mai înstărit. Ajunge să-mi dai un telefon și mă prezint imediat la tine. Deși ajunsese să nu mai suporte calvarul, răbda în tăcere. Îți ajung banii ăștia pentru două săptămâni? În sfârșit, a ajuns ce și-a dorit el. Mergi înainte. Te ajung eu mai târziu. Voi ajunge la timp, fii fără grijă! Acum că s-a ajuns, ce-i pasă de bieții lui părinți? M-a ajuns oboseala.

Soluții

4. Văzu un câine culcat **covrig**. Se uită **țintă** la el. A plecat **glonț**. Uscată **iască** mi-este inima. E galben **gutuie** obrazul ei. **6.** Fraza: P_1 (la urmă, Agripina știa) = PP, regentă pentru P_2 și P_6; P_2 (că mai erau pe-acasă și alte gospodine) = CD (1); P_3 (care trebuie) = AT (2); P_4 (să fi fugit... prin pădure = SB (3); P_5 (cum fugise și ea) = CM (4); P_6 (și (că) negreșit) = CD (1), în raport de coord. cop. cu P_2; P_7 (că se luaseră după ele... câinii de turci) = SB (6); **Agripina**. NP în N: Aceasta este **Agripina**. NP în G: Copiii sunt **ai Agripinei**. NP în D: Victoria este **datorită Agripinei**. NP în Ac.: Cadoul este **pentru Agripina**. A. s. N.: Ea, **Agripina**, e curajoasă. A. s. G.: Copiii **Agripinei** se joacă. A. s. D.: Laudă **Agripinei**! A. s. Ac.: Cadoul **pentru Agripina** este pregătit.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE CAUZĂ

Are funcția de complement circumstanțial de cauză pe lângă un cuvânt din regentă, arătând cauza desfășurării unei acțiuni sau existenței unei însușiri. Simbolul: CZ. Întrebări: **din ce cauză? din ce pricină?**

Elementele de relație ale CZ sunt:

- conj. sau loc. conj.: căci, deoarece, fiindcă, pentru că, întrucât, de vreme ce, din pricină că, din moment ce, de bine că, dacă, că: „N-am mai stat, / căci era lume multă." / „Îți dau nota zece, / fiindcă ai răspuns foarte bine." / „De bine ce (deoarece) m-ai ajutat, / vreau / să te ajut și eu." /;
- adverbele relative **cum** și **unde**, cu sensul de **pentru că**: „Cum (fiindcă) n-ai fost atent, / ai greșit." / „Unde (deoarece) a fost prea preocupat, / d-aia n-a venit." /

Corelativele CZ sunt: **de aceea, pentru aceea, d-aia:** „De-aceea ți-am atras atenția, / pentru că am văzut oboseala ta". /

Scanned with OKEN Scanner

De reţinut!

a. În general, CZ se despart prin virgulă de regentele lor, indiferent unde s-ar afla faţă de regentă. Totuşi, dacă se accentuează asupra cauzalei, nu e necesară virgula, fapt impus chiar de sens. De exemplu: „El lipseşte / pentru că e bolnav.”/

b. Adverbul **unde, cum** pot fi elemente de legătură pentru un mare număr de propoziţii subordonate: „Cum (pentru că) acasă nu se ocupă nimeni de mine, / am rămas o vreme destul de îndelungată în sama monitorilor.” /

c. CI poate avea nuanţă de CZ: „Mă bucur / că ai venit.” /

d. Să nu se confunde locuţiunile conjuncţionale: **din cauză că, din pricină că, din moment ce** cu gruparea de tipul: **din ce cauză, din ce pricină, pe ce motiv, din ce moment, în ce timp, în ce vreme**. De exemplu: „A absentat / din cauză că este bolnav”. / (loc. conj. nu are funcţie sintactică); „Nu ştiu / din ce cauză a absentat”. / (din cauză - compl. circ. de cauză; ce - atr. adj.); „Nu-mi mai amintesc / din ce vreme datează manuscrisul acesta.” / (din vreme - compl. circ. de timp; ce - atr. adj.); „Întrebarea este / cu ce scop m-a căutat el.” / (cu scop - compl. circ. de scop; ce - atr, adj.); „Nu-mi dau seama / în ce mod va reuşi el.” (în mod - compl. circ. de mod; ce - atr. adj.).

Temă

1. Explicaţi prin ce părţi de propoziţie sunt exprimate complementele circumstanţiale de cauză: a) „Toată câmpia tremură de frig.” b) „Aş vrea să plâng de fericit.” c) „Creştinii, neîndrăznind să atace frontal imperiul, i-au atacat religia.” d) „El, fiind cel mai meşter de pe pământ, era şi năzdrăvan.” e) „Nu sufăr pe mizantropi, de-aceea mă feresc de lume.”
2. Analizaţi complementele circumstanţiale de cauză: a) „**De dragu-unei copile** / S-a rupt din locul lui de sus.”; b) „El **iar privind** de săptămâni, / Îi cade dragă fata.”; c) „Scârţie-**n vânt** cumpăna de la fântână.”; d) „**De ce** pana mea rămâne în cerneală / mă întrebi?”
3. Recunoaşteţi CZ din frazele date: a) „Trebuie să te îngrijim, îl lămuri fata, căci eşti singur şi n-are cine...”; b) „Am avut chiar de la început pagube, din pricină că ai noştri s-au semeţit prea mult, şi-au pătruns fără nici o socoteală până între cazaci şi leşi...”; c) „N-am încotro,... trebuie să te iau cu mine, dacă zici că ştii bine locurile de aici.”; d) „Ascultă de ăi bătrâni, că n-au vânturat pământul de pomană.”; e) „De aceea plâng, că dor îmi e de tine.”; f) „Iubesc pe cei care nu pot trăi decât pierind, căci pierind ei se depăşesc.” (Nietzsche).
4. Analizaţi cuvintele subliniate şi apoi transformaţi-le în CZ: a) „Trădaţi de timpuriu, ei plătiră cu capul îndrăzneala lor.”; b) „Şi fiind prea obosită, pune capul pe desagă/ Şi aşteptând încet adoarme.”
5. Alcătuiţi o scurtă descriere a anotimpurilor. Folosiţi complementele de agent: **de zăpadă, de soare, de vânt, de ploaie**.

Scanned with OKEN Scanner

6. Completați următoarele enunțuri cu forma corectă:
   a. Limba română este o limbă de origine .....
   b. Limba română face parte din familia limbilor .....
   c. Limba română se înrudește cu alte limbi moderne (neolatine), precum: .....
   d. Limba română a păstrat și cuvinte din limba neatestată a geto-dacilor, printre care: .....
7. Analizați fraza - maximă, extrasă din lucrarea *Cosmografia* (1542), a lui Johannes Honterus (1498 - 1549), cel care a realizat prima hartă a Daciei: „Omu-i stăpânul puternic ce fața pământului schimbă".
8. Rețineți mesajul lui Dimitrie Cantemir: „Sufletul odihnă nu poate afla până nu găsește adevărul" și faptul că lui îi datorăm realizarea primei hărți a Moldovei, în perioada 1714 - 1716.

Soluții

1. de frig = substantiv precedat de propoziție; de fericit = adjectiv precedat de prepoziție; neîndrăznind = verb la gerunziu, forma negativă; fiind cel mai meșter) vb. copulativ + n. p. (adj. la gradul superlativ relativ (construcție nominală); de aceea = loc. adverbială; **3.** a. 1 = PP, 2 = SB (1) 3 = PP incidentă, 4 = CZ (2), 5 = PP în rap de coord. cop. cu P_1 (se înțelege „să te îngrijească" = SB); b. 1 = PP, 2 - 3 = CZ (1), în rap. de juxtapunere; c. 1 = PP, 2 = PP, 3 = SB (2), 4 = CZ (3), 5 = CD (4); d. 1 = PP, 2 = CZ (1); e. 1 = PP, 2 = CZ (1); f. 1 = PP, 2 = AT (1), 3) CZ (2). **6.** a. latină; b. romanice; c. franceza, spaniola, italiana, portugheza etc. **7.** 1 = PP, 2 = AT (1).

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE SCOP

Are funcția de complement circumstanțial de scop pe lângă un verb din regentă, arătând scopul acțiunii acesteia. Simbolul: CS. Întrebări: **cu ce scop? în ce scop?** Elementele de legătură ale CS sunt următoarele conjuncții sau locuțiuni conjuncționale: **pentru ca să, ca să, ca nu cumva să, pentru ca nu cumva, ca nu care cumva:** „L-a chemat / pentru ca s-o ajute la lecții." / „Ei îi ceruse ceasul / ca să nu întârzie." / „Văzând niște gâște în apă, zvâr cu toporul într-însele / cu chip să ucidă pe vreuna." / „Azi vine / să-și ia birul." / „Apoi ne băgăm în Bistrița / de ne scăldăm." / „Luați-l / de-l dați norodului. /

Corelativele CS sunt **de asta, de aceea, pentru aceea**: „De asta v-am trimis, / pentru ca să apărați cetatea". / „De aceea a venit, / ca să vadă / ce faci." /

Contragerea se poate realiza: prin substantivizarea CS: „Andrei s-a dus la pădure / pentru ca să culeagă fragi." / (după fragi); prin trecerea verbului predicat la infinitiv: „Ți-am împrumutat cartea, / pentru ca să te bucuri." / (pentru a te bucura)

De reținut!

a. CS poate sta înainte sau după regentă; când stă înainte, se desparte întotdeauna prin virgulă de regenta sa. Comparați: „Ca să reușești, / muncește." / „Du-te / de te culcă." /

Scanned with OKEN Scanner

b. Pentru a nu confunda niciodată CZ cu CS, e bine să aveți în vedere:

1. CZ nu se introduce niciodată prin conjuncția **să**, nu folosește conjunctivul;
2. Acțiunea exprimată de predicatul CS se petrece după acțiunea din regentă, spre deosebire de acțiunea din CZ, care precede acțiunii din regentă. Comparați: „Mă pregătesc / să plec". / „El tace / pentru că-i este frică". /

Temă

1. Se dau propozițiile: „Mergem la oraș **după cumpărături**". „Hai la oraș **după cumpărături**". Precizați regenții celor două complemente.
2. Explicați prin ce părți de vorbire sunt exprimate complementele circumstanțiale de scop: a) „Tu, Ioane, gol și prost, / Ai rămas pe brazda ta, / A plivi și secera."; b) „Voi umbla primăvara întreagă prin târguri / căutând vânzători de semințe." (L. Blaga); c) „Eminescule, poete, / Umblai în cabriolete, / Luni întregi, din sat în sat, / Școlile de inspectat." (Iacob Negruzzi).
3. Analizați complementul circumstanțial de scop: a) „Ah! garafa pântecoasă, doar de sfeșnic mai e bună"; b) „Pictorul îl făcuse anume, pentru a nimeri tonul fundamental al figurii."; c) „Ea trece mândră la vânat."; d) „De ce dorești singurătate / Și glasul tainic de izvor?"
4. Se dă fraza: „Deschide cartea ca să înveți ce au gândit alții, închide cartea ca să gândești tu însuți."
   Cerințe: să se analizeze fraza dată; să se alcătuiască enunțuri cu sensurile polisemantice ale cuvântului **carte**; să se alcătuiască propoziții cu următoarele perechi paronimice: **petrolier - petrolifer, pelerin - pelegrin, or - ori, test - text.**
5. Transformați în vorbire indirectă textele următoare:
   a. „— Corbule, corbule, pasăre cernită, adu-mi tu mie un cioc de apă și-ți voi da de mâncare trei leșuri de zmeu și trei de cal."
   b. „— Ființă netrebnică și păgubitoare omenirii, zise el, dă-mi paloșul ce mi-ai furat, căci, de unde nu, praful se va alege de tine!"
   c. „— Mamă, nu e așa că o să mă fac bine? Nu e așa c-o să merg și eu să-mi arăți cetăți mari și râuri și marea?"
6. Notați jargoanele și argourile din textul dat; definiți-le:
   — Salve, gagiule! Care mai e viața ta?
   — Nasol! E șucărit bătrânul pe mine.
   — M-a cântat dirigul că nu tocesc destul la mate și avem teză poimâne...
   — Bă, ce să-ți zic? Baftă!
   — Să fie! Mai vorbim săptămâna viitoare. O.K.?
   — All right! Ciao!
7. Scrieți formele de persoana a III-a, numărul singular, la modurile indicativ și conjunctiv, timpul prezent ale verbelor: **a convoca, a provoca, a invoca, a abroga.**
8. Analizând fraza, să rețineți faptul că Ion Creangă a întocmit prima hartă a județului Iași, la 1879: „Spune-i și d-ta băiatului, omule, ce se cuvine, ca să-și ieie nădejdea și să-și caute de drum".

Scanned with OKEN Scanner

9. Construiți trei propoziții cu formele verbale inverse de viitor - indicativ.
10. Construiți o propoziție care să cuprindă un complement circumstanțial de scop, exprimat prin pronumele demonstrativ.
11. Precizați originea cuvintelor din grupările date: a) babă, boier, ceas, ceată, coajă, colț, dar, glas; b) belșug, chin, chip, dijmă, fel, gazdă, gând; c) acadea, baclava, cafea, caşcaval, ciorbă, gând; d) acatist, arhiepiscop, idol, liturghie, psalm; e) adagio, allegro, arpegiu, bariton, chitară, duet; f) bliț, boiler, cocs, diesel, duză, fasung, rolă; g) picup, smoching, biftec, aut, baschet, fault; h) activist, combinat, dezinformare, exponat, meteorologie.
12. Notați din lucrarea lui Grigore Brâncuşi, **Vocabularul autohton al limbii române**, cuvinte păstrate de la strămoşii noştri geto-dacii.
13. Se dă fraza: „Dac-ar fi să iasă toți învățați, după cum socoteşti tu, n-ar mai fi cine să ne tragă ciubotele." (I. Creangă).
Cerințe: precizați din ce capitol al *Amintirilor din copilărie* este extrasă fraza şi ce personaj rosteşte această „maximă"; subliniați predicatele, precizați felul lor, delimitați în propoziții, realizați schema frazei; pronumele relativ **cine** să introducă diferite tipuri de subordonate învățate.
14. Cum e corect? Sărbătorim Anul Nou. Aniversăm Anul Nou. Comemorăm pe Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti cu ocazia împlinirii a 50 de ani de la moartea sa. Comemorăm 50 de ani de la moartea lui Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti.

Soluții

1. verb; interjecție predicativă; **2.** a. verb la infinitiv; b. verb la gerunziu; c. verb la supin; **3.** substantiv, verb la infinitiv, verb la supin; pronume interogativ; **4.** Fraza: 1 = PP, regentă pentru P_2; 2 = CS (1); 3 = CD (2); 4 = PP, în raport de juxtapunere cu P_1; 5 = CS (4); **8.** Fraza: 1 = PP, regentă pentru P_2; 2 = CD (1); 3 - 4 = CS (1), în raport de coord. copulativă; **9.** a citi:citi-voi, citi-vei, citi-va, citi-vom, citi-veți, citi-vor; a se gândi: gândi-mă-voi, gândi-te-vei, gândi-se-va, gândi-ne-vom, gândi-vă-veți, gândi-se-vor; **10.** „Am consultat **pentru aceasta** toate dicționarele noastre". (Al. Odobescu); **13.** 1 = CȚ (3); 2 = incidentă; 3 = PP, regentă pentru P_1 şi P_4; 4 = PR (3); **14. a aniversa** = a sărbători împlinirea unui număr de ani de la data la care s-a petrecut un eveniment; **a comemora** = a celebra solemn amintirea unei personalități sau a unui eveniment important. Corect: Sărbătorim Anul Nou. Comemorăm pe I. Al. Brăteanu-Voineşti... A se studia lucrarea *„Capcanele" limbii române* de Al. Graur, Ed. Şt. şi Enciclopedică, Bucureşti, 1970.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONDIȚIONALĂ

Exprimă o condiție de a cărei îndeplinire depinde realizarea acțiunii din regentă, existența însuşirii, calității. Simbolul: CȚ. Întrebări: **cu ce condiție?**

Elementele de legătură ale CȚ sunt: **dacă, de, în caz că**: „Vai şi amar de el / dacă nu-mi face pe plac." / „Să-l văd venind, / Aş mai trăi o viață." / „De l-ar crede Vladu încă, / Rada şi-ar ieşi din minte." / „În caz că se ține, / mă voi înfățişa la momentul potrivit." / „Când (dacă) m-aş potrivi eu babei la toate cele, / apoi aş

Scanned with OKEN Scanner

lua câmpii.” /

Corelativele CȚ sunt: **atunci, în ipostaza**: „Dacă plouă, / atunci nu vin”. / „Ia două, / în ipostaza că el uită”. /

Contragerea CȚ se realizează astfel: „Dacă sunteți incendiați, / anunțați pompierii.” / (în caz de incendiu); „Dacă veți repeta, / veți ști mai bine.” / (repetând); „Dacă mă vei chema, / voi veni.” / (chemându-mă).

De reținut!

a. CȚ poate sta înainte sau după regentă. Când stă înainte, ea se desparte întotdeauna prin virgulă, iar când stă după, numai dacă nu se insistă asupra ei, nu e considerată importantă în frază: „Vin / dacă mă chemi”. / „Vin, / dacă mă chemi”. /
b. O situație specială prezintă, în cadrul subordonării, CȚ juxtapuse, de tipul: „Ai carte, / ai parte.” / „Munceşti, / ai de toate.” / „Vin / dacă mă chemi.” Bine faci,/ bine găseşti.” / Ai intrat în horă, / trebuie /să joci.” /
c. CȚ poate fi confundată cu CT. În CT acțiunea e sigură, realizată sau în curs de realizare, pe când în CȚ e nerealizată, dar realizabilă.
d. Adesea, în regentă poate exista un adverb corelativ.

Temă

1. Remarcați că, la nivelul frazei, complementului circumstanțial condițional îi corespunde propoziția subordonată circumstanțială condițională: „**De-i suna din corn odată** / Ai s-aduni Moldova toată, / **De-i suna de două ori** / Îți vin codri-n ajutor, / **De-i suna a treia oară** / Toți dușmanii or să piară / Din hotară în hotară…” (M. Eminescu).
2. Alcătuiți o frază cu trei propoziții, după schema: SB-PP-PR.
3. Se dă fraza: „De vrea pământurile gete, de ne vrea robi, de vrea cetatea mea săracă de piatră, să vină să le ia.” (Al. Mitru).
   Cerințe: analiza frazei; familia lexicală a cuvintelor: **pământ, piatră**; contragerea ultimei propoziții; precizarea, în propoziții, a valorilor cuvântului **nişte**; precizarea formelor de genitiv şi de dativ a pronumelor posesive: **mea, mei.**
4. Se dă fraza: „Oiță bârsană,/ De eşti năzdrăvană/ Şi de-a fi să mor/ În câmp de mohor,/ Să-i spui lui vrâncean/ Şi lui ungurean/ Ca să mă îngroape/ Aice pe-aproape,/ În strunga de oi,/ Să fiu tot cu voi.”
   Cerințe: să se delimiteze subordonatele şi să se precizeze felul lor; să se precizeze din ce moment al subiectului operei literare sunt extrase versurile şi care sunt elementele prozodice.

Soluții

2. „Ceea ce ce nu ştiau însă oamenii / era / că rareori lipsea de la masa lui Iocan puiul fript cu usturoi şi pâinea albă şi proaspătă cu untul /”. (Marin Preda); **3.** Fraza: 1 - 2 - 3 = CT (4); 4 = PP, regentă pentru $P_{1, 2, 3}$ şi P_5; 5 = CS (4); contragerea P_5 = pentru a le lua; **nişte** - articol nehotărât; - adj. pron. nehotărât; **mea, mei** - alor mele, alor mei; **4.** Fraza: 1 (oiță bârsană… să-i spui lui vrâncean şi lui ungurean) = PP, regentă pentru P_2, P_3, P_5; 2 - 3 = CT

Scanned with OKEN Scanner

(1); 4 = SB (3); 5 = CD (1); 6 = CS (4).

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONCESIVĂ

Exprimă faptul sau împrejurarea care ar fi fost de aşteptat să împiedice realizarea acțiunii din regentă. Ea determină verbe a căror acțiune se desfăşoară în ciuda opoziției exprimate de subordonată. În cadrul acestei opoziții, elementul concesiv poate fi prezentat ca real sau ipotetic (ireal).

CV reală desemnează un fapt sau o împrejurare care se opune realizării acțiunii din regentă, fără să o poată însă împiedica: **Deşi plouă,** / eu tot ies la plimbare. / „Tot mai citesc măiastra-ți carte, / **Deşi o ştiu pe dinafară.**" / **„Cu toate că timpul a fost nefavorabil,** / competiția a avut loc." / **„Dacă voi nu mă vreți,** / eu vă vreau pe voi." /

CV ipotetică desemnează o împrejurare numai presupusă, fără să existe cu adevărat: **„Dacă mi-ai vorbi o zi întreagă,** / tot n-am să te înțeleg." / **„Chiar dacă nu-ți convine,** / trebuie / să te duci." / **„Şi / de-ai crăpa de ciudă,** / tot nu-ți spun."/

Elementele de relație ale CV sunt: conj. sau loc. conj.: deşi, cu toate că, chiar dacă, măcar că (să), chit că, chiar să (de), dacă, de, că, fără să; adv. relative sau nehotărâte: **cât, cum, oricât, oricum, oriunde**: „Sufletul altuia răzbate,/ **oricât te-ai apăra,** / până la tine". / **„Oriunde s-ar afla durerea,** / cuibul ei tot în inimă rămâne". / **„Oricum ai scrie,** / lui tot n-are să-i placă". / pron. nehotărâte sau adj. pron. nehotărâte: **oricine, oricare, oricât, orice**: Toți au aceleaşi obligații,/ **oricine ar fi ei. / Oricâți ar merge,** / nu vor rezolva. /

Corelativele CV sunt adverbele **tot, totuşi** şi loc. adv. **cu toate acestea**: **„Cât de tare e piatra,**/ şi tot se face praf"./ **„Deşi a răspuns la toate întrebările,**/ totuşi nu a fost pe deplin mulțumit". / „Deşi m-ai jignit, / cu toate acestea eu nu m-am supărat". /

De reținut!

a. În topica normală, CV stă înaintea regentei sale şi se desparte de ea prin virgulă.
b. Uneori elementul de legătură nu e exprimat: „Vrei, / sau nu vrei, / eu tot vin". /
c. Să nu se confunde CM şi CV, introduse prin conj. **fără să**: CM: „A plecat/ **fără să** salute". / CV: „Vorbeşte perfect engleza, / **fără să** fie englez". /

Temă

1. Transformați complementele circumstanțiale concesive subliniate în CV: **„Fără a fi** din partea locului, el cunoştea bine drumul."; „Chiar **văzând,** şi tot nu cred."; **„Împotriva voinței** tale, el a plecat."; **„În ciuda vârstei** înaintate, doctorul nu lipseşte de la datorie."; **„Cu** toate **străduințele** lui nu a reuşit."
2. Transformați CV în complemente circumstanțiale concesive: **Dacă mi-ai vorbi o zi întreagă,** tot nu te-aş înțelege. **Oricare ar fi părerea ta,** vei face ce

Scanned with OKEN Scanner

trebuie. **De-l rogi**, de **nu-l rogi**, el tot pleacă. **Deşi a răspuns la toate întrebările**, totuşi nu a fost pe deplin mulţumit.

3. Se dau frazele: „Găsiţi acolo oameni, vorbind aceeaşi limbă/ Ca şi ai noştri. Aflat-am şi munţii cu piscuri albe/ Aşa fel de pe unul căruia-i zic Ceahlăul..."/ „Cel mai înalt dintre munţi este Ceahlăul, care, dacă ar fi intrat în basmele celor vechi, ar fi fost tot atât de vestit ca şi Olimpul, Pindul sau Pelias."
Cerinţe: analizaţi frazele, numiţi autorii care elogiază muntele venerat al Moldovei, reproducând, în acelaşi timp şi primele şase versuri ale poeziei *Vara* de George Coşbuc.
4. Se dă fraza: „Deşi războiul era terminat în vara anului 106, împăratul Traian a mai întârziat în Dacia până în primăvara anului următor, când se întoarce la Roma pentru a-şi serba triumful."
Cerinţe: să se delimiteze subordonatele şi să se arate felul lor; să se analizeze sintactic şi morfologic cuvintele: **anului, Traian, când;** să se realizeze expansiunea formei pentru **a-şi serba triumful**; să se precizeze, în propoziţii, valorile morfologice ale lui **a.**
5. Analizaţi fraza şi precizaţi valorile morfologice ale verbului **a fi**: „Fost-au vis ori nu,/ asta-i întrebarea." (M. Eminescu).
6. Se dă fraza: „Şi când se gândea cum s-ar bucura Safta, dac-ar afla că feciorul ei are să fie dascăl, ochii i se umpleau de lacrimi şi credea că moartă să fie, ar scoate-o din pământ." (I. Slavici).
Cerinţe: delimitaţi propoziţiile, precizaţi felul lor; rescrieţi fraze după modificările făcute; precizaţi valorile morfologice ale cuvântului **de**; alcătuiţi propoziţii.
7. Analizaţi frazele date, numiţi figurile artistice care domină textele, precizând în acelaşi timp şi momentul subiectului operei literare pe care îl definesc: a) „Spune-mi, zmeule spurcat, unde ai ascuns tu Soarele şu Luna, căci azi nu mai ai scăpare din mâna mea."; b) „După ce s-a odihnit vreo câteva zile, a început să adune beţigaşe, foi uscate, paie şi fire de fân..."
8. Se dau versurile: „Limba noastră-i numai cântec,/ Doina dorurilor noastre,/ Roi de fulgere, ce spintec/ Nouri negri, zări albastre."
Cerinţe: analizaţi sintactic şi morfologic toate părţile de propoziţie din textul dat; precizaţi elementele prozodice, precum şi figura artistică care domină strofa; motivaţi prezenţa cuvintelor slave în textul lui Al. Mateevici.

Soluţii

1. fără să fie (cu toate că nu este), chiar dacă ar vedea, în ciuda împotrivirii, cu toate că ai vârsta înaintată, cu toate că s-a străduit; **2.** chiar vorbindu-mi, indiferent de părerea ta, chiar rugat, chiar nerugat, în ciuda răspunsurilor; **3.** Mihai Eminescu - *Bogdan Dragoş* (scena 3), *Opere*, IV, Ed, Minerva, 1978, p. 197; Dimitrie Cantemir - *Descrierea Moldovei* (capitolul V), Ed. Tin., Bucureşti, 1961, p. 54; **6.** 1 (şi ochii i se umpleau de lacrimi) = PP, regentă pentru P_2; 2 (când se gândeau) = CT (1), regentă pentru P_3; 3 (cum s-ar bucura Safta) = CI (2), regentă pentru P_4; 4 (dac-ar afla) = CT (3), regentă pentru P_5; 5 (că feciorul ei are să fie dascăl) = CD (4); 6 (şi crede) = PP, în raport de coord. copulativă cu P_1, regentă pentru P_7; 7 (că ar scoate-o din pământ) = CD (6), regentă pentru P_8; 8 (moartă să fie) = CV (7); de = prepoziţie, conjuncţie, interjecţie.

Scanned with OKEN Scanner

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONSECUTIVĂ

Arată urmarea, rezultatul acțiunii (însușirii) exprimate în regentă. Simbolul: CNS. Întrebarea: **care este urmarea faptului că...?**

Regent al CNS poate fi:

- *un verb:* „Țipă, / de-ți sparge urechile." /;
- *o expr. vb. impers.*: „I se făcuse așa de teamă / încât a aprins luminile." /;
- *un adjectiv*: „Rima plină e așa de grotească / încât duce la cele mai fortuite nonsensuri." /;
- *un adverb*: „Mergeau așa de iute / încât i se părea / că pustiul și valurile mării fug, / iar ei stau pe loc." /

Elementele de relație ale CNS sunt: **încât, încât să, cât să, decât să, așa că, astfel încât (că), de, să, sa să...**

Corelativele CNS sunt: **în așa fel, astfel, așa de, atât, într-un asemenea chip, într-atât, până acolo, până într-atât...**

Exemple: „Explică în așa mod / încât toți îl înțeleg."; „ A alergat atâta, / de n-a mai putut." / „Flăcăul era așa de isteț, / că era imposibil a-l păcăli." / „A crescut/ să nu-l mai cunoști." / „Era prea interesant filmul / ca să nu-l văd." / „Plouă torențial / cum numai vara se întâmplă." / „Îți mulțumesc, Doamne, / că m-ai făcut / astfel încât să nu mă iubesc." / „A învățat mult, / astfel că examenul nu va fi o problemă." /

De reținut!

a. CNS stă întotdeauna după regentă; se desparte prin virgulă de aceasta, cu excepția situației când e introdusă prin conjuncția **de**, aflată imediat lângă predicatul regentei sau când în regentă se află adverbul **prea**;
b. din neatenție, CNS poate fi confundată cu AT sau cu CM: „Și făceam un tărăboi / de se strânsese lumea ca la comedie împrejurul nostru."

Temă

1. Transformați complementele circumstanțiale consecutive subliniate în CNS: a) „E prea importantă **pentru a fi uitată**."; b) „Mănâncă **de speriat**."; c) „Este frumoasă **de nespus**."; d) „Mă plictisesc **de moarte**."
2. Recunoașteți consecutiva și precizați neologismele din textul următor:
„Craterul, larg deschis în acel moment, proiecta spre cer o lumină atât de puternică încât, prin simplul efect al refracției, atmosfera părea incandescentă." (Geo Bogza).
3. Subliniați CNS din frazele următoare: a) „Pusei la gură două degete și șuierai de amuți urletul clocotitor al apelor". (C. Hogaș); b) „Nimeni nu-i atât de perfect, încât să nu i se găsească vreun cusur, și nimeni nu-i atât de vițios, încât să nu aibă vreo însușire bună." (proverb); c) „Nici o suferință nu-i așa de mare/ să nu

Scanned with OKEN Scanner

se preschimbe-n cântare." (L. Blaga); d) „Prea v-aţi bătut joc de limbă, de străbuni, de obicei/ Ca să nu s-arate-odată ce sunteţi... Nişte mişei!" (M. Eminescu).

4. Analizaţi fraza, numiţi figura artistică care domină strofa, precum şi elementele prozodice: „Dar iată-l! e vodă, ghiaurul Mihai,/ Aleargă năvală nebună./ Împrăştie singur pe câţi îi adună,/ Cutreieră câmpul, tăind de pe cai –/ El vine spre paşă: e groază şi vai,/ Că vine furtună."
5. Identificaţi şi explicaţi construcţiile pleonastice: a) „Sunt un june tânăr şi nefericit, care suferă peste poate şi iubeşte la nemurire."; b) „Domnule, musiu, tot aici eşti? E foc mare, trebuie să fugi."; c) „Onorabile, îndatorează-mă cu o ţigară de tutun."
6. Se dă fraza: „Era aşa de preocupată de cele ce scria, că nici nu şi-a ridicat capul să vadă cine a venit." (L. Blaga).
   Cerinţe: analizaţi sintactic şi morfologic primele două propoziţii; demonstraţi, prin folosirea în diferite contexte, că substantivul **cap** este un cuvânt polisemantic; contrageţi propoziţia **să vadă**.

Soluţii

1. a. încât să fie uitată; b. de te sperie; c. încât la soare te poţi uita, însă la dânsa ba; d. de-ţi vine să mori; **3.** a. „de amuţi urletul clocotitor al apelor"; b. „încât să nu i se găsească vreun cusur"; „încât să nu aibă vreo însuşire bună"; c. „să nu se preschimbe-n cântare"; d. „ca să nu s-arate-odată"; **5.** june → jeune (tânăr); musiu → monsieur (domn); ţigară → tutun; **6.** Fraza: 1= PP, regentă pentru P_2, P_3; 2 = CI (1); 3 = CNS (1), regentă pentru P_4; 4 = CS (3), regentă pentru P_5 → contragere: pentru a vedea. 5 = CD (4) → contragere: persoana venită.

Conjuncţii subordonatoare universale

SĂ

SB: E bine să învăţăm. PR: Au ajuns să se apere reciproc. AT: A sosit momentul să plecăm. CD: „Am învăţat să fim veşnici." CI: Mă gândesc să plecăm. CT: Până să ajungă, spectacolul a început. CM: Cădea întruna ninsoarea, cădea, fără să contenească. CS: „Şi n-avea aripi să mai zboare". CT: „Să-l văd venind, aş mai trăi o viaţă." CV: Să pot, tot nu-l ajut. CNS: „...doar nu-s babe, să chirotească în picioare!"

CĂ

SB: E bine să perseverăm. PR: Uneori drumul pare că se netezeşte. AT: Gândul că vei pleca, mă întristează. CD: Ştiu că am greşit. CI: „Lasă-i, că se bucură şi ei de venirea mea." CZ: „E totul cald că e lumină." CV: Soarele, că e soare, şi tot are pete. CNS: A alergat atât de mult, că a răcit.

CA...SĂ

SB: S-a întâmplat ca să-i placă. PR: Dorinţa lui este ca fiecare să fie mulţumit. AT: Am motive ca să fiu vesel. CD: El a hotărât ca să plec. CI: Nu mă aşteptam ca să te superi pe mine. CS: „Negru-Vodă vine / Ca să se închine." CNS: Era prea interesant reportajul, ca să nu-l înregistrez.

Scanned with OKEN Scanner

DACĂ

SB: Nu se ştie ce se va hotărî. PR: Întrebarea este dacă am dreptate. AT: Nu mi-am răspuns la întrebarea dacă ai primit scrisoarea. CD: Ştiu dacă minţi. CI: Nu-mi aduc aminte dacă am închis uşa. CT: Dacă aş fi citit cu atenţie, atunci aş fi observat greşeala. CZ: Dacă tot ai venit, apoi rămâi. CT: Vin la tine, dacă pot. CV: Dacă nu eşti de-acord, eu tot cumpăr acest aparat.

DE

SB: De vrea, e bine. PR: A ajuns de nu-l mai recunoşti. AT: Nu-i ştiu gândul de pleacă sau nu. CD: El nu ştie de mai trăieşte sau ba. CI: „Ie seama de ţine bine telegarii ceia." CS: „Zburător cu negre plete, vin la noapte de mă fură." CZ: De lene şi de urât, tocmai sub pat s-a vârât. CT: „De-ar mai veni vara, să se mai joace şi pe-afară." CV: „De te-ndeamnă, de te cheamă, / Tu rămâi la toate rece." CNS: „...vă croiesc de vă merg peticele..."

Pronume şi adverbe relative cu rol de conjuncţii subordonatoare

CARE

SB: Care munceşte, are. PR: Întrebarea este care minte. AT: „Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale îmi zicea cu zâmbet uneori..." CD: Ştiu care greşeşte. CI: Mă gândesc care va acţiona primul.

CINE

SB: Cine se scoală de dimineaţă departe ajunge. PR: Întrebarea este cine pleacă primul. CD: Spune-mi cine eşti. CI: „De cine nu învaţă, relele s-agaţă." „Cui place să roşească, roşească..." CL: Mă îndrept spre cine mă strigă.

CE

SB: „Ce-a fost verde, s-a uscat." PR: A devenit ce şi-a dorit. AT: „Se duse pe drumul ce ducea la Codrul Verde." CD: Nu ştiu al cui este pachetul. CI: „Mă miram eu de ce-s ei aşa de cuminţi, mititeii..." CT: „După ce ne culcam cu toţii, noi, băieţii... ne luam la hârjoană..." CM: De repede ce-a vorbit, n-am înţeles nimic.

UNDE

SB: „Nu se ştie de unde sare iepurele." PR: Întrebarea este unde să plecăm. AT: Cunosc scorbura unde s-a ascuns. CD: Ştiu unde pleci. CI: Mă gândesc unde a plecat aşa grăbit. CL: „Şi unde pica, / Trupu-şi despica." CZ: Unde a fost prea preocupat, de-aia n-a venit. CV: Oriunde vei umbla, tot acasă vei reveni.

CÂND

SB: Se ştie când minţi. PR: Întrebarea este când pleci. AT: Pornesc în clipa când hotărăşti tu. CD: Ştiu când minţi. CI: Mă gândesc când să acţionăm. CT: Mă voi gândi, până când voi reuşi. CT: „E uşor a scrie versuri / Când nimic nu ai a spune." CV: „Pătimaş şi îndărătnic s-o iubeşti ca un copil / Când ea-i rece şi cu toane ca şi luna lui April?"

CUM

SB: E bine cum lucrezi. PR: El este cum e varul. AT: Oameni, cum sunt ei, nu mai găseşti. CD: Ştiu cum gândeşti. CI: Mă gândesc cum să rezolv corect problema. CT: „Cum o auzea / Manea se perdea." CM: „Are să urmeze cum ştim noi." CZ: Cum timp mai aveam, am mers la un film. CV: Cum aş proceda, tot nu eşti mulţumit.

Scanned with OKEN Scanner

Corelativele circumstanțialelor

CL: **acolo**: Acolo să mergi, / unde vreau eu.
CT: **atunci**: Când va înceta ploaia, atunci voi pleca.
îndată: Cum m-a văzut, îndată a venit la mine.
pe loc: Cum ne-a văzut, pe loc ne-a ajutat.
CM: **aşa**: Aşa să faci, precum te învăţ.
cu cât... cu atât: Cu cât vei învăța mai mult, cu atât vei şti...
pe atât, de ce, atâta: Cât îl laşi pe om, atâta se întinde.
CZ: **de aceea**: De aceea ți-am atras atenția, pentru că ai greşit.
pentru aceea: Pentru aceea plâng, pentru că m-ai supărat.
d-aia: Unde a fost prea preocupat, d-aia n-a venit.
CS: **de asta**: De asta m-a trimis, pentru ca să apăr țara.
de aceea: De aceea a venit, ca să te ajute.
CȚ: **în caz că, în ipoteza**: Ia două, în ipoteza că el uită.
CV: **tot, totuşi, cu toate acestea**: Tot plec, chiar dacă tu nu vrei.
CNS: **atât, aşa, de, astfel, destul, de prea**: Vântul sufla atât de tare, încât nu puteam înainta.

Bibliografie selectivă

– Manualele de *Limbă şi Literatură literară*, clasele V - VIII;
– *Gramatica limbii române*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1966;
– *Sinteze de limba română, coordonator* Theodor Hristea, Ed. Albatros, Bucureşti, 1984;
– *DEX, Dicționar de neologisme şi alte tipuri de dicționare*;
– *Limba română în şcoală,* coordonator Constanța Bărboi, ed. Eurobit, Timişoara, 1992;
– *Aspecte ortografice controversate*, de Dorin şi Rodica Uritescu, E. Ş. E., Bucureşti, 1986.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL V

NOȚIUNI DE TEORIE LITERARĂ ȘI COMPOZIȚIE

Limba (lat. Lingua) este „un sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceştia îşi exprimă gândurile, sentimentele şi dorinţele"; „limbajul unei comunităţi umane istoriceşte constituite" (DEX); „tezaurul cel mai preţios pe care-l moştenesc copiii de la părinţi, depozitul cel mai sacru lăsat de generaţiile trecute şi care merită a fi păstrat cu sfinţenie de generaţiile ce-l primesc" (V. Alecsandri).

Limba literară (fr. langue littéraire) este „aspectul fundamental al limbii, forma cea mai îngrijită, normată, a limbii naţionale; formă cultivată a limbii întregului popor" (*Mic dicţionar îndrumător în terminologia literară*).

Literatura (fr. littérature) este „o artă mediată prin cuvânt, ansamblul scrierilor cu caracter estetic scrise într-o limbă" (*Mic dicţionar îndrumător*); „expresia sufletului unui popor şi oglinda vieţii lui" (G. Ibrăileanu). „Sensul principal al literaturii este de a transmite prin sentimente (ca act de conştiinţă) legile naturii şi mai cu seamă legile naturii umane, de aici decurge şi forţa educativă a ei..." (Nichita Stănescu).

Arta „este activitatea omului care are drept scop producerea unor valori estetice" (DEX). Arta şi cultura „vehiculează valori morale, spirituale, ideale; întrebări, incertitudini, mistere..." (N. Steinhardt).

Opera literară „încolţeşte în jurul unei viziuni, a unui peisaj sau a unui dialog" (Mircea Eliade); ea reprezintă „expresia unui concepţii asupra vieţii, o filosofie a stărilor sufleteşti" (G. Ibrăileanu).

Critica literară este o „ştiinţă, ea presupune o înţelegere deplină a operelor, un punct de vedere lucid asupra tendinţelor unei epoci...; ea devine... o sentinţă, iar criticul – judecătorul ideilor, cenzorul epocii sale" (Balzac).

Limba populară este „aspectul spontan, neelaborat al limbii române, care se manifestă mai ales oral şi se caracterizează prin diferenţieri de ordin fonetic de la o zonă la alta, prin folosirea cuvintelor îndeosebi cu sens concret, simplitate şi uniformitate în sintaxă"(Mihail Andrei – *Limba română* E.D.P., Bucureşti, 1983).

Literatura populară reprezintă o parte a folclorului, „arhiva unui popor" (Herder), „izvor pururea reîntineritor" (M. Eminescu), constituie sursă de inspiraţie artistică pentru literatura cultă, prin bogata gamă de teme şi motive: comuniunea om – natură, jertfa pentru creaţie, viaţa şi moartea, iubirea, binele şi răul, dorul, jalea, înstrăinarea, revolta, ireversibilitatea timpului.

Scanned with OKEN Scanner

În folclorul românesc se cunosc:

A. creaţii literare cu funcţie rituală; B. creaţii literare fără funcţie rituală.

A. Creaţia literară cu funcţie rituală cuprinde:

1. poezia obiceiurilor calendaristice;
2. poezia obiceiurilor legate de momentele importante din viaţă;
3. poezia descântecelor.

Poezia obiceiurilor calendaristice cunoaşte: obiceiurile de primăvară (*Vergelul*, *Junii*, *Sâmbra oilor*) riturile de invocare a ploii (*Paparudele*, *Caloianul*); obiceiurile de seceriş (*Cununa*, *Drăgaica*), obiceiurile de Crăciun şi de Anul Nou.

Obiceiurile de Crăciun şi de Anul Nou

Colindul. Dacă bătrânul Crăciun este o fiinţă mitologică, Christos este soarele dreptăţii veşnice, lumină din lumină şi Dumnezeu adevărat: „Mare-i seara de-astă seară./ Dar nu-i seara de-astă seară,/ Ci e seara lui Crăciun,/ Lui Crăciun celui bătrân/ Când s-a născut fiul sfânt,/ Fiul sfânt pe-acest pământ."

Colindatul este o datină creştină, adânc înrădăcinată la toate popoarele creştine. Cuvântul **„colindă"** derivă de la subst. lat. „calendae" şi adj. „calendalis". Limba română l-a dinamizat în vb. „a colinda", ceea ce semnifică acţiunea colindătorilor de a vesti, prin cântece, naşterea Domnului şi Noul An. Crăciunul semnifică Naşterea însăşi. Miracolul de acum 2000 de ani devine contemporan cu noi. În alaiul colindătorilor, oaspetele este un Christos real, iar omul se constituie în gazdă a Domnului întrupat.

În Transilvania şi Moldova se întâlneşte forma feminină „colindă", „leroi Doamne", „florile dalbe", „lerui ler". Investigaţiile întreprinse dovedesc că aceste forme provin din biblicul „halleluiah" – aleluia, expresie frecventă în cultul creştin primar, însemnând în ebraică „lăudaţi pe Domnul".

În folclorul românesc se disting două feluri de colinde: de tip religios (cântecele de stea, Steaua, Irozii) şi de tip laic (colindele copiilor, Moş Ajun, Pluguşorul, Semănatul).

Steaua. Documentar, nici o mărturie românească nu pomeneşte de prezenţa stelei la români înainte de 1800. Pentru prima oară este cunoscută în Bucovina, în primul deceniu al sec. al XIX-lea. Steaua s-a generalizat în toată ţara, datorită manualelor şcolare şi a sărbătorilor şcolare. Steaua şi Irozii sunt tradiţii care preced Crăciunul.

Irozii. Constă în dramatizarea momentului care aminteşte creştinilor despre tragedia ce a urmat hotărârii lui Irod împărat.

Sorcova. Aria de răspândire a sorcovei acoperă provinciile româneşti din lungul Dunării, în întinsul parcurs al hotarului cu Bulgaria. Datina, la români, aparţine exclusiv copiilor. În popor există credinţa că cel ce e sorcovit la Anul Nou, va fi sănătos şi-i va merge bine tot anul.

Pluguşorul. Evocă istoria cultivării pământului; această muncă este înfăptuită de legendarul Troian, constructor neîntrecut şi deopotrivă plugar grandios.

Semănatul. Apare ca o continuare a pluguşorului şi se rosteşte dimineaţa de Anul Nou.

Scanned with OKEN Scanner

B. Creaţia literară fără funcţie rituală cuprinde:

1. Opere lirice. Ele transmit direct gândurile, sentimentele, aspiraţiile autorului şi cuprind:

a. *Doina.* Este un cântec liric, cu un stil melodic aparte, care exprimă cele mai puternice şi deosebite sentimente ale poporului, de aici şi diversitatea lor: doine de dor, de jale, de înstrăinare, de haiducie, de dragoste, de ciobănie, de cătănie.

b. *Cântecul.* Exprimă într-o formă simplă şi melodioasă, sentimente felurite, spontane, de aici şi diversitatea lor: cântece erotice, bahice, satirice, funerare (Bocetul, Cântecul bradului).

Ca producţii literare, doinele şi cântecele nu se deosebesc nici prin conţinut, nici prin mijloace de realizare. Se deosebesc numai prin aspectul muzical: doinele au melodii specifice, cu formă liberă, bogat ornamentată; cântecele au forma melodică fixă, alcătuită din două până la şase fragmente melodice, care se repetă în aceeaşi ordine.

c. *Strigătura* (chiuitură, ţipuitură). Are formă de catren şi este rostită de flăcăi şi fete, la horă şi are uneori caracter satiric.

2. Opere epice. Ele transmit indirect o impresie asupra realităţii, prin intermediul acţiunii şi al personajelor şi cuprind creaţii populare:

- în versuri:

Balada populară (cântecul bătrânesc). Povesteşte întâmplări dramatice inspirate din tradiţia istorică sau populară. Prin conţinutul lor ele pot fi de mai multe feluri: fantastice (*Soarele şi luna, Ivan Iorgovan*), legendare (*Meşterul Manole*), vitejeşti (*Gruia lui Novac*), istorice (*Constantin-Brâncoveanu*), haiduceşti (*Corbea, Toma Alimoş*), familiale (*Ghiţă Cătănuţă*), păstoreşti (*Mioriţa, Dolca*).

- în proză:

a. *Basmul.* Povesteşte întâmplări fantastice care se finalizează prin triumful total al Binelui, pentru care se recurge la metamorfoză, elemente simbolice, miraculos.

b. *Legenda.* Explică, pe baza unor tradiţii, credinţe sau închipuiri, felul cum au luat naştere sau au căpătat anumite însuşiri un animal, o floare, o localitate, un loc geografic sau un monument artistic.

c. *Snoava.* Biciuieşte un viciu, un defect, eroul este un om isteţ, hâtru, lucid, gata să satirizeze pe cei răi, lacomi, zgârciţi.

3. Aforismele. Ele transmit indirect, sub forma unei cugetări enunţate concis, o pildă, o sentinţă şi cuprind:

a. *Proverbul (vorba din bătrâni).* Este o expresie metaforică ce transmite indirect o povaţă, un îndemn şi are uneori nuanţă satirică.

b. *Zicătoarea.* Este o expresie populară care sugerează o concluzie fie ca o povaţă, fie ca o ironie.

c. *Ghicitoarea (cimilitura).* Are caracter alegoric, metaforic şi explică trăsăturile caracteristice ale unei fiinţe, lucru, fenomen etc., ce urmează a fi ghicite.

Scanned with OKEN Scanner

Genuri şi specii literare

Prin **gen literar** înţelegem o grupare de opere literare asemănătoare prin structură, trăsături şi prin scopul urmărit. Prin **specie literară** înţelegem acea categorie sistematică fundamentală care este subordonată genului şi definită de natura sentimentului exprimat, de amploarea şi complexitatea acţiunii, de elementul tragic sau comic al acţiunii.

Teoria literaturii clasifică operele literare în trei genuri fundamentale: liric, epic, dramatic.

I. Genul liric se caracterizează prin modalitatea directă a exprimării sentimentelor autorului (de aici subiectivitatea creaţiei lirice). Creaţiile lirice se grupează în trei ramuri: lirica cetăţenească, intimă şi peisagistă.

În **lirica cetăţenească** se încadrează următoarele specii literare:

a. *Oda*. Exprimă sentimente de admiraţie pentru faptele unor eroi, pentru o persoană, faţă de patrie, de preţuire pentru frumuseţea şi bogăţia expresivă a limbii noastre naţionale. Oda poate fi eroică, religioasă, filosofică; cu ecouri de meditaţie gravă (*Limba noastră*, de Al. Mateevici) sau cu acorduri elegiace (*Plugarii*, de Octavian Goga).

b. *Imnul.* Exprimă sentimente de preamărire a eroilor, a evenimentelor de importanţă naţională; versurile sale sunt reproduse melodic.

c. *Satira.* Ridiculizează moravuri, caractere, aspecte negative, individuale sau sociale.

d. *Pamfletul.* Printr-un limbaj violent, autorul înfierează persoane, caractere, concepţii, moravuri şi aspecte negative ale vieţii sociale.

e. *Epigrama.* Prezentată sub forma unui catren, satirizează defectele unei persoane sau ale unui grup de persoane şi se încheie printr-o poantă.

Lirica intimă grupează poeziile care dau expresie variatelor sentimente personale ale omului şi cuprinde următoarele specii literare:

a. *Elegia.* Exprimă sentimente de tristeţe, de regret, de uşoară melancolie sau de durere.

b. *Cântecul.* Exprimă într-o formă simplă şi melodioasă o mare varietate de emoţii şi sentimente spontane. Se cunosc mai multe varietăţi ale acestei specii: **romanţa** şi **cântecul de leagăn**.

Lirica peisagistă grupează poeziile în care conţinutul de idei este sugerat de natură, de frumuseţea şi variaţia peisajului. Aici se încadrează:

a. *Pastelul*. Descrie un colţ din natură, un moment al unui anotimp, aspecte din lumea plantelor şi animalelor.

b. *Idila*. Evocă o scenă din viaţa liniştită şi fericită a omului.

II. Genul epic cuprinde creaţii în proză sau în versuri, în care modalitatea literară o constituie naraţiunea (se caracterizează prin obiectivare). În funcţie de originea sa, creaţia epică este de două feluri: populară şi cultă. Creaţia epică cultă cunoaşte următoarele specii:

Scanned with OKEN Scanner

- în versuri:

a. ***Balada cultă.*** Se deosebeşte, ca structură, de balada populară, prin dinamica acţiunii şi printr-o mai îngrijită versificaţie. În multe balade culte, poetul cântă patriotismul poporului său, faptele de arme săvârşite în lupta pentru libertate şi independenţă.

b. ***Poemul.*** Are acţiune mult mai complicată decât balada, cuprinde mai multe episoade, în care se povestesc fapte măreţe săvârşite de personaje însufleţite de sentimente nobile.

c. ***Epopeea.*** Are o acţiune mult mai complexă decât poemul, se caracterizează printr-un număr mare de personaje care săvârşesc fapte eroice, legendare sau istorice.

- în proză:

a. ***Schiţa.*** Acţiunea este simplă, concentrată, concisă, densă, fără episoade laterale. Autorul surprinde gesturi, atitudini, stări sufleteşti, situaţii caracteristice. Cuprinde mici „scene" din viaţa cotidiană.

b. ***Nuvela.*** Are acţiune mai amplă. Subiectul e tensionat prin prezentarea unor întâmplări neobişnuite şi cu final neaşteptat.

c. ***Romanul.*** Este o construcţie complexă, care relevă conflicte sociale, morale, psihologice şi o gamă variată de tipuri umane.

d. ***Reportajul literar.*** Relatează fapte reale, informaţii de călătorie, faţă de care autorul îşi exprimă punctul de vedere căutând să ne convingă printr-o argumentaţie amplă şi să ne sensibilizeze printr-un comentariu liric.

e. ***Jurnalul literar.*** Cuprinde noutăţi periodice ale întâmplărilor şi preocupărilor unei persoane de multe ori exprimând o sensibilitate deosebită.

III. Genul dramatic cuprinde operele literare menite a fi reprezentate pe scenă. Modalitatea de expunere proprie genului dramatic este vorbirea directă: dialogul (rareori monologul). În structura creaţiei dramatice sunt incluse acţiunea, conflictul dramatic, dialogul, eroul dramatic. Cele mai cunoscute specii ale genului dramatic sunt:

a. *Tragedia.* Acţiunea este determinată de un conflict puternic şi are un deznodământ tragic.

b. *Comedia.* Conţinutul şi deznodământul stârnesc râsul şi satirizează realităţi sociale, slăbiciuni general-umane sau prezintă situaţii hazlii.

c. *Drama.* Prezintă un conflict complicat şi puternic, determinat de o luptă încordată între personaje, deznodământul fiind grav.

Structura operei literare

Prin **structura operei literare** înţelegem ansamblul elementelor componente ale unei opere. Discutând despre structură, avem în vedere: **tema, motivul, subiectul, ideea, modurile de expunere, personajul, figurile de stil, elementele de prozodie, de sintaxă poetică,** în funcţie de specificul genurilor.

Tema reprezintă unul dintre aspectele cele mai generale ale realităţii, surprins artistic în opera literară. Universul, viaţa şi moartea, natura, iubirea, medi-

Scanned with OKEN Scanner

taţia asupra timpului, drama războiului, viciile omeneşti şi denunţarea lor, copilăria sunt teme fundamentale care circulă în literatura universală. Aceeaşi temă este diferit tratată de scriitori, în funcţie de epoca în care trăiesc, de genul şi specia în cadrul cărora creează şi de personalitatea artistică a fiecăruia.

Motivul este o modalitate prin care se realizează tema în operă pentru a o îmbogăţi cu noi sensuri. Pentru familiarizarea cu acest concept, iată câteva dintre motivele fundamentale ale creaţiei eminesciene: codrul, teiul, plopul, trestia, salcâmul, floarea albastră, cariul, greierele, cerbul, izvorul, lacul, marea, oceanul, luna, soarele, Luceafărul, stelele, norii, comuniunea om-natură, buciumul, cornul, muzica stelelor, somnul, visul, doina, marmura, demonul, îngerul, *fortuna labilis* (deşertăciunea deşertăciunilor), dorul, viaţa ca vis etc.

Subiectul denumeşte succesiunea întâmplărilor, faptelor din care se constituie conţinutul unei opere literare epice sau dramatice. Au subiect numai operele literare epice şi dramatice, deoarece numai acestea cuprind întâmplări, fapte desfăşurate cu ajutorul personajelor.

Majoritatea operelor epice şi dramatice sunt organizate într-o gradaţie a tensiunii, conţinând următoarele momente:

a. ***expoziţiunea***, ca parte introductivă a operei literare, în care se prezintă cadrul acţiunii (locul, timpul) şi unele personaje;
b. ***intriga***, ce se prezintă ca o înlănţuire de fapte şi acţiuni, care presupun un conflict;
c. ***desfăşurarea acţiunii***, prezentarea pe larg a întâmplărilor şi a faptelor determinate de intrigă;
d. ***punctul culminant***, ce reprezintă maxima intensitate a conflictului;
e. ***deznodământul***, ce reprezintă rezolvarea conflictului.

Prin **ideea** operei literare înţelegem semnificaţia ei profundă, care include atitudinea scriitorului faţă de tema abordată.

Modurile de expunere constituie mijloacele prin care autorul transmite, comunică viziunea sa asupra lumii, sentimentele sale în concordanţă cu realităţile descrise sau cu situaţiile imaginate. În funcţie de scopul reprezentării artistice, se deosebesc următoarele moduri de expunere:

1. Naraţiunea, prezentarea faptelor într-o succesiune de momente specifice genului epic. După conţinutul operei, naraţiunea poate fi: ştiinţifică, istorică, umoristică, realistă, descriptivă. Naraţiunea poate exista ca o compunere de sine stătătoare sau ca parte integrantă într-o altă compoziţie (oratorică, dramatică, istorică). Cu ajutorul naraţiunii se realizează şi lucrări cu structuri şi preocupări ştiinţifice:

a. ***autobiografia*** – autorul trasează prin fapte şi întâmplări caracteristice istoria propriei sale vieţi;
b. ***biografia*** – autorul are în vedere persoana altcuiva;
c. ***amintirea*** – autorul are în centrul preocupărilor persoana şi experienţa sa de viaţă sau se referă şi la alte persoane apropiate (binecunoscute), povestind numai fapte şi întâmplări semnificative;
d. ***povestirea*** – o naraţiune alcătuită dintr-un întreg ciclu de povestiri.

Scanned with OKEN Scanner

2. Descrierea, prezentarea trăsăturilor definitorii ale unui aspect real sau imaginar. Descrierea poate fi: fantastică, umoristică, satirică, romantică, realistă, naturalistă, ştiinţifică, poetică, retorică. Descrierea cuprinde mai multe tipuri de structuri, precum şi caracteristici bine definite: tabloul, portretul, caracterizarea, paralela, antiteza compoziţională.

3. Dialogul, prezentarea directă a personajelor prin ceea ce spun, oferind informaţii.

4. Monologul, prezentarea zbuciumului interior al unui personaj, care vorbeşte cu sine însuşi, de unde rezultă o mai bună înţelegere a acţiunii.

Personajul literar desemnează persoana implicată în acţiunea unei opere literare. Personajul literar (eroul) poate fi: principal sau secundar, real (istoric) sau imaginar (fantastic, legendar, alegoric), individual sau colectiv, pozitiv sau negativ. El este plasat într-un anumit mediu de viaţă şi are trăsături fizice şi morale proprii, însuşirile lui se desprind din descriere, din participarea la acţiunea operei, din discuţiile cu alte personaje sau cu sine însuşi (monologul interior). Aceste însuşiri pot fi prezentate direct sau deduse (indirect).

Modalitatea artistică, folosită de scriitori în prezentarea personajelor, prin reliefarea trăsăturilor lor fizice şi morale, se numeşte caracterizare. Caracterizarea personajelor într-o operă literară, epică sau dramatică, poate fi:

a. ***directă***, realizată de autor sau de alte personaje;
b. ***indirectă***, rezultând din faptele personajelor, felul lor de a fi, moravurile acestora, limbajul şi numele lor, descrierea modului în care trăiesc, a îmbrăcăminţii, a înfăţişării;
c. ***autocaracterizarea***, realizată de personajul însuşi.

Figurile de stil sunt procedee prin care se modifică înţelesul propriu al unui cuvânt sau construcţia gramaticală uzuală pentru a da mai multă forţă unei imagini sau expuneri. Utilizarea lor în cadrul unei creaţii artistice oferă cititorului posibilitatea de a descifra alte sensuri profunde.

Prezentăm zece dintre cele mai cunoscute figuri artistice: epitetul, inversiunea, comparaţia, personificarea, metafora, enumeraţia, repetiţia, hiperbola, antiteza, alegoria.

Epitetul. Figura de stil prin care se scot în evidenţă însuşirile deosebite ale unor lucruri sau fiinţe şi care se folosesc într-o operă literară pentru a trezi în cititor anumite idei şi sentimente.

Inversiunea. Procedeul sintactic care constă în schimbarea ordinii obişnuite a anumitor cuvinte în propoziţie sau frază, pentru a sublinia o anumită idee, un anumit cuvânt.

Comparaţia. Figura de stil care se realizează prin alăturarea pe baza unor însuşiri comune a două fiinţe, lucruri, fapte, unul dintre termeni fiind de obicei mai puţin cunoscut.

Personificarea. Figură poetică prin care se atribuie obiectelor, animalelor sau elementelor naturii manifestări şi însuşiri omeneşti.

Metafora. Figură poetică prin care se denumeşte un obiect, o însuşire sau o acţiune cu ajutorul unei comparaţii din care lipseşte termenul comparat.

Scanned with OKEN Scanner

Enumerația. O însușire de mai mulți termeni de același fel folosită pentru a atrage atenția asupra aspectelor descrise sau asupra faptelor înfățișate.

Repetiția. Folosirea sugestivă a unui sunet, cuvânt sau a unui grup de cuvinte pentru a impune atenției o imagine semnificativă, o idee, un sentiment, o acțiune sau un obiect.

Hiperbola. Figură poetică prin care se exagerează proporțiile, numărul ori importanța unui obiect, fenomen, eveniment etc. pentru a mări expresivitatea.

Antiteza. Procedeul prin care scriitorul pune în contrast un obiect sau un fenomen cu un altul, pentru a mări impresia pe care o face unul în raport cu celălalt.

Alegoria. Figura de stil care constă în prezentarea unei idei abstracte prin mijloace concrete. Ca figură de stil, ea este o metaforă narativă sau un grup de metafore narative, tinzând spre personificare. Poate fi alcătuită dintr-un grup de cuvinte, o propoziție, una sau mai multe fraze. Alegoria poate deveni chiar elementul central al unei compoziții, realizată într-o întreagă poezie sau chiar roman.

Scanned with OKEN Scanner

CAPITOLUL VI

ELEMENTE DE PROZODIE

În poezie exprimarea se supune unor norme speciale impuse de tehnica versificației, reguli de care se ocupă **prozodia** (gr. pros. = către + ode = cântec). Orice poezie e alcătuită din versuri. Un rând dintr-o poezie se numeşte **vers**. O grupare de versuri unite prin ritm, rimă şi măsură se numeşte strofă. După criteriul numărului de versuri, strofele pot fi: 1. **monostih** (strofă alcătuită dintr-un vers); 2. **distih** (strofă alcătuită din două versuri); 3. **terţină** (strofă alcătuită din trei versuri); 4. **catren** (strofă alcătuită din patru versuri); 5. **cvintarie** (strofă alcătuită din cinci versuri); 6. **sextină** (strofă alcătuită din şase versuri): *Paşa Hassan* de G. Coşbuc; 7. **poliformă** (strofă alcătuită din şapte versuri); 8. **octet** (strofă alcătuită din opt versuri): *Plugarii* de Octavian Goga; 9. **duodecimă** (strofă alcătuită din 12 versuri): *Vara* de G. Coşbuc.

Rima. Potrivirea ultimelor sunete de la sfârşitul versurilor, începând cu vocala accentuată se numeşte rimă. Ea poate fi: 1. **împerecheată** (a. a. b. b.): *Scrisoarea III* şi *Călin (File din poveste)* de M. Eminescu, *Dan, căpitan de plai* de V. Alecsandri, *Miorița*, *Noi* de N. Stănescu; 2. **încrucişată** (a. b. a. b.): *Limba noastră* de Alexa Mateevici, *Vara* de G. Coşbuc, *Plugarii* de Octavian Goga; 3. **îmbrăţişată** (a. b. b. a.): *Paşa Hassan* de George Coşbuc; 4. **monorimă** (versurile au aceeaşi rimă: (a. a. a. a.) în poezia populară. Versurile fără rimă se numesc versuri albe.

Ritmul. Succesiunea regulată a silabelor accentuate şi neaccentuate dintr-un vers, grupate în picioare metrice, se numeşte ritm.

Grupul de două, sau mai multe silabe lungi sau scurte, accentuate şi neaccentuate, se numeşte **picior metric**.

Ritmul trohaic are piciorul metric format din prima silabă accentuată şi a doua neaccentuată.

Ritmul iambic are piciorul metric format din prima silabă neaccentuată şi a doua accentuată.

Ritmul amfibrahic are piciorul metric trisilabic, cu silaba din mijloc accentuată.

Măsura

Numărul silabelor dintr-un vers se numeşte măsură. Măsura versurilor este variabilă; combinată cu felul ritmului constituie caracteristica de bază a versificației.

Scanned with OKEN Scanner

Sugestii pentru examenul de capacitate, sesiunea 2001

Test 1

Se dă textul:

"... Printre favoriții lui (moş Timofte), era un prichindel **dintr-a cincea**, un şmecher fără seamăn în toată şcoala, poate chiar în istoria şcolii, dar căruia bătrânul nu-i arătase **niciodată** pe față dragostea. Mai degrabă îl muştruluia pentru năzbâtiile şi şotiile sale; niciodată **nu**-l **alintase**, nici măcar în glumă, cum făcea cu ceilalți elevi la care ținea. Dacă în cei 50 de ani de slujbă moş Timofte n-ar mai fi întâlnit un caz asemănător, dacă nu-i s-ar fi întâmplat, cu vreo 35 de ani în urmă, să-i ticăie inima pentru un puşti nebunatic, care la fiecare pas făcea o năzdrăvănie, care în fiecare frază rostită strecura un ghimpe, şi care acum era unul din oamenii de mare taină ai țării, e mai mult ca sigur că prichindelul cel şmecher, blond şi ciufulit, ar fi intrat în gloata nesuferiților. Dar cum **moşneagul** avea o memorie precisă a cazurilor şi un simț al comparației şi preciziunii care nu dădea greş, s-a lăsat cu bună ştiință subjugat de apariția veselă şi cuceritoare a lui Tric..."

(fragment din romanul **Cireşarii**, de Constantin Chiriță)

Cerințe:

1. Realizați caracterizarea personajului Tic, respectând structura unui astfel de tip de compoziție (introducere, trăsături fizice şi de caracter, părearea altor personaje despre Tic, întâmplări deosebite din viața personajului, figurile artistice şi semnificația acestora, tipul de portret, o scurtă încheiere). Impresii generale despre acest personaj, morala.

2.

a. Analizați morfologic şi sintactic "... Printre favoriții lui moş Timofte, era un prichindel dintr-a cincea, un şmecher fără seamăn în toată şcoala...";

b. Precizați formele de participiu, supin, indicativ imperfect, indicativ perfect compus ale verbului: **să ticăie;**

c. Alcătuiți propoziții cu substantivul **elevi** (nearticulat), îndeplinind funcțiile sintactice de nume predicativ în genitiv şi atribut substantival în acuzativ;

d. Numiți **trei** derivate substantivale ale cuvântului: **a alinta;**

e. Alcătuiți enunțuri cu sinonimele cuvintelor: **a alinta, năzbâtie, taină, puşti;**

f. Explicați geneza cuvintelor: **nebunatic, niciodată;**

g. Notați câte o locuțiune verbală care are în componența ei cuvântul: **slujbă** şi **inimă.**

h. Cuvântul **taină**, să intre în componența unei locuțiuni adjectivale şi apoi a unei locuțiuni adverbiale.

Scanned with OKEN Scanner

Test 2

Se dă textul:

"La 1852, în ziua când s-a sfinţit paraclisul spitalului din Târgu-Neamţului, şi s-a deschis şcoala domnească de acolo, eu, împreună cu alţi băieţi, isonari ai bisericei, stam aproape de Ghica vodă, care era faţă la acea serbare, încunjurat de o mulţime de lume şi nu ne mai săturam privindu-l. Şi el, frumos la chip şi blând cum era, văzându-ne pe mai toţi de-a rândul îmbrăcaţi cu cămeşuice cusute cu bibiluri şi albe cum e helgea, cu bondiţe mândre, cu iţari de ţigaie şi încălţaţi cu opincuţe, spălaţi curat şi pieptănaţi, cu ruşinea zugrăvită în faţă şi cu frica lui Dumnezeu în inimă, aruncă o privire părintească spre noi şi zise:

- Iată copii, şcoala şi sfânta biserică, izvoarele mângâierii şi ale fericirii sufleteşti; folosiţi-vă de ele şi vă luminaţi şi pre Domnul lăudaţi!

Aceste vorbe rostite de gura domnească au brăzdat adânc inima norodului adunat acolo, şi fără întârziere şcoala s-a umplut de băieţi doriţi de învăţătură, între care eram şi eu, cel mai bun de hârjoană şi slăvit de leneş; leneş fără pereche mă făcusem, căci mama, după câtă minte avea, nu se îndura să mă mai trimită acum nici la o cofă de apă, numai să învăţ carte şi să mă fac popă, ca părintele Isaia Duhu, profesorul nostru".

Cerinţe:

1. Lecturaţi cu atenţie textul dat; împărţiţi-l în unităţi logice şi notaţi ideile principale, în aşa fel încât să constituie rezumatul.
2.

a. Explicaţi sensul cuvintelor: **paraclis** (al spitalului), **spital, isonar, bibiluri, hârjoană**.

b. Notaţi un derivat substantival şi un derivat adjectival de la rădăcina: **spital**.

c. Alcătuiţi propoziţii cu formele de indicativ imperfect, indicativ m.m.c.p., indicativ viitor şi conjunctiv prezent , III sg. ale verbului: **a sfinţi**.

d. Extrageţi regionalismele din text.

e. Recunoaşteţi, argumentând, următoarele figuri artistice: **cu ruşinea zugrăvită în inimă, izvoarele mângâierii şi ale fericirii, cel mai bun de hârjoană şi slăvit de leneş**.

f. Analizaţi morfologic şi sintactic: **de acolo, ai bisericei, privindu-l, cu opincuţe, părintească, spre noi, iată, sfânta, adunat, fără întârziere, eram**.

Test 3

Alcătuiţi o compunere despre rolul muncii în viaţa noastră, având ca model poezia lui Alexandru Vlahuţă - **Sfânta muncă**:

"Sfântă muncă e aceea
Ce răsplata-n ea-şi găseşte.

Scanned with OKEN Scanner

De-nțelegi tu asta, cheia
Fericirii tale-o ții.
Urgisit de toți să fii,
Tu de-a pururea iubește,
Iar ca să trăiești în pace,
Nimic lumii să nu-i cei,
Binele te-nvăț-a-l face
Ca albina mierea ei" (1904)

iar ca motto, afirmația aceluiași poet: "Muncește și nu despera, muncește-n tăcere, cu răbdare, cu bunătate, și-ți vei găsi în munca ta răspuns la toate întrebările care te chinuiesc".

În alcătuirea acestui tip de compoziție, să se evidențieze puterea miraculoasă a muncii, privită ca un scop în sine, ca un izvor de mulțumire, de satisfacții, ca o cale sigură de împlinire intelectuală.

Test 4

Se dă textul:

"Balta se umpluse de lumină. Din când în când, prin fundul ghiolului, treceau lișițe și găinuși. Pe fire de papură se așezau cumpănindu-se niște păsărele mici, cenușii, cu ochișori de mărgele negre. Pe deasupra, prin soare, mai treceau pescăruși argintii, cu aripi ascuțite, bâtlani cu strigăte aspre și urâte; se roteau vulturi cu pene frumos încondeiate. Și-n apa iazului, la mal, gângănii felurite, unele negre, altele castanii cu tighel roș, altele în felurite și ciudate forme, se prigoneau într-o rază, într-un cerc de foc, și dispăreau. Cete de peștișori mărunți țâșneau ca o ploaie la fața apei și se risipeau, fugind de gura lacomă și enormă a știucii. La umbra malului, în adâncime, cu mișcări domoale, se arătă un timp un crap mare, ruginiu...

Toate acestea le urmărea cu ochi plini de uimire Nunuța. Cântau în sufletul ei, ca o poezie nouă, fără cuvinte. Pătrunsă de aceeași mișcare sufletească, surioara cea mezină se așezase lângă dânsa, sub o răchită pletoasă, privea și întreba din când în când câte ceva despre tainele și necunoscutele lucruri din lumea aceasta nouă..."

(Mihail Sadoveanu – **Dimineți de iulie**)

Cerințe:

1. Imaginați-vă o întâmplare care ar fi putut curma liniștea împărătească a naturii în **iazul de la Morișcă**, acolo unde se aflau **să prindă pește și raci cu undițele**, moș Costache vizitiul și copiii Nunuța, Ionaș și Viorica.

2.

a. Alcătuiți cinci enunțuri în care să recunoaștem și alte locuțiuni prepoziționale care cer cazul genitiv.

b. Precizați, în propoziții, o altă valoare morfologică pentru cuvintele: **niște,**

Scanned with OKEN Scanner

deasupra, mai, unele, şi.

c. Precizaţi modul, timpul, persoana, numărul, diateza şi conjugarea verbelor: **se umpluse, treceau, cumpănindu-se, încondeiate, fugind, se arătă.**
d. Notaţi două derivate substantivale de la cuvântul: **mărgea.**
e. Numiţi cel puţin trei figuri artistice din text.
f. Precizaţi care este diferenţa dintre: **ruginiu şi rubiniu.**
g. Alcătuiţi propoziţii cu sensul figurat al cuvintelor: **baltă, lumină.**
h. Argumentaţi valoarea omonimică sau polisemantică a cuvântului: **ochi.**

Test 5

Se dau textele:

a. "Bătrâne Olt! – cu buza arsă
Îţi *sărutăm* unda căruntă.

În cetăţuia ta de apă
Dorm cântecele noastre toate
Şi *fierbe* tăinuita jale
A visurilor sfărâmate.
Tu *împleteşti* în curcubeie
Comoara lacrimilor noastre,
Şi cel mai scump nisip tu-l *duci*
În valul Dunării albastre".

b. "Poezia Oltul s-a născut la Budapesta şi vă pot spune... că am scris-o înainte de a vedea Oltul. Am înghebat-o având în faţă Dunărea şi în spate mişcarea haotică a unei capitale, care voia să mă stranguleze. Mai târziu, ..., după ce am trecut în regat, am ajuns pe la Călimăneşti...; atunci am văzut Oltul de-aproape, pentru întâia oară... Era iarnă, Oltul îngheţat; trosnea gheaţa când se umflau apele, ca nişte încheieturi care nu s-au întins de mult; mă uitam spre drumul de la Cozia ... În iarna aceea am simţit că e un trecut românesc, care mai vorbeşte prin poveştile lui, şi că realmente în faţa tainei de familie, a misterului de leagăn al acestui popor. Atunci am verificat această poezie, silabă cu silabă, atunci vă pot spune că mi s-a părut că am înţeles-o mai bine şi că simţeam că vine de foarte departe".

Cerinţe:
1. Notaţi raportul dintre realitate şi ficţiune.
2. Comparaţi descrierea Oltului.
3. Osmoza om-natură ia proporţiile unei grandioase epopei în poezia lui Goga. Recunoaşteţi rolul figurilor artistice (**bătrâne Olt, cetăţuia de apă, tăinuita jale, comoara lacrimilor noastre**), precum şi al verbelor subliniate, raportându-le la soarta românilor ardeleni de la începutul secolului nostru.

Scanned with OKEN Scanner

4.

a. Alcătuiți o propoziție cu sensul figurat al verbului: **a fierbe**.
b. Precizați, într-un enunț, forma de locuțiune adverbială și apoi de locuțiune adjectivală a cuvântului: **vis**.
c. Argumentați dacă verbul: **a împleti** este cuvânt derivat sau cuvânt de bază.
d. Analizați pronumele și adjectivele pronominale din text.

Test 6

Se dă textul:

"A fost odată un țăran și-l chema Neagoe. Acest țăran era om voinic și harnic. Nu-i păsa de nu știu cine de ar fi fost. Vezi că-și căta de munculița lui, își plătea dajdia, se avea bine cu toți din sat, și cum făcea el, se chivernisea omul ca să-i ajungă agoniseala muncei sale pentru multă vreme. /1

Îi veni vremea de însurătoare și, ca tot creștinul, își făcu și el rândul. Ce să vezi d-ta? O dată cu nevasta se strecură în casa lui și sărăcia. Ea găsise un tron vechi, urgisit într-un colț din bordeiul Neagului, la care nimeni nu lua aminte, și acolo, pe dânsul, Sărăcia își făcu culcușul. Sta grecește pe tron cât e ziulica și nopticica de mare, și din loc să se miște, ba... /2

Bietul Neagoe văzu că începe a da îndărăt; lucrurile nu-i mai mergeau strună ca mai nainte; se luă de gânduri, fiindcă el se știa că muncește și mai și decât înainte, și de la o vreme încoa, două în trei nu putea lega... Se zbătea, bietul om, cu mintea și cu trupul, și parcă era un făcut, mergea din pagubă în pagubă, de ajunsese sapă de lemn.

Tot satul îl luase la ochi; îl vedea lucrând când la alde neica Burcilă, când la aleșii ori la fruntașii satului, când la taica popa. Totdeauna găsea el de lucru, la toți muncea și la toți sporea lucrul lui.

Când însă muncea și pentru dânsul, munca nu-i da spor. De venea apa mare, arăturile lui le îneca. Dacă vrun prăpăd... cădea peste semănăturile megieșilor, ale lui era stinse cu desăvârșire; de bătea piatra holdele, apoi ale lui le amesteca cu pământul, de nu se mai alegea nici praful de dânsele...

Sătenii, megieșii lui, puseră mâna cu toții de mai multe ori să-i dea câte vreun ajutor,... dar toate în deșert...; în cele din urmă și vecinii și tot satul îl părăsiră. Toți cu totul zicea că așa i-a fost osânda și credeau că trebuie să fi căzut asupra capului lui vrun blestem de la Dumnezeu.

Ajunsese omul să-și urască zilele. Și așa cu sufletul amărât, șezând într-o duminică cu luleaua în gură și gândindu-se cum să-și curme viața, ca unul ce i se urâse cu sărăcia, iată că vine soția lui și îi spuse că peste puțin are să fie tată.

El, ridicându-și ochii la soția lui, i se păru că vede o sluțenie de ființă stând grecește și ghemuită pe tronul cel vechi și neîntrebuințat. Se frecă la ochi... și ce să vază? O sfrijită de lighioaie, mai urâtă decât ciuma... Când văzu el o așa nemetenie spurcată stând ca o cobe rea în casa lui și pe tronul lui, un șarpe rece îi trecu prin sân. El însă își ținu firea, și merse drept la ea, întrebând-o:

Scanned with OKEN Scanner

- Cine eşti tu, şi ce cauţi aici?
- Eu sunt Sărăcia şi am venit nepoftită.
- Ieşi afară din casa mea!
- O! o! stăi că prea te pripeşti, voinicule. Ca să scoţi sărăcia din casă, trebuie să ai ce pune în locul ei.

Bietul om tăcu şi înghiţi găluşca. Cugetul că are să fie tată, vorba că trebuie să aibă ce pune în locul Sărăciei, îi mută gândul.

(*Soţia născu un dolofan de copil, sănătos şi voinic ca şi tată-său. Neagoe rugă pe un cioban chiabur să-i boteze fiul. La botez, ciobanul dărui finului său o oaie fătătoare, dar aceasta rămase tot în îngrijirea sa*).

Omul se puse iară pe muncă, dară munca lui d-abia aducea cu ce bruma să-şi ţie zilele. Cum am zice muncea în sec.

După câtăva vreme se pomeneşte cu un argat de la stâna mocanului.

- Neică, m-a trimes stăpânu-meu cu lâna asta la d-ta.
- E, şi ce să fac eu cu dânsa?

- Apoi, să vezi d-ta, stăpânu-meu a pus de şi-a tuns oiţele şi a tuns şi oaia finului său. Aceasta este lâna ei şi a trimis-o cui se cuvine.

- Foarte mulţumesc de bunătate. Să spui cumătrului multă sănătate şi să auzim de bine.

Şi, luând lâna din mâna argatului, intră în casă, merse drept spre Sărăcie şi, cu grai ţanţoş, îi zise:

- Dă-te Sărăcie, la o parte, că am să pui lâna asta acolo.

Sărăcia nu se îndura, neiculiţă, să iasă din culcuşul ce şi-l făcuse acolo. Rânji ea şi de astă dată, dară îi dete rânjetul prin piele, căci voinicul unde aduse odată lâna şi buf! o lovi după ceafă de era să-şi muşte limba şi o răsturnă jos de pe tron. Sărăcia rămase locului unde căzuse ca vai de ea.

Oaia finului fătase un miel; acesta, după ce se mai mări, îl mituí şi pe dânsul ca pe mieii ceilalţi şi îi trimise miţele acasă.

Ţăranul, şi mai curajos, intră în casă, şi merse iarăşi drept la Sărăcie:

- Dă-te, rânjito, mai la o parte, că am să pui miţele astea acolea.

Şi fiindcă Sărăcia tot cam întârzia, o lovi o dată cu miţele de-i merse fulgii, şi o dete peste cap, mai către uşă.

Pe toamnă se pomeneşte cu un alt argat că-i aduce un burduşel de brânză.

- Baciul de la stână... a adunat laptele de la oaia finului, l-a făcut brânză şi l-am adus acasă.

- Spune cumătrului că finul d-sale îi sărută mâinile şi să ne vedem sănătoşi.

Apoi se întoarse repede în casă şi îndreptându-se către Sărăcie, îi zise:

- Dă-te, Sărăcie, la o parte, că am să pui burduful ăsta în locul tău.
- Da unde să mai mă dau?
- Ieşi afară, dacă n-ai loc, şi te du în oţelele puştei vrunui vânător că acolo ţi-e locul.
- Ba aia-i vorbă! mai pune-ţi pofta în cui.

Şi lovind-o cu burduful în cap, o făcu mototol după uşă.

Scanned with OKEN Scanner

Bietul Neagoe fu nevoit să petreacă încă o iarnă întreagă cu Sărăcia pe vatră. /3

În vara viitoare, mielul de la oaia finului se făcuse mare. Acum îi aduse două lâne. Țăranul intră cu amândouă în mână și bufnind și răzbufnind pe Sărăcie, o pofti să iasă afară cu nepusă în masă. Sărăcia dacă văzu zorul, dete dosul pe ușă afară, și să te ții pârleo, îi sfârâia călcâiele fugind, până ce să-și clocească ouăle în oțelele vânătorilor. /4

Și d-atunci a rămas de vânătorii sunt săraci, fiindcă-și pierd vremea prin colții de piatră, prin mărăcini, umblând toată ziua până să împuște și ei vro babușcă de nu știu care păsărică.

Neagoe începu a bate în pinteni de bucurie, că se cotorosise de sărăcie. Acum pe ce punea mâna, punea și Dumnezeu mila... Vezi că numai cu vitele se scoate sărăcia din casă afară". /5

(Petre Ispirescu - **Legende sau basmele românilor**, Ed. Facla, Timișoara, 1984, pp.156-160)

Cerințe:

1. Citiți cu atenție textul, împărțiți-l în unități logice, precizând:
   a. situația inițială
   b. cauza care determină acțiunea
   c. desfășurarea acțiunii
   d. depășirea situației dificile
   e. situația finală.
2. Alcătuiți planul simplu de idei.
3. Alcătuiți planul dezvoltat de idei.
4. Rezumați sau povestiți numai unul dintre episoade.
5. Precizați modurile de expunere.
6. Formulați tema operei literare.
7. Precizați:
   a. timpul și spațiul întâmplărilor
   b. ritmul și durata întâmplărilor
   c. tipurile de personaje
   d. figurile artistice
   e. formulele specifice
   f. treptele de descătușare de sub robia Sărăciei
   g. specia literară
   h. morala.
8. Notați elemente de oralitate prezente în textul literar **Numai cu vitele se scoate sărăcia din casă**:
   a. adresarea directă
   b. fonetisme
   c. cuvinte și expresii populare
   d. locuțiuni verbale și adverbiale
   e. interjecții

Scanned with OKEN Scanner

f. epitete, metafore, hiperbole
g. împletirea dialogului cu narațiunea
h. caracterul moralizator.

9. Argumentați caracterul oral, anonim și colectiv al textului dat.
10. Explicați prezența motivelor narative specifice:
- motivul tronului (casei)
- motivul oii (mielului) – simbol creștin
- motivul lânii (rodului)
- motivul femeii-diavol (**Sărăcia, cobe rea, nemetenie spurcată, nepoftita**)
- motivul omului bun, al păstorului (ciobanul chiabur)
- motivul vânătorului.

Test 7

Se dă textul:

"Atât de fragedă, te-asameni
Cu floarea albă de cireș,
Și ca un înger dintre oameni
În calea vieții mele ieși.

Abia atingi covorul moale,
Mătasa sună sub picior,
Și de la creștet pân-în poale
Plutești ca visul de ușor.

Din încreștirea lungii rochii
Răsai ca marmura în loc –
S-atârnă sufletu-mi de ochii
Cei plini de lacrimi și noroc.

O, vis ferice de iubire,
Mireasă blândă din povești,
Nu mai zâmbi! A ta zâmbire
Mi-arată cât de dulce ești..."

(Mihai Eminescu – **Atât de fragedă**..., fragment)

Cerințe:
1. Formulați tema poeziei (erotică).
2. Extrageți versurile care evocă chipul femeii-înger sau cultul madonic al iubitei.

(«O treaptă superioară de transfigurare și adâncire poetică a simbolurilor se întâlnește în **Atât de fragedă**..., unde arhetipurile fuzionează într-o imagine unică ce-și apropiază deopotrivă sculpturalitatea marmoreană a Venerei și curăția sufletească a Madonei: "Din încreștirea lungii rochii", iubita răsare "ca marmura în loc", cu atât de des pomenitele "brațe reci", dar glacialitatea e îndulcită de conotațiile madonice. Astfel, ea e "ca un înger printre oameni", "mireasă blândă din povești", se aseamănă "cu floarea albă de cireș"și, oximoronic, răceala brațelor e atenuată de "a gurii (...) calde șoapte". Proiectată într-un cer inaccesibil, "ca o icoană/ A pururi verginei Marii", femeia rămâne pentru totdeauna visul de lumină către care îndrăgostitul eminescian își va întinde "dreapta în deșert"» (I. Cheie-Pantea – **Ipostaze ale spiritualizării erosului, Centenar Eminescu**, volum omagial, București, 1989, p. 78).

3. Insistați asupra cromaticei eminesciene, pentru a explica emoția poetului îndrăgostit.

Scanned with OKEN Scanner

4. Demonstrați că și natura este îndrăgostită de iubita poetului.
5. Sentimentul iubirii grave este vizibilă și în formula prozodică:

"Mi – rea – să blân – dă din po – veşti"

- *- / - *- / - *- / - *- /

Test 8

Se dă textul:

"Nu făgăduiți niciodată ceva, decât după matură chibzuință. Cine făgăduiește cu ușurință, adesea fără voia lui săvârșește un păcat... (Prologul)

I. Să vedeți.

Împreună cu doi prieteni, nedespărțiți tovarăși de pescuit, am fost spre sfâșitul lui iunie la lacul Ucigașului de la Cheile Bicazului... E unul din cele mai încântătoare din multele colțuri de rai ale țării noastre...

La un ceas de la sosire,... am plecat la pescuit... Cum mergeam așa, purtând geanta, undița și minciocul, la o cotitură, mă întâlnesc cu un cioban, însoțit de un băiat cam de 12 ani.

- Sunt păstrăvi p-aici, mă vere?

- Sunt, dar nu p-aici, mai încolo, spre coada rece... (Copilandrul se atașează de străin, îl însoțește la pescuit, slujindu-l ca pe un stăpân în acea zi, precum și-n ziua următoare).

II.... Și cum sta alături de mine, îl aud oftând:

- De ce oftezi, mă Gheorghiță?

El se trezește rușinat:

- Ce, oftai?

Râcâie cu bățul minciocului pământul dinaintea lui și fără să ridice ochii:

- Îmi pare rău că automobilul nu e al matale...

- De ce?

- Să fi fost al matale, poate mă luai ajutor...

- Dar, ce, tu ai vrea să te faci șofer?

- Tii! tare mi-ar fi drag... Matale n-ai automobil?

- N-am.

- Păcat!

- Zi, d-aia oftași?

- Păi...

III. Mă uit la el. Acum bag de seamă ce copil frumos e, cu ochii lui inteligenți, negri ca două picături de păcură. Sărăcuțul, cum aș vrea să-l ajut...

- Matale, eu zic, că trebuie să ai mulți prieteni care au automobil... Poate cunoști vreunul care să aibă nevoie de șofer...

- Știu eu? să vede,... poate...

La acest răspuns, care totuși nu cuprinde nici o făgăduială, copilul ridică ochii, înfloriți de bucurie și de fericire...

- Mie nu mi-ar trebui leafă... Aș munci numai pe mâncare și pe

Scanned with OKEN Scanner

îmbrăcăminte.

- Dar bine, tu eşti prea mic, prea crud.

El răspunde ofensat:

- Sunt de 12 ani, merg pe 13.

- Dar maică-ta ce zice? Te-ar lăsa?

- Maica?... Ei! de câte ori zice ea: "Cum n-ai şi tu noroc, măi Gheorghiţă, ca Vasilică al lui Boian?"... E un băiat de la noi... n-a făcut decât trei clase... Şi l-a luat un boier de la Braşov...

E în vorba lui, în privirea lui, în toată înfăţişarea lui, un fermecător amestec de gravitate şi de drăgălăşenie...

(*Fără să realizeze cât de riscant este un angajament faţă de acest copil, boierul - turist promite copilului că-l va lua la Bucureşti şi-l va ajuta să devină ajutor de şofer. Fericit, Gheorghiţă se duse acasă să se pregătească de drum*).

Nu se împliniseră două ceasuri, când s-a întors, gătit frumos, curat, cu pălărie nouă, cu cămăşuţă ca fuiorul, cu cojocel înflorat şi cu ghete noi, însoţit de mamă-sa, o femeie pe a cărei faţă ofilită se vedeau rămăşiţele unei frumuseţi prăpădite... (*Femeia se învoieşte să-şi lase feciorul pe mâini străine, rostuindu-i viitorul. O asigură pe femeie că se va purta părinteşte cu Gheorghiţă. După ce discută cu prietenii săi, boierul îşi dădu seama că proiectul său nu poate fi realizat, dar nu ştia cum să-i spună copilului).*

Abia târziu, spre ziuă, după lungi frământări şi zvârcoliri, mi s-a arătat chipul în care să-l vestesc că nu mai pleacă cu noi.

IV. Când m-am trezit, era pe prispă, - ajuta soferului la adunatul lucrurilor. Geamul era deschis – mă putea auzi. Prefăcându-mă că nu-l văd, am zis direct:

- Doctore, ce vis ciudat am visat azi-noapte. Se făcea că mă întorceam de la pescuit, şi ici, lângă capul podiştei, îmi iese înainte Maica Domnului... cu un cerc de lumină împrejurul capului... Numaidecât am cunoscut-o... Nu vedeam pe Gheorghiţă, dar îl simţeam cum asculta. Maica Domnului a făcut un pas spre mine şi m-a întrebat: "Vrei să iei pe Gheorghiţă cu d-ta?" Zic: "Da". Ea mi-a răspuns, clătinând din cap: "Să nu-l iei, că moare pe drum". Am rămas încremenit. Zic: "Va să zică să nu-l iau niciodată!" "Ba da, mi-a răspuns Maica Domnului. Altă dată poţi să-l iei, dar acuma nu, că moare pe drum..." Şi a pierit, iar eu m-am deşteptat...

V. Băiatul a ciocănit în uşă.

- Intră! am strigat, şi dând cu ochii de el zic: Mă Gheorghiţă, ştii ce vis ciudat am visat azi-noapte?

El răspunse cu glas obosit:

- Am auzit...

Pe urmă, după ce îşi muşcă degetul arătător de la mâna stângă:

- Şi zici matale c-avea cerc de lumină împrejurul capului?

- Da, întocmai cum e zugrăvită în biserică.

- Dar nu e aşa? a spus că altă dată poţi să mă iei.

- Da, i-am răspuns, altă dată te iau neapărat. Am scos câteva parale, i le-am pus în mână şi l-am sărutat pe frunte. Băiatul s-a uitat la bani, s-a uitat de jur

Scanned with OKEN Scanner

împrejur, şi-a muşcat buza de sus, şi-a muşcat buza de jos şi pesemne făcându-şi socoteală că n-ar fi putut asista cu destulă liniște la plecarea automobilului:

- Eu mă duc, că plânge maica degeaba după mine...

... Şi m-oi fi aşteptând şi acuma, Gheorghiță al Anghelinei..." (Epilogul)

(Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti – **Gheorghiță al Anghelinei fragment**, "Viața Românească", XX, 1928, nr.4 (aprilie), pp. 5-12)

Cerințe:

1. Dezvoltați planul simplu de idei:

Prologul (avertisment): Făgăduința impune chibzuință.

Expoziţiunea: În ținutul Cheilor Bicazului, la pescuit de păstrăvi, îndrumați de Gheorghiță al Anghelinei.

Intriga: Dorința copilului de numai 12-13 ani de a deveni ajutor de şofer.

Desfăşurarea acțiunii:

a. impresionează frumusețea fizică şi istețimea munteanului;
b. promisiunea maturului de a-l lua pe Gheorghiță la Bucureşti;
c. bucuria copilului;
d. acceptul şi binecuvântarea mamei;
e. regretul omului matur, pentru că promisiunea nu poate fi îndeplinită din cauze obiective;
f. frământarea din noaptea dinaintea plecării spre Bucureşti.

Punctul culminant: Relatarea unui presupus vis premonitoriu.

Deznodământul: Demnitatea copilului în fața realității.

Epilogul: Conştiința maturului e marcată de o faptă necugetată.

2. Caracterizați pe Gheorghiță al Anghelinei.
3. Analizați gestul naratorului-personaj.

Test 9

Se dă textul:

"Pe câmpul Tinechiei
Pe razele câmpiei
Răsărit-au florile
Odată cu zorile?
N-au răsărit florile,
Ş-au dus Costea oile
De-au aşezat stânele
Pe toate movilele. //
Azi e luni şi mâni e marți,
Pleacă Costea la Galați.
Să ia sare
La mioare
Şi bolovani
La cârlani,
Dolca-ncet schelălăia,
La pământ se-ntindea.
"Dolcă, fă, tu eşti bătrână,
Tu ştii rândul de la stână.
Eu pe tine te-am grijit
Tot cu lapte te-am hrănit.
Dolcă, fă, cum de-ai lăsat,
Furii stâna de-ai prădat?"
Gemea Dolca, se culca,
Laba ruptă-şi arăta:
"Dolca mea, Dolcuță fa!
Furii laba ți-au rănit
Când la dânşii ai sărit?
Dacă-mi eşti tu pricepută

Scanned with OKEN Scanner

Şi tărâţe,
La oiţe
Şi glugi mari
La cei zărari
Şi opinci
La cei voinici. //
Iată Costea um mergea
Pe Fulga îl întâlnea.
Fulga cel cu barba neagră
Şi cu mintea neîntreagă,
Necăjit şi obosit,
De trei zile flămânzit.
"Alei! Fulgo, dragul meu,
Să faci cum ţi-oi zice eu:
Mergi la stâna mea cu bine
Să-ţi iei un dar de la mine,
Trei mioare de frigare
Ş-ncă una de căldare
Ca să-ţi fie de prânzare". //
Fulga cel cu barba neagră
Dar cu mintea neîntreagă
Sus la stână se ducea
Ş-oile cât le vedea,
Cârduri, cârduri le rupea,
Cu botiul le mâna
La codru la Padina. //
Iar Costea când se-ntorcea
Mare pagubă-şi vedea
Că lui, mări, nu-i venea
Nici laptele la mulsoare,
Nici caşul la-ncingătoare,
Nici urda la-nvelitoare.
Costea mult se-ngăima
Şi dulăii toţi chema,
Un caş dulce dezvălea,
Optzeci de fălii tăia,
Patruzeci la pui de câni,
Patruzeci la câni bătrâni.
Toţi în grabă le mânca
Dar samă că şi-o da.
Când la urma tuturor
Ian că venea-ncetişor,
Şchiopătând, schelălăind,
Lăturile cam ţiind,
Şi nu te-arăţi prefăcută,
Înainte să apuci
Şi la furi drept să mă duci
Pe urmele oilor
Pe pajiştea florilor.
Dolca vesel se scula,
Câmpul de-a lung apuca,
Botul prin iarbă vârând,
Urmele tot mirosind,
Urma-i ici, urma-i colea,
Dolca nici c-o prăpădea.
Ziua-ntreagă ea mergea
Şi deseară agiungea
În codru la Padina
Ce de foc se lumina.
Când în codru se-ndesea,
Bietul Costea ce zărea?
Fulga masă că-şi gătea,
Miei de piele că-i jupea.
Care prin frigări frigea,
Care prin căldări fierbea.
"Masă bună, veselie".
Striga Costea cu mânie.
Şi Dolca se răpezea
La Fulga mereu bătea,
Iar Fulga cum o zărea
Crunt de spaimă tresărea.
"Alei, Fulgo, barbă neagră,
Dar cu mintea neîntreagă,
Când la drum te-am întâlnit
Eu, mări, ţi-am dăruit
Trei mioare de frigare
Şi-ncă una de căldare,
Ca să-ţi fie de prânzare
Şi tu-n loc de mulţămire
Ca o fiară flămânzită,
Toată stâna mi-ai răpit
Şi pe Dolca mi-ai rănit.
Stăi, măi Fulgo, barbă neagră
Să te fac eu mintea-ntreagă".
Şi cum sta şi-l giudeca,
Inima i-o despica
Şi Dolcăi o arunca,
Însă Dolca n-o mânca.

Scanned with OKEN Scanner

Dolca, haita cea bătrână
Ce ştia rândul la stână.
Ea venea, nu prea venea,
"Dolcă, fă, Costea-i zicea,
Unde mi-e averea mea ?"

Inima de vânzător
E venin otrăvitor".

Geneza:

Vasile Alecsandri notează că această baladă a fost culeasă din gura unui cioban, Udrea, de la stâna de pe muntele Ceahlău. Acel cioban suna din bucium cu o putere extraordinară, încât munţii răsunau în mare depărtare.

Subiectul:

1. Pe câmpul Tinechiei, în zorii unei primăveri de luni, Costea organizează munca la stână, pentru că a doua zi urma să plece la Galaţi, după cumpărături.
2. Pe drum, se întâlneşte cu Fulga haiducul şi îi dă învoire să meargă în lipsa lui, la stână şi să se ospăteze, luând în dar, din parte-i, "trei mioare de frigare/ Şi-ncă una de căldare".
3. Dar Fulga nesocoteşte voinţa lui Costea şi îi distruge stâna, ducând oi, în codru, la Padina.
4. La întoarcere, Costea constată paguba şi crede că "furii" au prădat stâna, rănind-o şi pe Dolca, "haita cea bătrână/ Ce ştia rândul la stână".
5. Mirosind urma duşmanului, Dolca îl conduce pe stăpânul ei în codru la Padina, acolo unde petrecea Fulga.
6. Costea îi reproşează gestul de "fiară flămânzită", ucigându-l pe răufăcător, răzbunându-se şi restabilind dreptatea.

Morala: Adevărul şi dreptatea învinge întotdeauna.

Cerinţe:

1. Stabiliţi momentele subiectului operei literare.
2. Precizaţi modurile de expunere.
3. Recunoaşteţi figurile artistice şi rolul acestora în contextul dat.
4. Notaţi arhaismele din text, precizând în acelaşi timp şi valoarea lor estetică.
5. Argumentaţi că această operă literară este o baladă populară.

Test 10

Se dă textul:

"**Opincile** **Ion Modoran din Presaca** se afla dus şi el de stăpânire la Bălgrad în ziua aceea crâncenă a zdrobirii pe roată. Omul trebui să vadă toată grozăvia şi să-şi înghită lacrimile dinaintea pandurilor.	Primul tablou liric nume simbolic Alba-Iulia 28 februarie 1784

Scanned with OKEN Scanner

"Atoateştiutor o fi Dumnezeu, dar surd trebuie să mai fie la durerea omului sărac..."	refren justiţiar
Roata cădea nemiloasă şi trosneau sub ea oasele celor doi osândiţi. După ce ultima lovitură le curmă chinul, bucăţi din trupurile lor hăcuite se atârnară în pari şi fură trimise în sate, să le vadă ţăranii.	monolog supliciul
"Atoatevăzător o fi Dumnezeu, dar orb trebuie să fie dinaintea cruzimii celor mari..."	monolog
Aşa gândea Modoran – şi când gloatele se împrăştiară, numai el nu se putu clinti. Sta ţintă cu ochii pe locul acela în care se mistuiseră nădejdile lor.	
"Bun o fi Dumnezeu, numai nu cu iobagii..."	monolog
Bătea un viscol umed, grămădind nămeţii peste scândura ghioalcă de sânge. Omătul se răvinea şi sângele nu se putea nicicum acoperi.	
"Atotputernic o fi Dumnezeu, numai dinaintea domnilor n-are nici o putere..."	monolog
Ningea peste Bălgrad şi Modoran semăna cu un om de zăpadă. Deodată tresări: pe scândură, azvârlite de lături, se iţeau din troian, cu gurguiul în sus, două opinci... Moţul căscă ochii şi se scutură de omăt. Erau **opincile lui Ursu Nicola**.	opincile lui Horia
"Iacă, atât o mai rămas din el şi din răzmeriţa noastră... Dacă le iau, nu m-o vedea careva?... Şi dacă le iau, ce-oi face cu ele?... Să le încalţ, nu-s vrednic... Să le ţin?..."	monolog
Fără să simtă, Ion Modoran se apropiase de ele. Îi bătea inima. În borta opincilor şuiera vântul. Mai făcu un pas; încă unul. Apoi căută pe furiş cu privirea în dreapta, în stânga, şi smulse din omăt cele două opinci.	
Atât a mai rămas din Ursu... din răsmeriţă...	vocea autorului
Le ascunse sub zeghe şi porni degrabă la Presaca".	

"Până dădu colţul ierbii, Ion Modoran nu se mai atinse de opinci. Le ţinea **sub icoană** şi se uita la ele ca la moaştele sfinte.	Al doilea tablou liric respect, venerație
"Opincile aiestea or bătut drumul până la capătul lumii!... Opincile aiestea or călcat pe lespezile împărăteşti!... Sărac ai fost, Modorane, cândva, dar astăzi nici grofii toţi laolaltă n-au bogăţie ca tine!..."	monolog Viena
Dădu primăvara. Se foiau norii pe cer. Norii şi sufletul moţilor n-au niciodată astâmpăr. Norii pribegesc ca turmele însetate după apă - şi moţii pribegesc înfometaţi	

Scanned with OKEN Scanner

după mălai. Trebuie să plece şi el cu nişte mături la câmpie. opincile îi erau rupte şi scorojite. Îi căşună atunci o poftă smintită să încalţe opincile lui Ursu Nicola. Ce bine i-ar sta!.....	prima încălţare

"Veni zi-ntâi de Paşti. Întâiul Paşte după **hora cea mare**. Hristos a murit pe cruce, Horia pe roată... Dumnezeu nu s-a milostivit nici de fiul său. D-apoi de-un iobag!... Modoran se ridică din aşternut. Soarele bătea în ferestre cu sulițe de aur... Hei, aurul! Aurul l-a îngropat satana în pântecul munţilor, ca să-l caute moţii pentru domni... Două sulițe ţâşniră de-a dreptu-n opinci. Dacă le-ar încălța?..."	Al treilea tablou liric a doua încălţare

"Norii trecură iarăşi peste cumpăna munţilor, depănându-se ca un caier. De Rusalii, popa lor vesti parastas pentru Horia. "***Oamenii nu-l uită pe Horia...***" Bătea un vânt searbăd în ziua aceea, cu prundiş mărunţit. Se auzea tocălia de pe casa birăului. Modoran zăbovea pe marginea laviţei, cu ochii în podea. Pe uliţă lărmuiau oamenii şi muierile duceau prescuri de sufletul răposatului... Ţăcăni toaca de la biserică şi mai apoi Ion Modoran auzi clopotul: ding-dang... ***...Acum s-ar cădea să le încalţe... Numai să nu-l bată Dumnezeu... Dar oare Dumnezeu, care nu l-a miluit pe Horia, o să ţină seama de opincile lui? Scrie undeva în cartea lui Dumnezeu că Horia a umblat cu opinci? Că opincile le-a furat Modoran din Presaca?... Nu-i scrisă în cartea lui Dumnezeu dreptatea iobagilor, nu-i scrisă roata din Bălgrad, nu-i scrisă nici o jalbă ţărănească - şi-or sta scrise nişte biete opinci? Hai, Modorane, să te văd cu ele***! Sări de pe laviţă de-a dreptul la icoană şi cu mare grăbire încălţă opincile. "***Opincile aiestea or călcat pe lespezile împăratului!... Poate că şi astăzi urmele lor stau scrise acolo...*** " Ding-dang! suna clopotul. Pentru Modoran era sărbătoare mare. Se foi prin casă fără astâmpăr; apoi ieşi în ocol; se uita la opinci. Nevastă-sa, văzându-l, se cruci: -Apără-ne, Doamne! Ce-ai făcut, Ioane? Modoran lipi un deget de buze: -Taci, nevastă, că nu-i nici un păcat.	Al patrulea tablou liric monolog arhaisme monolog + vocea autorului a treia încălţare monolog dialog

Scanned with OKEN Scanner

Dădu să treacă de poartă, dar se opri în prag: oamenii nu trebuie să ştie, l-ar ocărî... Se învâti prin ocol. - Nu te duci? îl întrebă nevasta. - Mai stau... zise el... Toată ziua zăbovi aşa – nimeni n-ar fi ştiut pentru ce. Îşi răchira degetele în opinci, să le încapă mai bine. Ar fi vrut să le descalţe, dar nu mai putea; erau prinse în cuie...	
Veghiă toată noaptea, tăcut ca un urs. Se gândea cu amar că i-a mințit împăratul... ***Că dacă Horia ar trăi, s-ar mai duce o dată la Viana şi i-ar spune înălțimii-sale, verde, româneşte, toate buchile... Că pe Horia nu degeaba l-a măcinat roata, ca moții să plătească bir mai departe şi să n-aibă nici măcar după ce bea apă... Nu, de bună seamă că nu.***	monolog + vocea autorului
Aşteptă cu nerăbdare zorile. Când crăpă de ziuă, cotrobăi în culină, îşi puse merindea în desagă şi ieşi în uliță. - Încotro, Ioane? îl agrăi nevasta. - Mă duc la Viana! strigă Modoran. Şi fără să mai zăbovească, se pierdu în praful de pe drum".	simbol 22 august 1784 – patenta imperială a lui Iosif al II-lea

(Dominic Stanca – **Opincile**, vol. **Pentr-un hoț de împărat**, ciclul **Roata cu şapte** spițe, povestire istorică, proiecție mitic - legendară, instantanee anecdotice)

I. **Itemi obiectivi**

1. **Itemi cu alegere dualã** (să fie aleasă o variantă de răspuns din două)

Exemplu: Precizați sensul actual al cuvântului ***Bălgrad***:

a. Alba-Iulia; b. Belgrad.

2. **Itemi pereche** (să se stabilească o corespondență între cuvinte, propoziții sau fraze care se află distribuite pe două coloane)

Exemplu: În coloana din stânga sunt notate trei enunțuri. Înscrieți în dreptul fiecăruia numărul corespunzător persoanei care rosteşte replica şi care se află în coloana din dreapta.

"- Apără-ne, Doamne! Ce-ai făcut, Ioane?" // (1) - vocea autorului

"Atât a mai rămas din Ursu... din răsmeriță..." // (2) – nevasta

"- Taci, nevastă, că nu-i nici un păcat". // (3) – Ion Modoran.

3. **Itemi cu alegere multiplă** (alegerea unui răspuns dintr-o listă de 3-4 alternative)

II. **Itemi semiobiectivi**

1. **Itemi cu răspuns scurt**

Exemplu: Precizați modul de expunere din exemplul dat: "Atotştiutor o fi

Scanned with OKEN Scanner

Dumnezeu, dar surd trebuie să fie la durerea omului sărac..."(Dominic Stanca).....

2. **Întrebări structurate**

Exemple: a. Transformare în vorbirea indirectă. b. Explicați semnificația formulelor "prima încălțare", "a doua încălțare', "a treia încălțare".

III. **Itemi cu răspuns deschis** (dau elevului posibilitatea de a-şi pune în evidență originalitatea şi capacitățile creatoare)

1. **Itemi de tip rezolvare de probleme**

Exemplu: Continuați povestea vieții lui Ion Modoran.

2. **Itemi de tip eseu**

a. **Eseu nestructurat (elevul nu primeşte nici un fel de indicații)**

Exemplu: Explicați semnificația numelui Ion Modoran.

b. **Eseu structurat (elevul primeşte un set de cerințe pe care trebuie să le respecte).**

Exemplu: Evidențiați drama poporului român, având ca model textul literar **Opincile**, de Dominic Stanca. Sau: Destinul opincilor lui Necula Ursu şi istoria zbuciumată a poporului român.

Notă: Se pot formula şi alte cerințe, în funcție de notațiile din coloana din dreapta (structură şi semnificații, moduri de expunere, procedee stilistice, specia literară, considerații critice).

Test 11

Se dă textul:

"- Ne-a acoperit pământul lui Dumnezeu...

Nicolae Zamfir îşi ia cu mâinile mâlul cleios de pe obraji. Îl întreb cu un zâmbet de recent operat:

- Ai scăpat, Zamfire ?

- Mare blestem pe capul nostru... Dar noi ne ținem de dvs., domnule sublocotenent... Ce-o fi cu dvs. o fi şi cu noi...

Obuzele care lovesc în mlaştină ne acoperă din nou obrajii de noroi, iar cele care caută muchia malului se apropie şi se depărtează. Fiecare explozie ne năuceşte bătându-ne mereu țepi de fier, cu ciocanul, în urechi, şi viueşte groaznic de metalic, ca şi cum vagoane de tablă ar cădea de la etaj pe bazalt.

O explozie de obuz e ca o ciocnire de trenuri. Cine ar putea suporta şase-şapte sute de ciocniri de tren într-o singură zi?

Un obuz a lovit în muchie... Mi se pare că, apropiați, doi dintre oameni sunt loviți de rupturi, dar n-am timp să văd, căci ochii mi se închid scurt, corpul mi se încleştează în convulsie epileptică.

- Ascultă, Dumitre, azvârle mantaua aia, "ca să poți fugi mai uşor"! şi mă arunc înainte, căci simt că stăm într-un mormânt. E o fugă deznădăjduită, prin albia pârâului, ca a aghiotantului călare, mai ales că apa e mai puțin mocirloasă aci. La vreo două sute de metri e o nouă cotitură râpoasă. Ajungem acolo trei inşi, după ce

Scanned with OKEN Scanner

am fost despărțiți unii de alții prin fântâni țâșnitoare, cât un turn, de pământ și de fum.

Dăm aci peste un grup de opt-nouă oameni din plutonul meu care așteaptă un moment prielnic să fugă.

Din urmă mai vin încă doi, dintre cei care fuseseră cu mine. Când ajung, mai mult se prăbușesc decât se culcă, pe urmă caută cu privirea iscoditor.

- Petru Gărlici?

Iar celălalt cercetează.

- Nu cred, mi se pare că a rămas acolo... A Mariei...

Și pe urmă ne lămuresc: ei au prins de veste că fugim abia o clipă în urmă, așa că veneau cam după noi; atunci au văzut un obuz care i-a retezat capul lui A Mariei...

-... și fugea, așa fără cap, după dvs., domnule sublocotenent.

- A mers ca la vreo patru-cinci pași și pe urmă a îngenuncheat și a căzut.

Oamenii se închină: "... mamă... ma..." Dacă nu cumva a fost vreo halucinație a lor, sabia vâjâitoare a nimerit totuși. Și cel care povestea, reia, ca să-și întărească pentru el.

- A Mariei a fost.

Acum suntem toți vreo doisprezece.

- Haideți, că aci e capcana morții.

- Ne omoară fără luptă".

(Camil Petrescu – **Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război**, capitolul **Ne-a acoperit pământul lui Dumnezeu**..., E. P. L., 1965, pp. 136-138)

Cerințe:

1. Numiți personajele din acest fragment literar.
2. Acțiunea are loc în timp de pace sau în timp de război?
3. Cine atacă? Cine se retrage?
4. Notați cuvintele care aparțin câmpului semantic specific **războiului**.
5. Extrageți din text figurile artistice care fac trimitere la drama soldaților români și numiți-le.
6. Alcătuiți propoziții cu cel de – al doilea sens al omonimului **tir**.
7. Explicați în cel puțin zece rânduri drama soldaților români în primul război mondial, având ca punct de plecare propoziția: **Tirul se reia brusc, exasperat de furios**.
8. Prezentați o secvență de luptă imaginată de voi, având ca model fragmentul dat.
9. Explicați sensul afirmației: **avem otravă în sânge**.
10. Care este cea mai halucinantă imagine descrisă de autor? Reproduceți-o!
11. Cum este definit războiul?
12. Dați un titlu fragmentului dat.
13. Definiți tema acestui fragment.
14. Numiți, prin exemplificare, modurile de expunere recunoscute în text.

Scanned with OKEN Scanner

Test 12

Se dă textul:

"Dumnică. Satul e la horă. Şi hora e pe Ulița din dos, la Todosia, văduva lui Maxim Oprea...

De tropotele jucătorilor se hurducă pământul. Zecile de perechi bat Someşana cu atâta pasiune, că potcoavele flăcăilor scapără scântei, poalele fetelor se bolbocesc, iar colbul de pe jos se învâltoreşte, se aşază în straturi groase pe feţele brăzduite de sudoare, luminate de oboseală şi de mulţumire. Cu cât Briceag (ţiganul) întețește cântecul, cu atât flăcăii se îndârjesc, îşi înfloresc jocul, trec fetele pe sub mână, le dau drumul să se învârtească singure, ţopăie pe loc, ridicând tălpile, îşi ciocnesc zgomotos călcâiele, îşi plesnesc tureacii cizmelor cu palmele năduşite. Glasurile se îneacă în norul de praf ce-i îmbrățișează pe toți... Numai arar vreunul mai ţanţoş începe o chiuitură, în tactul zvăpăiat al jocului, cu ochii pe dos, cu gâtul răguşit. Dar după două-trei versuri o sfârşeşte într-un iuit aspru, istovit. Apoi jocul urmează tăcut din ce în ce parcă mai sălbatic. Flăcăii îşi încolăcesc braţele mereu mai strâns pe după mijlocul fetelor".

(Liviu Rebreanu – **Ion**, capitolul **Glasul pământului**, subcapitolul **Începutul**, fragment, Ed. Hyperion, Chişinău, 1992, pp. 12-13)

Cerințe:

1. Recunoaşteți şi argumentați modul de expunere care domină fragmentul.
2. Cuvântul **horă** este folosit de scriitor, cu sensul:
   a. joc popular românesc
   b. petrecere țărănească, unde se execută jocuri populare.
3. Explicați de ce acest joc se numeşte **Someşana**, şi nu: **Mureşana** sau **Oşana**.
4. Notați cel puțin trei neologisme din text.
5. **Numiți câte un sinonim neologic pentru: mijloc, uliță, năduşite, ţanţoş, poale.**
6. Cuvântul **Ulița** este:
   a. toponim
   b. arată că hora are loc pe ulița din spatele casei Todosiei.
7. Notați cuvinte care aparţin terminologiei coregrafice populare.
8. Verbul **se bolbocesc** din sintagma **poalele fetelor se bolbocesc** are sensul de:
   a. a se bălăci
   b. a se umfla.
9. Care este deosebirea dintre:
   a. **colb de pietre scumpe;**
   b. **colbul de pe jos?**
10. Cum explicați prezența în descrierea unui joc pur românesc a cuvântului de origine maghiară: **cizme**.
11. Notați cuvinte care prezintă elemente vizuale şi auditive.
12. Cum ne explicăm rolul dominant al verbelor la indicativ prezent.
13. Notați cel puțin patru locuțiuni adverbiale.
14. Ce sens are verbul **a fi**, în contextele date?

Scanned with OKEN Scanner

15. Recunoaşteţi trei complemente de agent şi un complement circ. de cauză prezente în textul dat.
16. Precizaţi o AT, CM, CNS.
17. Contrageţi, la alegere, o propoziţie subordonată în parte de propoziţie corespunzătoare.
18. Realizaţi expansiunea cuvântului **o chiuitură**.

Test 13

Se dă textul:

"Amintirile se joacă în infinitul memoriei cu ştrengăria unui copil care face baloane de săpun. evenimentele unei vieţi se suprapun în trecutul lor şi ni se ivesc truncheate, şterse, luminate fragmentar, modelate de timp – marele sculptor al adevărului - înfăţişând adesea cu totul altă realitate decât cea al cărei sens ni se părea pătruns de noi. Un examen psihologic cuprinde o anatomie a spiritului, explicată prin nenumărate detalii, din care nu ştim să alegem pe cel care va supravieţui pentru a contribui la precizarea unui caracter, neclintit de anii care-l îndepărtează de noi.

Mărunte imagini înscriu autenticitatea unei fiinţe, cu atât mai greu de priceput cu cât este mai complexă, mai eclectică în vibraţia personalităţii sale.

Despre tatăl meu, Barbu Delavrancea, scriu mulţi, judecându-l drept şi nedrept, cum se întâmplă când e vorba de un mare şi vulcanic talent. Mai dăinuieşte în amintire puterea de atracţie care-l făcea popular pentru masele de ascultători, scuturaţi de fiorul electric emanat din tot trupul lui când vorbea. Dar în fiinţa lui mai era o altă latură, puţin cunoscută de lumea care-l socotea, ironic, cu luciri sfredelitoare în privire. Era omul duios, cu lacrimi în ochii verzi când citea din poezia populară, din Eminescu, sau când asculta simfoniile lui Beethoven, era omul care iubea toate manifestările artei şi ale naturii, tainic legat de pământ, de copaci, de tot ce durează în scurgerea mileniilor.

La ţară, la nepoţii de frate, se scula înainte de răsăritul soarelui. Pleca, cu pasul lui ritmat şi suplu, în grădină, cu caietele în care scria ca un şcolar silitor. Îl învăluia tăcerea, îi încreţea părul roua. Când ţâşneau primele raze ale soarelui se oprea, privea în jurul lui, sta pe gânduri, trezit ca dintr-un vis de Dik, setterul, Năluca, foxterierul, sosiţi într-o goană să se gudure pe lângă el. După trei ceasuri de lucru se bucura să bea cafeaua cu lapte cu noi toţi, pe ceardacul umbrit de viţă. Verdele palid al zorilor se topea în ochii lui, razele dimineţii îi rumeneau obrajii. Era vesel şi glumeţ. Se descărcase de tensiunea creatoare. Stătuse de vorbă cu Ştefan cel Mare...

O altă imagine se descprinde o clipă din întunericul emoţiilor adânci. Noi, fetiţe, privind pe fereastră. Suntem la ţară la unchiul Eduard Ghica, la Ţibana, în Moldova. E cald tare. Bâzâit de muşte în geamlâc lung. Tăcere de siestă în casa de pe deal a unchiului nostru. Tace şi maşina de treierat, zărită în vale. Oamenii se odihnesc lângă cofele cu apă. Pe alee coboară cineva, ţinând un copil mic cu o mână, şi o cutie mare de lemn cu cealaltă. E tata cu verişorul nostru. Plecau

Scanned with OKEN Scanner

împreună pe câmp, tata să picteze, băieţelul să stea lângă el. Amândoi de o vârstă. Tata, redevenit copil, copilul cu ochi mari întunecaţi de o inteligenţă precoce, cu genele lungi şi triste ale celor ce vor pleca din viaţă. Punea întrebări depăşind cu mulţi ani cele patru primăveri ale lui. N-a trăit a cincea vară, răpus de meningită chiar în toamna aceea. Din ochii tatei au curs lacrimi multe atunci, şi mai târziu, când pomenea de Dinu-mic.

Tot în Moldova, lângă Bacău, la ţară, într-o casă bătrânească cu ziduri de cetate, îl văd pe tata într-o sală mare, frământând în covată aluatul de pâine. Părul lui creţ era numai cute din cauza căldurii, eu îi ştergeam faţa cu o batistă, el, cu mânecile suflecate până sus, plesnea aluatul de se scutura podeaua. Pâinea făcută de el avea gustul vrăjit al poveştilor, şi desigur că ritmul acestei frământări redeştepta în strănepotul păstorilor din Vrancea legătura cu munţii tăcuţi şi tainici, care ascunseseră timp de secole pe răzeşii lui Ştefan cel Mare".
(Cella Delevrancea – **Scrieri**, ciclul **Mozaic în timp**, **Portret**, (1963), Ed. Eminescu, Bucureşti, 1982, pp. 342-344)

Cerinţe:
1. Argumentaţi că fragmentul reprodus este un text de graniţă. Delimitaţi elementele aparţinând universului imaginar şi celui real, invenţie epică sau lirică - adevăr, sensul conotativ – denotativ, interesul estetic – informaţional, subiectivism – obiectivism, stilul.

Test 14

Se dă textul:

"Când pădurarul a adus-o din codru, era un pui mic şi fricos. Cu ochii mari şi umezi, se uita rugându-se la toţi, gata să fugă. Dar cu vremea se îmblânzi. Începea să vină singură la doniţa cu lapte. Ziua stătea ascunsă în tufişurile de zmeură din livadă. Seara răspundea la chemarea noastră, când îi întindeam câte o bucată de zahăr. Fiindcă fugea atât de sprinten, tata a botezat-o Năluca. Iar Năluca îşi cunoştea numele. //

Toate vieţuitoarele din ogradă: câinii, păsările, pisicile erau acum disprețuite de noi. N-aveam altă grijă decât Năluca. "Ce face Năluca ?" "Unde s-a ascuns Năluca?" "I-a dat cineva lapte astăzi ?" Aşa a crescut în mijlocul nostru. Tata spunea că s-a îmblânzit prea repede. Parcă îi părea rău că o vede amestecându-se laolaltă cu toate animalele domestice şi că a uitat atât de repede libertatea pădurii. //

E adevărat că uneori se oprea sub umbra nucilor din livadă, cu urechile ciulite şi cu nările umflate în vânt. Mirosea adierile aduse din poienile codrului. Atunci ochii ei erau mai umezi şi păşea mai încet, cu botul în pământ. Năluca era tristă. Nu mai răspunde la chemările noastre. Nici nu voia să se atingă de bucata de zahăr pe care i-o întindeam în palmă. Într-o seară, când cineva a uitat poarta deschisă, Năluca a fugit. A doua zi culcuşul era gol. În zadar am nădăjduit că poate se întoarce la doniţa cu lapte. Năluca plecase pentru totdeauna. // Livada a rămas

Scanned with OKEN Scanner

tăcută. Nu mai răsuna de fuga noastră, când ne jucam de-a ascunsul cu puiul de căprioară. Ne-am întors iarăşi la jocul cu pisicile şi cu câinii. Iar vietăţile domestice parcă spuneau:

"Vedeţi? Tot la noi aţi revenit. Numai noi suntem aici, unde ne-am născut şi unde vom muri".

Cu încetul, Năluca a fost uitată. // Aseară, mă întorceam cu tata de la Prisaca Mărgineanului, prin pădure. Ziua cernise o ploaie măruntă. În frunze, picăturile atârnau ca strălucitori cercei de cleştar. În razele soarelui jucau ţânţarii de aur. În afară de sunetul lor subţire de aripi, nu se auzea nici un zgomot. În toată pădurea domnea o tăcere mare şi rece, ca într-o biserică. Deodată, în calea noastră, pe cărare, a apărut o căprioară. Am tresărit şi noi. A tresărit şi ea. Era o arătare atât de neaşteptată.

Tata a şoptit:

- E Năluca!

- Era într-adevăr, Năluca. Fără să-mi dau seama, am întins pumnul strâns, aşa cum o ademeneam altădată cu bucata de zahăr ascunsă. Căprioara şovăi o clipă. Se aproprie, cu sfială. Poate îşi amintea şi ea. Mai erau câţiva paşi. Aproape să-i netezesc botul umed. Să-i prind gâtul cenuşiu. Să-i mângâi capul mic, pe care şi-l supunea dezmierdărilor odinioară. Câţiva paşi încă. Doi. Unul... //

Şi deodată Năluca nu se mai uită în ochii mei. Privi îndărăt, în codru. Se răsuci scurt, pe picioarele subţiri şi zvâcni în goană, spre adâncul codrului. Înaintea noastră nu mai rămâneau decât crengile tremurând. Stropii din frunze, scuturându-se ca lacrimile.

Mâna întinsă după umbra ei a căzut neputincioasă. Poteca pădurii ni s-a părut deodată atât de tristă... Iar înserarea, parcă s-a posomorât". //

(Cezar Petrescu – **Năluca**)

Cerinţe:

1. Alcătuiţi planul dezvoltat de idei, apoi povestirea, având următorul model: a. îmblânzirea; b. îngrijorarea pădurarului; c. chemarea pădurii; d. reîntâlnirea; e. vraja codrului.
2. De ce: - a primit puiul de căprioară numele de Năluca?
   - relatarea amintirilor din copilărie naşte nostalgie?
3. Ce rol au figurile artistice în acest text literar?

Test 15

Se dă textul:

"Ambulanţa ne duce până la jumătatea drumului, unde e un post de ajutor şi de unde vom fi luaţi de ambulanţa-automobil a diviziei. Găsesc printre răniţi, pe jos, şi un grup de nemţi, culeşi în urma noastră când urlam nebuneşte.

Uniformele lor, mai sure, mai moi, cu chivere de jandarmi îmbrăcate în stofă, mi se par ceva miraculos... Îi vedeam de aproape ca pe nişte oameni, oameni care vorbesc şi suferă...

Scanned with OKEN Scanner

Un tip cu faţa lungă şi dură ca o mască stă puţin cam într-o rână. Are ochelari de sârmă şi de bună seamă e gradat, dacă nu ofiţer. Sunt, aliniaţi... ca noi toţi, pe marginea şoselei, în şanţ...

Simte că îl privesc şi întoarce capul. Aş vrea să intru în vorbă cu el, normal, şi n-am un pretext. Sunt stângaci ca şi când aş vrea să acostez o femeie, şi la fel, el, cu morgă, evită să lege "cunoştinţă". N-am ţigări, căci i-aş oferi. Aş vrea să vorbim ca doi profesori...

În sfârşit, enervat de propria mea timiditate, îl întreb pe neamţ în franţuzeşte dacă e grav rănit. Mă măsoară o clipă şi pe urmă îmi răspunde scurt, tot în franţuzeşte:

- N-am nimic de vorbit cu d-ta.

Simt că vorbeşte de la popor la popor, nu de la om la om, cum îi cerusem eu de la locuitorul Prusiei la mahalagiul bucureştean, de la Kant la Conta. Mă întreb o clipă dacă să-l lovesc, aşa rănit cum e el. Îl simt voit şi acest joc de "faţă-n faţă" trezeşte în mine o mânie larvară. Nici unul dintre motivele invocate obişnuit în campaniile de aţâţare a popoarelor nu m-ar fi putut face să lupt cu ură şi cu dorinţa de a ucide...

Acum mă stăpânesc, totuşi, şi îl privesc stăruitor, ca să-l fac să se întoarcă spre mine, ascultând ca de o poruncă, fără să vrea.

Ridică mantaua de pe pântece şi-mi arată, fără o vorbă, un amestec de sânge şi rupturi...

- Soldaţii... dvs...

Îi arăt, întărâtat, şi eu pe răniţii noştri...

- Cum vrei să fie la război? Când vrei să cucereşti lumea...

Zâmbeşte amar:

- Cu glonţul trecut prin pântece, m-au silit să merg douăzeci de paşi.

Îmi dă un fior de oroare... Rog pe un medic sublocotenent, care supraveghea încărcarea în ambulanţe, să vie, şi acesta, plictisit şi fără nici o vorbă, îi face o injecţie.

- Când ai fost rănit, şi pe la ce oră?

- Acum vreo trei ceasuri; eram în pădure şi am primit focuri din coastă, care ne-au spart tot batalionul.

Aşadar căpitanul mustăcios şi încleştat de pământ a avut dreptate să deschidă focul asupra pădurii...

Neamţul îmi confirmă după ezitări că e dintr-un regiment prusac. E într-adevăr, profesor. A luptat în Rusia, a fost şi la Verdun. Vreau să ştiu cum i se pare lupta de azi...

- Pentru mine e cea mai grea, de vreme ce am să mor pe aici, iar din alte părţi am scăpat...

- Dar în comparaţie cu alte lupte?

- Nu e o comparaţie..."

(Camil Petrescu – **Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război**, capitolul **"Wer kann Rumnien retteen?"**, Ed. E.P.L., 1965, pp. 177-182)

Scanned with OKEN Scanner

Cerințe:

1. Ce este o ambulanță și care este rolul acesteia?
2. Notați cuvintele care aparțin câmpului semantic specific:
   - a. armatei
   - b. războiului
3. Primele caracteristici de portret, prezente în acest fragment literar, aparțin unui ofițer român sau neamț?
4. Pentru a intra în vorbă cu o persoană necunoscută este nevoie de un pretext. Dați un exemplu.
5. Care va fi pretextul folosit de ofițerul român pentru a discuta cu ofițerul german?
6. Cum apreciați răspunsul acestuia ?
7. Analizați comportamentul ofițerului german, comentând totodată și afirmația acestuia, "N-am nimic de vorbit cu d-ta".
8. Explicați sensul cuvântului **larvar**, din formularea: "trezește în mine o mânie larvară", având în vedere comportamentul ofițerului român.
9. Cum înțelege cititorul constatarea: **Simt că vorbește de la popor la popor, nu de la om la om...**?
10. De ce atitudinea ofițerului român este opusă atitudinii generale a luptătorului?
11. Apreciați ca obiectivă sau subiectivă atitudinea ofițerului german de a răspunde distant ofițerului român? Argumentați pro și contra.
12. Ce au în comun cei doi ofițeri?
13. De ce își permite ofițerul român să fie sincer (sau poate dur) față de ofițerul german?
14. Analizați comportamentul ofițerului german.

Test 16

Se dă textul:

"Pisanie
Când soarta vi-i crudă
Sub norii ce gem,
Când fruntea asudă
Și anii-s blestem,
Când viața vă minte,
Muşcând pân'la os:
Păşiți înainte
Cu Domnul Hristos.
Oriunde v-ați duce,
Pe mări, pe pământ,
De stați la răscruce,
De plângeți sub vânt,
De-i jalea răsuflet
Prin bezna de jos:
Sub val de năpaste,
Sub zbucium, sub chin,
Cu sulița-n coaste,
Cu limba-n venin.
Târâți de vâltoare,
Izbiți de ponos:
Găsiți alinare
La Domnul Hristos.
Din oarba neștire,
Din crâncenul hău,
De vreți izbăvire
De tot ce e rău,
Ca flacără-n sfeşnic,
Cu gândul duios:

Scanned with OKEN Scanner

Purtaţi-L în suflet
Pe Domnul Hristos.

Rugaţi-vă veşnic
La Domnul Hristos".

(George Lesnea)

Cerinţe:

I. Realizaţi o compoziţie (1-2 pagini), în care să surprindeţi mesajul poetului – "suflet răscolit de furtună", conştient că "Omul e ca o suflare! / Zilele lui ca umbra trecătoare!" (Psalm 143).

Sugestii: A se avea în vedere:

a. Rolul adv. rel. "când" (timp / condiţie);
b. Menirea poetului de sfătuitor / îndrumător / purtător de cuvânt;
c. Sensurile conotative ale cuvintelor-cheie **norii** (I), **bezna** (II), **limba** (III);
d. Îndemnul pe care îl transmite poetul prin verbele **păşiţi, purtaţi, găsiţi, rugaţi-vă.**

II.1. Strofa alcătuită din opt versuri se numeşte:

a. octet
b. octavă.

2. Notaţi ce reprezintă ultimul vers în ansamblul poeziei.

3. Cuvântul **oriunde** este:

a. pronume relativ
b. adverb relativ compus.

4. Notaţi toate predicatele nominale din text.

5. Lecturaţi prima strofă, încercuiţi elementele de relaţie, delimitaţi în propoziţii şi precizaţi propoziţiile regente.

6. Verbul păşiţi este la:

a. indicativ prezent
b. imperativ.

7. Scrieţi două sinonime pentru cuvântul **hău.**

8. Precizaţi câte un antonim pentru cuvintele **crud, muşcând, înainte, staţi, ponos.**

9. Alcătuiţi câte două propoziţii, în care să recunoaştem sensul polisemantic şi apoi omonimic al cuvântului **limbă.**

10. Reproduceţi un vers dintr-o poezie cunoscută (text literar), în care să recunoaştem **apostroful.**

Test 17

Se dă textul:

"- Lovi-o-ar moartea de Bisisică! mormăi Niculae, apropiindu-se de o oaie neagră şi cornută care se pitise într-un colţ şi aştepta nemişcată, ascultând parcă cele ce se spuneau despre ea.

Băiatul se repezi asupra ei şi o apucă de picior; oaia nu se mişcă, dar când îşi simţi piciorul prins zvâcni pe neaşteptate şi-l trânti pe băiat cu burta la pământ.

Scanned with OKEN Scanner

- Fire-ai a naibii, dacă nu te omor! scrâşni el şi ridicându-se cu o sprinteneală uimitoare se repezi iar. De astă dată, el n-o mai scăpă din mâini. Oaia sărea în trei picioare şi gemea greu. Femeia se apropie cu căldarea şi o apucă de celălalt picior, o trase spre buza căldăroiului şi începu s-o mulgă. Niculae o ţinea de coarne şi o izbea cu sălbătăcie peste bot...

Femeia zise s-o lase în pace, să nu mai dea în ea degeaba. Cum degeaba? Mergea în frunte şi totdeauna târa întreg cârdul în goană peste izlaz şi nu se mai oprea până nu ajungea pe locurile de păscut. Niculae era silit să alerge şi el şi arunca zadarnic cu bulgări spre ea. Când ajungeau pe mirişte, băiatul cădea istovit de goană pe o brazdă şi plângea în neştire. Uneori o prindea cu ajutorul altor băieţi şi o bătea cu cruzime. Oaia se cumineţea un timp, lăsa alteia conducerea cârdului, apoi iarăşi îşi lua locul. Câteodată, înnebunit, Niculae alerga înaintea oilor aflate în plină goană, despărţea cârdul de oaia bezmetică, o alunga în porumburi cu ciomagul şi o bătea cu bolovani până îl părăseau puterile. Oaia sărea din loc în loc, fugea, se oprea tremurând şi gemea de lovituri. În ziua aceea nu mai alerga, dar a doua zi goana şi chinul băiatului reîncepeau cu prospeţime. Niculae o ţinea minte încă de pe când era noatină.

Într-o iarnă, la Bobotează, venise popa cu căldăruşa şi intrase în obor să stropească oile cu aghiazmă. Bisisica – aşa o botezase Achim când o învăţase să împungă ca berbecii – ieşise din cârd şi ridicase fruntea spre popă. Când părintele făcuse semnul crucii zbiciind din busuioc, oaia, crezând că e vorba de împuns, se repezise în patrafirul aceluia bestecăind cu cornițele ei mici dintre picioarele popii.

- Gata, ai scăpat, zise femeia lovind cu milă spinarea oii, care în tot timpul mulsului tremurase ca frunza. Dă-i drumul, Niculae!

Băiatul îi dădu drumul de coarne, izbind-o în acelaşi timp cu piciorul în grumaz; apoi prinse altă oaie, care cât simţi mâna femeii sub uger, singură se lăsă pe căldăroi şi începu să rumege liniştită".

(Marin Preda – **Moromeţii**, vol. I, **Partea I, capitolul II**, Ed. Gramar, Bucureşti, 1998, p. 10)

Cerinţe:

1. Identificaţi secvenţa care marchează prezenţa (vocea) scriitorului; exprimaţi-vă punctul de vedere referitor la relaţia lui cu personajele, dar şi cu cititorul.
2. Recunoaşteţi pasajul care reprezintă procedeul ***povestire în povestire*** şi argumentaţi folosirea acestui procedeu narativ.
3. În povestirea fragmentului dat, exprimaţi-vă sentimentele faţă de personajul Niculae, argumentând (pro sau contra) atitudinea acestuia faţă de Bisisica.
4. Extrageţi din text cel puţin patru substantive colective.
5. Un substantiv din text, este reluat sub formă diminutivală, dar şi augmentativă. Care este acest substantiv?
6. Analizaţi sintactic şi morfologic propoziţia: **Uneori o prinde cu ajutorul altor băieţi.**
7. Rescrieţi două propoziţii în raport de coordonare adversativă şi două propoziţii în raport de juxtapunere.

Scanned with OKEN Scanner

8. Recunoaşteţi o propoziţie completivă indirectă.
9. Contrageţi subordonata: **să alunge**.
10. Recunoaşteţi o frază incidentă.

Test 18

Se dă textul:
CHIRIŢA (costum ridicol de voiaj, intră zburdalnic. Ea poartă malacof esagerat, tocă de catifea neagră cu flori, pene şi cordele stacoşii etc.)

(Ea cântă pe aria: Royal tambour):

Iată-mă-s! Am sosit
Dintr-o călătorie
În care-am pătimit
O sută de şotii ş-o mie,
Dar zău, nu mă căiesc,
Nu-mi pasă, de nimică;
Eu sunt zdragon şi mă numesc
Chiriţa cea voinică.
Ce voiaj minunat!
Ce frumos m-am primblat!
În urmă-mi am lăsat
Un nume lăudat.

Plecăciune, boieri! (Se închină.) De mult nu ne-am văzut. Sănătoşi?... Dar cucoanele? Şi copiii? Bine? Mă bucur. Aud? Şi mie, precum vedeţi, îmi merge de minune... sărut ochişorii. (Se întoarce în loc de-şi arată talia.) Am fost la Paris de mi-am aşăzat plodu la şcoală, ca să înveţe politica, pentru că-n zâua de astăzi, la noi, un om ce nu ştie politica nu plăteşte nici chiar cât jilţul cel stricat, care s-a vândut cu doba la Bucureşti, pentru plată de impozit... El e un mobil de prisos... Şi cu prilejul acesta m-am folosit şi eu ca să văd lumea cea mare, că, m-ăţi crede?... mă mucezâsăm la ţară, la Bârzoieni... De la o vreme îmi venisă stenahorie şi ipohondrie; aşadar... nu-ţi uita vorba... într-o dimineaţă, pe la toacă, după ce m-am cotorosât de Aristiţa şi de Calipsiţa, mi-am luat catrafusăle şî am spălat putina!... Soţul meu, paharnicu Bârzoi, cam cârnea din nas, dar l-am sărutat între sprâncene, după obicei, şî l-am lăsat cu buza umflată... Uff!... M-am dus la Galaţi, cu trăsura mea cea galbenă, şî, cum am ajuns, nici una, nici două... ţup în vapor, Guliţă ţup după mine, Ioana ţâganca ţup după Guliţă, şî, vorba ceea, cu căţăl; cu... am plecat!!!

Doamne, boieri d-voastră, minunat lucru-i vaporul!... Să vezi şi să nu crezi... Auzi d-ta? Merge focu pe apă ca în vremea halimalei. D-apoi salonuri, d-apoi zaifeturi, d-apoi căpitanul!... Bată-l norocu că mare nostimior mari era, puşchiu! (În tainâ:) Să vă spun una? Soţul meu nu-i pe-aice?... Mi-o făcut curte, berbantu, tot drumul şî, zău; între noi să rămâie... dacă nu mi-ar fi fost de ighemonicon, mai că... mai că...

Scanned with OKEN Scanner

UN GLAS DE LA GALERIE: Aferim, cucoană Chiriță!"
(Vasile Alecsandri – **Cucoana Chirița în voiaj, Cânticel comic** (1863), B.P.T., București, 1973, pp. 265-266)

Cerințe:
1. Narați textul dat.
2. Dați exemple de:
   a. comic de limbaj (la nivel lexical; la nivel sintactic);
   b. comic de situație;
   c. comic de caracter.
3. Comentați formele: "am pătimit / o sută de șotii"; "eu sunt zdragon".
4. Delimitați:
   a. textul vorbit;
   b. cupletul versificat, cântat și acompaniat.
5. Notați câteva argumente care să susțină afirmația că acest tip de spectacol seamănă mult cu "varieteul" și cu "revista" zilelor noastre.
6. Intervenția personajului Chirița poate fi socotit:
   a. monolog
   b. dialog.
7. Realizați portretul Chiriței atât cât ne este prezentată în acest fragment.
8. Notați sinonimele cuvintelor: **malacof, tocă, zaiafet, aferim**.
9. Explicați formulele: **"îmi venisă stenahorie și ipohondrie", "ca în timpul halimalei", "dacă nu mi-ar fi fost de ighemonicon"**.
10. Extrageți locuțiuni verbale din text dat.

Test 19

Se dă textul:

"Un croitor zăcea bolnav
Și-aiurind în pat, gângav,
Parcă da să se-nțăleagă
Că-mpungând o viață-ntreagă
Ar fi adunat comoară.
Și pe când trăgea să moară,
Având și patru feciori,
Meșteri toți și buni croitori,
I-a chemat și au sosit
Să ia parte la sfârșit.
Dar trecând într-alte zodii
Le vorbea croitoru-n dodii
Și cuvântul "despărțire"
Ei l-au luat drept "împărțire"
Și-așteptau să se-mpărțească
Avuția părintească.

Ce-o să aibă cel mai mare?
Ce-o să aibă cel mai mic,
Cam firav și cam pitic?
Ce-or să aibă, din copii,
Și ceilalți doi mijlocii?
Unul și-altul, scunzi, înalți,
Râvnind partea celorlalți
Fiindcă banii adunați
Bagă vrajba între frați
Și vorba săracului:
"Banu-i ochiul dracului",
Pe averea adunată
Erau gata să se bată.

Ei visau moșii și case
Și voiau să se și lase

Scanned with OKEN Scanner

Întristaţi, bine(î)nţeles,
Nerăbdarea le da ghies.
Tatăl, când o fi-adunat,
Pe furiş, de-i om bogat?
Se-ntrebau, puşi pe cârtit,
Unul şi altul ispitit.
Îl ştiau sărac lipit.
N-avea barem prăvălie
Şi lucra pe datorie.
Locuise-ntr-o chilie
Toată viaţa cu ei toţi,
Ba avea şi trei nepoţi,
Din ce s-o fi procopsit
Fără pic de alt venit?
Şterpelind de la croială,
Din postav, din căptuşeală
Retezând un cot mai lung
Peste coţii câţi ajung?
Sau de bani pe amanet,
Adunând, încet-încet/
Va să zică, aşadar,
Mai era şi cămătar
Şi ei nici n-aveau habar.
Cinstea lui în meserie
Era, deci, făţărnicie.

Zeci sau sutele de mii,
Împărţite-ntre copii,
Se ivea, tulburătoare,
Şi o altă întrebare:

De croit şi de cusut,
Să dea bani cu împrumut,
Să trăiască din dobândă,
Şi să cumpere şi vândă,
Fiecare buzunar
Ajungând milionar.

Tinerii moştenitori
Au şi plâns de vreo trei ori,
Bucuroşi în sinea lor
Ca orice moştenitor.
Strânşi grămadă lângă pat:
- "Iată de ce v-am chemat -
Zise tatăl mai trezit,
Slăbănog şi chinuit:
Mie ceasul mi-a venit.
M-am gândit întâia oară
Să vă las şi o comoară,
Soră bună cu belşugul,
Cum v-am dat şi meşteşugul.
Moştenirea-i o povaţă:
Nu uitaţi nicicând în viaţă
Nodul să-l faceţi la aţă".

(Tudor Arghezi – **Comoara**)

Cerinţe:

1.Formulaţi tema poeziei.

2. Delimitaţi cele două părţi ale acestei creaţii satirice, fiindu-vă sugerate momentele importante:

*retrospectiva unei vieţi
*planurile de moştenire
*visurile deşarte
*confruntarea cu realitatea
*morala.

3. Precizaţi care este modul de expunere pe care este structurată poezia.

4. Recunoaşteţi cel puţin două perechi antonimice din text, precum şi sensul lor artistic.

Scanned with OKEN Scanner

5. Analizați ritmul, rima și măsura versurilor.
6. Alcătuiți un scurt text inspirat din morala: **Nu uitați nicicând în viață / Nodul să-l faceți la ață.**
7. Argumentați, prin câteva elemente de bază, cărei specii literare aparține această poezie.
8. Cuvântul **cot** este:
   a. omonim
   b. polisemantic.
9. Cuvântul **habar** este:
   a. substantiv
   b. interjecție
   c. adverb.
10. Cum ne explicăm abundența cuvintelor de origine slavă: **chilie, croială, postav, camătă, cinste, firav, pitic, scund, a râvni, vrajbă, a dobândi, a trăi** etc.
11. Alcătuiți familia lexicală a cuvântului **gângav**.
12. Cuvintele **moșie, avere, bucuros, dobândă** sunt:
   a. forme derivate
   b. forme de bază (rădăcină).
13. În contextul: "erau gata să se bată", cuvântul **gata** este:
   a. adjectiv invariabil
   b. adverb.
14. Precizați sinonimul cuvântului **barem**.
15. Extrageți cel puțin două locuțiuni verbale din text.

Test 20

Se dă textul:

"A fost odată un măgăruș tare rău și tare încăpățânat. Vai, vai, cât era de rău și de încăpățânat! Dacă mama lui îl trimitea în câmp să cumpere o mână de scaieți, ca să facă și ea o prăjitură, măgărușul îndată spunea:

- Nu vreau!

Dacă îl ruga să vină la masă:

- Nu vreau!

Dacă îl trimitea la opt seara la culcare:

- Nu vreau!

Orice l-ar fi rugat, el răspundea numai și numai:

- Nu vreau!

Într-o zi plecă mama lui de-acasă.

- Măgărușul meu, - îi spuse mama, - așteaptă-mă cuminte și...
- Nu vreau! strigă măgărușul.

Mama se întristă. Dădu cu amărăciune din cap și plecă, în vreme ce măgărușul țipa ca de mama focului:

- Nu vreau! Nu vreau! Nu vreau!

Dar dacă văzu că rămăsese singur în casă, se potoli. Se uita în sus și în jos

Scanned with OKEN Scanner

şi se plictisea de moarte.

- Măgăruşule, - spuse atunci un şoricel, scoţându-şi nasul din gaura lui, hai să ne jucăm!

- Nu vreau!

- Bine... şi şoricelul se trase îndărăt.

Măgăruşul avea chef de joacă şi-i păru rău că-l luase gura pe dinainte, dar ce mai putea face? De necaz strigă din nou cât putu de tare:

- Nu vreau! Nu vreau! Nu vreau!

Şi atunci – minune! Peretele se despică, şi din perete ieşi un moşneag încruntat, cu un nas strâmb, ochi strâmbi şi gură strâmbă. Peretele se închise apoi la loc.

- Pleacă de aici! strigă măgăruşul. Urâtule, nu te iubesc... Pleacă!

Dar moşneagul îşi strâmbă parcă şi mai tare nasul, ochii şi gura, mârâind cu un glas gros şi dogit:

- Nu vreau!

- Tu? strigă măgăruşul. Eu, eu nu vreau, nu tu! Numai eu am voie să spun "nu vreau"...

Moşneagul râse strâmb, cu hohote care făcuseră să tremure încăperea.

- Eu sunt moş Nu-Vreau. M-ai chemat de atâtea ori, că-n sfârşit, iată, am venit! Ei, de ce taci?

De astă dată, măgăruşul o cam sfeclise.

- Eu... eu nu te-am chemat, bolborosi el. Da'de unde? Ţi s-a părut... Pleacă, moşule, pleacă!... Vezi-ţi de drum!

- Nu vreau! răspunse însă moş Nu-Vreau.

Speriat, măgăruşul o luă la fugă prin odaie. Se aruncă asupra uşii, dar nu putu s-o deschidă.

- Deschide-te odată! îi porunci el înciudat, şi uşa răspunse liniştită:

- Nu vreau!

Şi mai speriat, măgăruşul alergă la fereastră. O zgâlţâi, dar fereastra nu se deschise.

- Deschide-te, fereastră. Te rog...

- Nu vreau! răspunse fereastra.

Atunci măgăruşul se aşeză pe duşumele şi începu să plângă.

- Ei, de ce taci? spuse din nou moş Nu-Vreau, care stătuse liniştit şi-l privise cât alergase prin încăpere.

Dar măgăruşul plângea mai departe şi lacrimile-i picurau pe duşumele.

- Nu vreau! strigară în clipa aceea duşumelele şi-ncepură să se mişte, să sară, încercând să scape de măgăruş.

Tremurând, acesta se urcă pe masă, dar masa rosti supărată:

- Nu vreau!

Măgăruşul nu mai ştia ce să facă. Era la capătul puterilor, şi atunci, istovit, se trânti pe pat.

- Nu vreau! strigă însă şi patul, aşa că măgăruşul rămase în picioare, aruncând priviri înspăimântate în jur.

Scanned with OKEN Scanner

- Ei, de ce taci? întrebă pentru a treia oară moş Nu-Vreau.

Dar în clipa aceea se auziră nişte paşi în faţa uşii. Moş Nu-Vreau se repezi spre peretele care se despică şi-l lăsă să treacă, lipindu-se apoi în urma lui, de parcă nu s-ar fi despicat niciodată.

- Mămico! strigă fericit măgăruşul. Mămică, ce bine c-ai venit!

Mama intră în odaie şi-l întrebă mirată:

- Ce-i, dragul meu?

- Ştii, răspunse el, vreau... vreau să cumpăr scaieţi, vreau să mă culc la opt, vreau să mănânc, vreau... vreau tot... Tot, Mămico!

Din ziua aceea, măgăruşul nu-l mai văzu niciodată pe moş Nu-Vreau cel cu nas strâmb, cu ochi strâmbi şi gură strâmbă... Şi, pentru ca nimeni să nu mai păţească ce-a păţit el, s-a dus măgăruşul într-un suflet la prietenul meu care scrie toate poveştile pentru copii şi i-a spus păţania lui, întocmai.

Urâtă păţanie, dragii mei!"

(Vladimir Colin – **Povestea măgăruşului încăpăţânat**, din volumul **Zece poveşti pitice**, Ed. Tineretului, 1957, pp. 33-37)

Cerinţe:

1 Alcătuiţi planul simplu de idei.
2. Alcătuiţi planul dezvoltat de idei.
3. Momentele subiectului operei literare.
4. Extrageţi elemente de oralitate prezente în text.
5. Cum explicăm comportamentul măgăruşului şi ce tip uman personifică acesta?
6. Explicaţi sensul expresiei: "îl luase gura pe dinainte".
7. Care sunt cele cinci obiecte din încăpere, care resping prezenţa măgăruşului în preajmă-le.
8. Exprimaţi-vă părerea despre apariţia moşului Nu-Vreau. Este un personaj fantastic sau propria conştiinţă a copilului măgăruş?
9. Argumentaţi, în cel mult zece rânduri, de ce a ales prozatorul ca personaj principal un măgăruş.
10. Cine credeţi că afirmă, în final: "Urâtă păţanie, dragii mei!"
11. Definiţi morala acestei naraţiuni.
12. Explicaţi, pe scurt, dacă acest text literar este o poveste sau un basm.

Test 21

1. Recunoaşteţi fragmentele ce reproduc:

a. descriere în cadrul vorbirii directe;
b. descriere – indicaţie de regie;
c. descriere – indicaţie pentru actor;
d. monolog;
e. dialog;
f. naraţiune.

a. "Grădina lui Trahanache, în fund grilaj cu poartă de intrare în mijloc; se vede în

Scanned with OKEN Scanner

fund perspectiva orăşelului pe un fundal de dealuri. La dreapta, în grădină, pe planul întâi şi al doilea, intrarea, cu trei trepte de piatră, în casele lui Trahanache. La stânga boschete. Mobile de grădină".
(I.L. Caragiale - **O scrisoare pierdută**, actul IV, p. vol. **Teatru**, Ed. I.Creangă, Bucureşti, 1983, p. 152).

b. "Tipătescu: Atunci nu ne mai rămâne nimica de făcut?
Zoe: Ba da!
Tipătescu: Ce?
Zoe: Să sprijinim candidatura lui Caţavencu!" (Actul II, Scrna VI)

c. "Pristanda:... Aseară pe la zece şi jumătate mă duc acasă, îmbuc ceva şi mă dau aşa pe-o parte să aţipesc numai un minuţel, că eram prăpădit de ostenit de la foc. Nevasta zice, pardon: "Dezbracă-te, Ghiţă, şi te culcă". Eu, nu; eu, la datorie, coane Fănică, zi şi noapte la datorie..." (Actul I, Scena I)

d. "Pristanda (singur): Grea misie misia de poliţai... Şi conu Fănică cu coana Joiţica mai stau să-mi numere steagurile... "(Actul I, Scena II)

e. "Caţavencu (ia poză, trece cu importanţă printre mulţime şi suie la tribună; îşi pune pălăria la o parte, gustă din paharul cu apă, scoate un vraf de hârtii şi gazete şi le aşază pe tribună, apoi îşi trage batista şi-şi şterge cu eleganţă avocăţească fruntea. Este emoţionat, tuşeşte şi luptă ostentativ cu emoţia care pare a-l birui... cu glasul tremurat): Domnilor!... Onorabili concetăţeni!..."
(Actul III, Scena IV)

f. "Trahanache: Stăi, să vezi... La Caţavencu. – Cum intru se scoală cu respect şi mă pofteşte pe fotel. "Venerabile"-n sus, "venerabile"-n jos. "Îmi pare rău, că ne-am răcit împreună, zice el, că eu totdeauna am ţinut la d-ta ca la capul judeţului nostru..." şi în sfârşit o sumă de delicateţuri... Eu serios, zic: "Stimabile, m-ai chemat să-mi arăţi un docoment, arată docomentul!" Zice: "Mi-e teamă, zice, că o să fie o lovitură dureroasă pentru d-ta, şi ar fi trebuit să te pregătesc mai dinainte, d-ta un bărbat aşa de, şi aşa de.." şi iar delicateţuri. Zic iar: "Stimabile, ai puţintică răbdare, docomentul..."
(Actul I, Scena IV)

2. Alegeţi fraza care reprezintă:
   a. comic de limbaj;
   b. comic de situaţie;
   c. comic de moravuri (caracter).

a. "Zoe: Unde e? unde poate să fie Caţavencu?
Tipătescu: Nu ştiu; a fugit, a murit, a intrat în pământ... Ei? şi pentru ce voieşti să ştii? pentru că te-ngrijeşti mai mult acuma? Din contra. Eu parcă nu mai am grije... Zoe, gândeşte-te: de două zile, oamenii noştri aleg pe Dandanache, pe care-l aşteptăm din minut în minut, - am ordine să-i fac o primire strălucită...
Zoe: Ei şi?
Tipătescu: Ei!... de două zile va să zică, strivesc pe Caţavencu, şi el nu e nicăieri. Unde e? pentru ce nu s-arată?... Are scrisoarea, pentru ce nu o publică? Pentru ce a dispărut, nu ştiu, - din ce motive nu publică scrisoarea..."
(Actul IV, Scena I)

Scanned with OKEN Scanner

b. "Dandanache: În sănătatea alegătorilor... cari au probat patriotism si mi-au acordat... (...) asta... cum să zic de!... zi-i pe nume de!... al sufradzele lor; eu, care familia mea de la patuzsopt în Cameră, si eu ca românul imparțial, care va să zică... cum am zițe... în sfârsit să trăiască!" (Actul IV, Scena XIV)
c. "Cațavencu (...) Domnilor!... Onorabili concetățeni!... fraților!... (...) Iertați-mă, fraților, dacă sunt mișcat, dacă emoțiunea mă apucă așa de tare... suindu-mă la această tribună... pentru a vă spune şi eu... (...) Ca orice român, ca orice fiu al țării sale... în aceste momente solemne... (de-abia se mai stăpâneşte) mă gândesc... la țărișoara mea... (plânsul l-a biruit de tot) la România... (plânge. Aplauze)... la fericirea ei!... (...)... la progresul ei! (...) la viitorul ei! (plâns în hohote. Aplauze zguduitoare)".

3. Numiți personajele care aparțin structurilor "triunghiulare", după cum urmează:
   a. triunghiul politic:.....
   b. triunghiul conjugal:.....
   c. triunghiul inocenților:.....

(Ionescu, Zoe, Dandanache, Cetățeanul Turmentat, Popescu, Tipătescu, Cațavencu, Trahanache, Farfuridi).

4. Recunoaşteți cui aparțin definițiile următoare:
   a. Unitățile în cadrul cărora acțiunea este reprezentată pe scenă, continuu, fără pauză se numeşte.....
   b. Subdiviziunile actului, unitare sub aspectul temei, al locului de desfăşurare, al acțiunii, al personajelor se numeşte:.....

Test 22

Se dă textul:

"IANKE (când se întoarce, rămâne încremenit): Ce vorbeşti?
TAKE: Mă! Mă fugarilor, când ați venit?
IANKE: Dar ce? Crezi că degeaba am aşteptat noi la tren? uite c-au venit.
ANA: Am venit... dar ce credeați, că n-o să ne mai întoarcem?
IANKE: Şi de ce v-ați întors?
IONEL: Ca să-l scăpăm pe moş Cadâr!
IANKE: Pe el să-l scape? Pe noi să ne scăpați dacă puteți.
TAKE: Da, zău!
ANA: Dar ce papa, merge aşa de rău?
IANKE: Ba nu! Îmi merge teribil de bine. Aşa de bine, că stau toată ziua la tren! Să fie al dracului de tren, că a ajuns un personaj aşa de important în familie, că imediat ce ai o supărare, îndată vrei să te duci la el... Ziceți mersi lui Cadâr de aşa un faliment... ce-o să dau!
IONEL: Ei, nu-i nimic, tată! Câştigăm noi în schimb.
TAKE: Zău? Merge bine?
IANKE: Dar oricât de bine ar merge, credeți c-o să câştigați voi ce pierdem noi?
ANA: A da!

Scanned with OKEN Scanner

IONEL: Asta sigur!
TAKE: Ce mai vorbiţi degeaba...
IANKE: N-o să câştigaţi voi cât câştigă Cadâr.
ANA: Moş Cadâr! Săracul moş Cadâr!
TAKE: Săracul!
IONEL: Săracul! Aşa-i cum spun eu! Nu câştigă nimic. Noi câştigăm.
IANKE: Cum câştigaţi voi? Ce înseamnă aşa o vorbă? Tu înţelegi ceva, Take?
TAKE: Nu înţeleg nimic.
IANKE: Şi de ce râdeţi? Ce înseamnă aşa un râs?
ANA: O, papa... te iubesc, te iubesc... că prost mai eşti.
IANKE: Ei, mersi, ca să-mi spui aşa o vorbă mare nu era nevoie să vii de la Bucureşti.
ANA: Apoi nici nu vin de la Bucureşti...
IANKE: Acu pot să zic că se cunoaşte! Dar atunci n-aveai decât să stai aici...
IONEL: Păi aici am stat...
TAKE: Ce-i asta?
IANKE: Cum aici? Dar de unde veniţi voi?
ANA: De alături, de la moş Cadâr.
TAKE: Ce-i gluma asta?
IANKE: Ce spui aşa o prostie?
ANA: Zău, de la moş Cadâr.
IONEL: Dar ce credeţi dvs. că aveam să cheltuim noi banii pe drumuri?
TAKE: Ei, asta m-a năucit de tot!
IANKE: La mine ce să mai năucească, că eram dinainte năuc! Mă rog, eu îs treaz ori m-a călcat trenul şi-s leşinat? Ce vorbiţi voi?
ANA: Foarte simplu, papa – dragule – am stat în cetate la moş Cadâr, tot timpul.
IANKE: Aici?
TAKE: Aici alături?
IONEL: Întocmai! moş Cadâr, care n-a primit pe nimeni între zidurile ogrăzii lui, ne-a primit pe noi.
TAKE: am râs noi de puşcăria lui Cadâr, dar tot a folosit la ceva.
IANKE: A primit el pe cineva în casă şi n-a făcut explozie Mahomed. Şi, mă rog, v-aţi hrănit c-o singură porţie de aer turcesc atâtea luni de zile?
IONEL: Ne plimbam în fiecare noapte... că nu era ţipenie de om pe stradă.
ANA: Şi dac-ai şti ce frumos era... şi ce înduioşător e să stai pe întuneric, noaptea târziu, lângă un geam, şi să asculţi un papa bătrân şi trist care sforăie.
IANKE: Ce vorbeşti! Şi cu o aşa muzică frumoasă te-ai distrat tu? Ştiam că eu prin somn fac o orchestră ceva teribil. Şuier şi sforăi ca un "charleston" american. Take, Take, am scăpat de grijă! Ziua mă vând ca placă de gramafon şi noaptea m-am inventat *haut-parleur* de radio!
TAKE: Şi de ce aţi stat aici?
ANA: Cum de ce? Dar trebuia să vedem şi noi cum merg lucrurile pe aici după plecarea noastră.
IONEL: Şi să facem economie.

Scanned with OKEN Scanner

ANA: Şi când am văzut că dvs. vă merge prost şi că s-au hotărât să facă altul prăvălie, l-am hotărât pe moş Cadâr să se asocieze cu noi, şi să facem noi sub firma lui – şi n-a fost uşor să-l convingem, credeţi-ne!
IONEL: Şi aşa am rămas aci până azi, măcar că noi eram hotărâţi să plecăm după cununie.
TAKE: Care cununie?
IANKE: Aţi făcut-o deja?
ANA: Se putea să n-o facem? Tot moş Cadâr ne-a ajutat şi ne merge bine...
IONEL: Straşnic de bine... Şi asta-i tot... Acuma aţi înţeles?
IANKE: Iote, iote, domnule! Ce înseamnă copii moderni! Mă miram eu cine mi-a adus aşa un aer curat la mine în prăvălie... Ei bravo!... Tot îi bine că a rămas în familie... Ce zici, Take, de toate astea?
ANA: Mai întâi trebuie să-i cereţi iertare lui moş Cadâr – pentru ce i-aţi făcut adineauri...
TAKE: A, nu! Că tot vinovat rămâne.
IONEL: Nu! Nu suntem copiii lui.
IANKE: De ce v-a dat bani?
ANA: Ni i-a dat nouă cu împrumut – de la voi. Aveam nevoie de capital. Hai, cereţi-i iertare!
IANKE: Dar atunci de ce a putut să spuie aşa un lucru greu de nevestele noastre?
CADÂR: Bre, frate Ianke, cine mamă este, de drag la copiii de la ea sufere tot – şi foame şi durere... şi vorba prost de la om. Tu nu mulţumit Ana fericit estem?
ANA: Are dreptate, papa, are dreptate! Cere iertare...
IANKE (către Cadâr): Du-te dracului, turc păcătos! Să nu te văd în ochi... şi iartă-mă!"
(Victor Ion Popa – **Take, Ianke şi Cadâr**, vol. **Muşcata din fereastră**, Ed. Minerva, Bucureşti, 1984, pp. 268-271, Actul III, scena 3)

Pentru a înţelege tâlcul acestui fragment dramatic se impune lectura descrierii regizorale care precede actul I: "Vezi înaintea ochilor un şir de case ca şi cum le-ai privi din stradă. Sunt acolo trei prăvălii modeste, de târguşor provincial. Întâia este a lui Take, a doua este a lui Ianke şi cea din urmă şi micuţă de tot a lui Cadâr. Casa lui Take şi a lui Ianke sunt construite absolut la fel, numai că sunt cu totul altfel zugrăvite. De pildă, zidurile casei lui Take sunt roşii, tabla de pe acoperiş albă, pe când casa lui Ianke are zidurile albastre şi tabla de pe acoperiş roşie. Firma lui Take, pe care-i scris doar: "La Take", e neagră, cu litere galbene, iar a lui Ianke e galbenă cu litere negre. Căsuţa micuţă a lui Cadâr şi firma lui au luat de la fiecare câte o culoare. Aşa, de pildă, zidurile sunt roşii, tabla neagră, firma galbenă cu litere albe. Take şi Ianke ţin mărfuri la fel, coloniale, un pic de fierărie şi mărunţişuri... Numai Cadâr are specialitatea naţiei lui: cafea, rahat şi tot felul de dulciuri..."

Cerinţe:
1. Ce fel de relaţii interumane există între cei trei negustori?

Scanned with OKEN Scanner

2. Ce evenimente au tulburat liniştea celor trei vecini?
3. De ce s-au întors acasă Ionel (fiul lui Take) şi Ana (fiica lui Ianke)?
4. De ce credeţi că au recurs cei doi tineri la o stratagemă teatrală pentru a se căsători?
5. Care este morala acestui act / piesă de teatru?
6. Putem considera tema acestui act, tema generală a piesei? Argumentaţi!
7. Extrageţi din text regionalismele şi neologismele.

Test 23

Se dă textul:

"În căsuţa din strada Sfinţilor locuia, înainte şi îndată după războiul celălalt, o croitoreasă cunoscută în mahala sub numele de Madame Zisu. Avea trei fete şi un băiat - între şase şi doisprezece ani -, şi era văduvă..."

"... poate pentru că se apropiau sărbătorile şi nădăjduia să-şi sporească încasările – fapt este că D-na Zisu a lipit într-o bună zi un anunţ pe geamul de la salon, scriind cu majuscule: "SE ÎNCHIRIAZĂ PIAN CU ORA, PENTRU EXERSAT".

În aceeaşi după amiază a venit D-na Rosenzweig cu fiica-sa, care s-a trudit să facă game până la cinci. Copiii, care se strânseseră lângă fereastră, au fost repede dezamăgiţi şi s-au reîntors să-şi continuie jocul pe maidan..."

"Cu puţin înainte de Crăciun, s-a prezentat un băiat de liceu, cu o servietă sub braţ, care a întrebat de la început câte ore poate exersa "fără să deranjeze familia" şi dacă poate veni şi în timpul vacanţei..."

"- Numele meu e Spiridon Vasilescu, spuse el mai târziu. Familia mea e din provincie. Sunt elev într-a şaptea modernă la Şincai..."

"Puţine secunde după ce gazda închise uşa salonului, tânărul se aşeză la pian, îşi scoase ochelarii, îi puse cu luare aminte într-o cutioară de metal pe care o băgă în buzunarul de sus al tunicei şi începu cu fermitate, o gamă în sol major. Toţi cei care ascultau în odaia alăturată se priviră unii pe alţii cu o plăcută mirare. Gamele lui Spiridon nu semănau deloc cu cele pe care le încerca mica Rosenzweig. Sunetele se urmau la intervale scurte şi egale, fără nici o şovăială, şi parcă ***pianul căpătase o rezonanţă nouă, necunoscută***. Madame Zisu îşi reluă lucrul cu un ***zâmbet misterios şi melancolic***. Aşteptau acum ca tânărul să-şi înceteze gamele şi să înceapă o melodie oarecare. Dar după gama în sol major, urmară altele, cu aceeaşi ***clară fermitate***, până când se auzi un ***geamăt repede sugrumat***. Câteva minute de tăcere, şi apoi o gamă complicată, mult mai rar, făcută numai cu mâna stângă. Undeva, o ureche avertizată ar fi ghicit o ciudată împiedicare, pentru că Spiridon se întrerupea mereu şi relua cu aceeaşi monotonă încăpăţânare, de cinci, de zece, de cincizeci de ori. În atelier Madame Zisu îşi continua lucrul fără zâmbet, absentă. Enervarea contagioasă însă le cuprinse pe ucenice, căci începură să privească, uneori îmbufnate către uşa salonului. Dar tânărul părea că nu-şi pierde atât de repede răbdarea. O jumătate de ceas frământă gama pentru mâna stângă fără ca măcar să se audă un singur oftat de oboseală, fără ca să apese o singură clapă

Scanned with OKEN Scanner

mai deznădăjduit. Mâna stângă începea, înainta, se oprea şi reîncepea, înainta, se oprea şi reîncepea imediat, cu o ***feroce monotonie***, în acelaşi ritm, cu aceeaşi fermitate. Târziu, Madame Zisu nu se mai putu stăpâni şi ieşi afară din atelier. Ucenicele pufniră în râs. Una din ele se apropie de uşa salonului şi privi pe gaura cheii".

(Mircea Eliade – **Dubla existenţă a lui Spiridon V. Vădastra** – fragment de roman inedit, "România literară", nr. 35 / sept. 2000, pp.12-13)

Cerinţe:

I. Itemi obiectivi

1. Itemi cu alegere dual

Fragmentul reprodus aparţine unui **text literar** sau **nonliterar** ? da / nu. Încercuiţi forma corectă.

În enunţul "O jumătate de ceas frământa gama pentru mâna stângă...", verbul "a frământa" are **sens propriu** sau **sens figurat** ? da / nu.

Cuvântul **madame**, folosit în text este **argou** sau **jargon**? da / nu.

Cuvintele **mahala** şi **maharadjah** au aceeaşi etimologie? da / nu.

2. Itemi pereche

"Aşteptau acum ca tânărul să-şi înceteze gamele şi să înceapă o melodie oarecare..."	vocea autorului
"- Numele meu e Spiridon Vădastra..."	gândurile ucenicelor
"Dar tânărul părea că nu-şi pierde atât de repede răbdarea".	vocea tânărului

3. Itemi cu alegere multiplă

... se auzi un geamăt repede sugrumat... Cărui fapt se datorează aceasta?

a. Tânărul s-a lovit de capacul (colţul) pianului;
b. Spiridon îşi forţează mâna stângă, pentru ca să exerseze;
c. Spiridon îşi forţează mâna stângă, cu două degete lipsă şi celelate aproape inerte, pentru ca să exerseze;
d. Tânărul a greşit o notă muzicală.

II. Itemi semiobiectivi

1. Itemi cu răspuns scurt

Notează pe linia punctată cum se numesc figurile de stil din exemplele date:

- **plăcută mirare, clară fermitate**.....
- **zâmbet misterios şi melancolic** .....

Notează pe linia punctată funcţia sintactică a cuvântului subliniat:

- **Numele meu e <u>Spiridon Vasilescu</u>**.....
- **Familia <u>mea</u> e din provincie**.....

2. Întrebări structurate

- Explicaţi ce este **gama sol major**.
- De ce gamele lui Spiridon Vasilescu nu semănau deloc cu cele pe care le încerca mica Rosenzweing?

Scanned with OKEN Scanner

- De ce căpătase pianul o **rezonanță nouă, necunoscută**?
- De ce ucenicele **pufniră în râs**?
- Care este sensul verbelor: **a frământa, a exersa**?
- Numiți câte un sinonim pentru cuvintele: **feroce, fermitate**.
- Notați termenii aparținând câmpului lexical **muzică**, recunoscuți în textul dat.

III. Itemi cu răspuns deschis

1. Itemi de tip rezolvare de probleme

- Intuiți motivul **geamătului repede sugrumat** al tânărului.
- Continuați povestea vieții tânărului Spiridon.
- **Pianul a fost încuiat**. Precizați predicatul, argumentând tipul de predicat existent în exemplul dat.

2. Itemi de tip eseu

a. Eseu nestructurat

- Lecturați cu atenție textul şi explicați semnificația afirmației: **Madame Zisu îşi reluă lucrul cu un zâmbet misterios şi melancolic**.

b. Eseu structurat

- **Destinul unui viitor artist.**

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

CAPITOLUL I. ELEMENTE DE FONETICĂ	3
CAPITOLUL II. VOCABULARUL	9
CAPITOLUL III. MORFOLOGIA	12
PĂRȚI DE VORBIRE	12
SUBSTANTIVUL	12
ARTICOLUL	16
ADJECTIVUL	17
NUMERALUL	19
PRONUMELE	20
VERBUL	28
ADVERBUL	32
PREPOZIȚIA	33
CONJUNCȚIA	34
INTERJECȚIA	35
CAPITOLUL IV. SINTAXA	36
SUBIECTUL	39
PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ SUBIECTIVĂ	40
COMPLEMENTUL DIRECT	41
PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ DIRECTĂ	42
COMPLEMENTUL INDIRECT	43
PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ INDIRECTĂ	44
ATRIBUTUL	45
PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ ATRIBUTIVĂ	46
PREDICATUL	47
PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ PREDICATIVĂ	48
COMPLEMENTUL DE AGENT	51
COMPLEMENTUL CIRCUMSTANȚIAL	52
PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE LOC	53
PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE TIMP	55
PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD	57
PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE CAUZĂ	59
PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE SCOP	61
PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONDIȚIONALĂ	63
PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONCESIVĂ	65
PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONSECUTIVĂ	67
CAPITOLUL V. NOȚIUNI DE TEORIE LITERARĂ ȘI COMPOZIȚIE	71
GENURI ȘI SPECII LITERARE	74
STRUCTURA OPEREI LITERARE	75
CAPITOLUL VI. ELEMENTE DE PROZODIE	79
Teste Capacitate 2001	80

Scanned with OKEN Scanner

Doamna Livia Ciupercă este profesoară de limba şi literatura română la Liceul „Vasile Alecsandri" din Iaşi, cunoscută printre slujitorii şcolii şi ca o harnică şi meticuloasă cercetătoare atât a fenomenului didactic în general, cât şi a literaturii naţionale. Este autoarea unui studiu monografic, intitulat **Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti**, publicat în 1996 de către editura „Dosoftei", cu interesante contribuţii la cunoaşterea activităţii literare şi culturale a autorului unor inconfundabile povestiri cu o suavă substanţă lirică. Lucrarea menţionată se impune prin acurateţea informaţiei, adunată prin cercetarea marilor biblioteci, prin organizarea ei judicioasă şi prin unele interpretări de nuanţă.

Cu cartea **Gramatica limbii române. Noţiuni de prozodie şi teorie literară**, doamna Livia Ciupercă ilustrează, convingător, cealaltă ipostază a personalităţii sale, aceea de profesor de limba şi literatura română. Această a doua carte publicată de autoare este o sinteză a cunoştinţelor pe care un absolvent al claselor V-VIII trebuie să le stăpânească, pentru a-şi continua studiile în ciclul liceal. În cele şase capitole ale cărţii, sunt sintetizate şi sistematizate problemele de fonetică, vocabular, morfologie şi sintaxă, de teorie literară şi de compoziţie, prevăzute de programa concursului de capacitate. Lucrarea satisface exigenţele ştiinţifice, în toate compartimentele sale, fiind întemeiată pe o bibliografie selectivă de bună calitate şi bogat ilustrată cu exemple concludente. De remarcat, şi nu în ultimul rând, stringenta sistematizare a materialului, ceea ce denotă virtuţile de didactician inventiv şi talentat al autoarei.

Este un fapt îmbucurător că printre slujitorii învăţământului preuniversitar ieşean se află personalităţi ca Doamna Livia Ciupercă, în măsură să îmbine, armonios, calităţile cerute de cercetarea istorico-literară cu demersul metodico-ştiinţific, spre sporirea calităţii însuşirii temeinice a limbii şi literaturii române de către elevi.

Pentru râvna depusă pe tărâmul şcolii, Doamna Livia Ciupercă merită toată lauda şi preţuirea celor care se bucură direct de strădaniile sale.

Prof. dr. Constantin Parfene

ISBN 973-98637-3-6

Scanned with OKEN Scanner